

Zaans Onderwijs in Cijfers II

Schooljaar 2003/2004 - 2010/2011

Inhoud

Managementsamenvatting	4
Inleiding	10
Hoofdstuk 2 De Populatiemonitor	14
2.1 Aantallen kinderen en jongeren in Zaanstad	15
2.2 Etnische herkomst	15
2.3 Impulsgebieden	16
Hoofdstuk 3 Monitor Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE)	20
3.1 Het landelijke VVE-beleid	20
3.2 VVE-beleid in Zaanstad	22
3.3 VVE in de Zaanse Onderwijsmonitor	23
3.4 Deelname aan VVE: alle kinderen	25
3.5 Deelname aan VVE: doelgroepkinderen	30
3.6 Bereik VVE per subgroep	34
3.7 Bereik VVE naar etnische herkomst	38
3.8 Bereik VVE naar woonwijk en plaats peuterspeelzalen	38
3.9 Samenvatting	39
Hoofdstuk 4 Monitor Primair Onderwijs	42
4.1 Inleiding	42
4.2 Leerlingen uit Zaanstad en buitenleerlingen	43
4.3 Deelname aan SBO	44
4.4 Leerlingen naar leerlinggewicht en sociaal-etnische achtergrond	45
4.5 Leerlingen naar geboorteland ouders	49
4.6 De leervorderingen van de leerlingen	50
4.7 Vergelijking toetsscores Zaanstad-Nederland	59
4.8 De leervorderingen van de leerlingen in niveau-scores	65
4.9 Samenvatting	71
Hoofdstuk 5 Monitor Voortgezet Onderwijs	74
5.1 Inleiding	74
5.2 Leerlingen uit Zaanstad en buitenleerlingen	75
5.3 Adviezen van de basisschool	77
5.4 Leerlingen met lwoo	81
5.5 Onderwijsniveau na drie jaar	83
5.6 Rendement na drie jaar voortgezet onderwijs	85
5.7 Slaagpercentages	86
5.8 Samenvatting	88

Managementsamenvatting

De Onderwijsmonitor van Zaanstad

De Zaanse Onderwijsmonitor is een instrument waarmee ontwikkelingen in het onderwijs en resultaten van het onderwijsbeleid in Zaanstad kunnen worden gevolgd over een langere periode. Dit geeft de mogelijkheid om na een aantal jaren te kunnen beoordelen of de inspanningen die zijn geleverd om de speerpunten van beleid te realiseren, ook daadwerkelijk resultaat hebben opgeleverd.

De voorliggende publicatie, *Zaans Onderwijs in Cijfers II*, heeft tot doel om aan een breed publiek te laten zien hoe de staat van het onderwijs in Zaanstad is en hoe de onderwijsloopbanen van Zaanse leerlingen zich ontwikkelen. In 2011 verscheen de eerste *Zaans Onderwijs in Cijfers*; deze ging over de periode 2003-04 tot en met 2007-08. Deze tweede publicatie gaat over de periode 2003-04 tot en met 2010-11.

De Onderwijsmonitor wordt uitgevoerd door het Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam, in opdracht van de gemeente Zaanstad.

De inhoud en voortgang van de monitor worden bewaakt door de gemeente in samenspraak met het Onderwijs Platform, waarin de schoolbesturen van scholen in Zaanstad verenigd zijn.

Over welke kinderen gaat het?

De monitor gaat over alle Zaanse kinderen en jongeren van 0-23 jaar.

In 2010-11 waren dat er bijna 40.000. Het aantal kinderen en jongeren dat in de gemeente Zaanstad woont stijgt geleidelijk; sinds 2003-04 is er sprake van een toename van 8%. De meeste kinderen en jongeren zijn autochtoon (circa 70%); hun ouders zijn in Nederland geboren. Van de kinderen en jongeren met buiten Nederland geboren ouders vormen de kinderen en jongeren van Turkse afkomst met 12% de grootste groep. Autochtone en allochtone kinderen en jongeren zijn ongelijk verdeeld over de verschillende wijken in Zaanstad. In vijf van de 24 wijken ligt het percentage allochtone kinderen en jongeren op 40% of meer (maximaal 79% in Poelenburg).

Bestrijden van achterstand bij jonge kinderen

Sinds een aantal jaren is het landelijk, en ook in Zaanstad, de ambitie om onderwijs- en ontwikkelingsachterstanden van groepen jonge kinderen (0-6

jaar) in een vroeg stadium te bestrijden. Dit gebeurt via het VVE-beleid: beleid Voor- en Vroegschoolse Educatie. De 'doelgroep' van dit beleid zijn in Zaanstad alle kinderen van allochtone herkomst en autochtone kinderen met ouders die laag opgeleid zijn. Het gaat vooral om het bestrijden van taalachterstanden.

Het eerste doel van dit beleid is om zoveel mogelijk doelgroepkinderen te bereiken met een voorschools educatief aanbod en liefst ook met een specifiek ontwikkelingsstimulerend programma. Het beleid is er daarom op gericht zoveel mogelijk doelgroepkinderen aan een peuterspeelzaal te laten deelnemen en waar mogelijk in die speelzalen ook te werken met die specifieke programma's (VVE-programma's). Vervolgens wordt geprobeerd om deze kinderen ook in de kleutergroepen van het basisonderwijs (de vroegschoolse periode) datzelfde VVE-programma aan te bieden (doorgaande lijn). De beleidsambitie is om uiteindelijk alle doelgroepkinderen te bereiken met zo'n voor- en voorschools educatief aanbod.

Om te stimuleren dat zoveel mogelijk doelgroepkinderen aan de VVE-programma's deelnemen, doen de consultatiebureaus aan signalering en verwijzing. Op het consultatiebureau (waar vrijwel alle jonge kinderen periodiek komen) vindt onder meer screening van de taalontwikkeling plaats. Peuters met taalachterstand worden verwezen naar een peuterspeelzaal.

Het uiteindelijke doel van het VVE-beleid is het verminderen van taal- en ontwikkelingsachterstanden van doelgroepkinderen. Dat zou moeten blijken uit een verbeterd startniveau van leerlingen in groep 3 van de basisschool.

In Zaanse Onderwijs in Cijfers II is nagegaan hoe het staat met het VVE-bereik in de periode tussen 2003-04 en 2009-10. Gebleken is dat de deelname van doelgroepkinderen aan VVE-programma's geleidelijk stijgt. In het meest recente jaar, 2009-10, heeft 33% van de 464 doelgroepkinderen de 'ideale VVE-weg' bewandeld: zowel een VVE-programma gevolgd in de voor- als in de vroegschoolse periode. Ongeveer 40% van de doelgroepkinderen heeft nog helemaal geen VVE-programma gevolgd (niet voor- en niet voorschools). De overige doelgroepleerlingen hebben alleen een VVE-programma gevolgd in de peuterspeelzaal, of (vaker) alleen in de basisschool.

Bij de deelname aan de voorschoolse voorzieningen zijn er vrij grote verschillen tussen verschillende doelgroepen. De deelname is hoog voor allochtone leerlingen, en met name voor Turkse leerlingen. Bij de leerlingen van Turkse herkomst varieert de deelname van 69% voor kinderen van hoog opgeleide ouders tot 86% voor kinderen van laag opgeleide ouders. Bij andere allochtone groepen is de deelname eveneens hoog, maar dan alleen bij kinderen van laag opgeleide ouders. Bij de autochtone doelgroepkinderen is het bereik relatief laag. Meer dan de helft van hen gaat niet naar een peuterspeelzaal en van degenen die wel een speelzaal bezoeken krijgt ongeveer de helft geen VVE-programma.

In 2009-10 ligt de totale deelname aan peuterspeelzalen van alle kinderen met laag opgeleide ouders (allochtoon en autochtoon samen) op ongeveer 62%. Deze vormen de 'primaire doelgroep', dat wil zeggen de kinderen die de gemeente met voorrang wil bereiken.

Er zijn eveneens aanzienlijke verschillen in deelname aan VVE tussen wijken. In wijken waar geen of weinig VVE-voorzieningen zijn, is het bereik van de doelgroep ook laag. In wijken met VVE-voorzieningen gaat circa 60% van de doelgroepkinderen naar een peuterspeelzaal, overwegend een speelzaal met VVE-programma.

Met name bij kinderen van middelbaar en hoger opgeleide autochtone ouders is de laatste jaren sprake van een dalende deelname aan peuterspeelzalen. Dit komt waarschijnlijk omdat in deze groep steeds vaker gekozen wordt voor een kinderdagverblijf. Mogelijk zal deze trend zich ook bij doelgroepkinderen gaan voordoen. In de toekomst worden ook de kinderdagverblijven betrokken bij het VVE-beleid.

Ontwikkelingen en prestaties in het basisonderwijs

Zaanstad telt 50 basisscholen; deze vallen bijna allemaal onder de twee grote schoolbesturen Zaan Primair en Agora. Op één school na doen al deze scholen mee aan de Onderwijsmonitor.

Een klein deel van de leerlingen in de basisschoolleeftijd gaat naar een school voor speciaal basisonderwijs. Dit percentage ligt jaarlijks tussen de 1.7% en de 2.8% (landelijk is het ongeveer 2%).

Voor leerlingen die behoren tot de doelgroepen van het onderwijsachterstandenbeleid (kinderen van laag opgeleide ouders, in het beleid aangeduid met 'gewichtleerlingen') krijgen de basisscholen extra financiële middelen. In de loop van de jaren blijkt het aandeel gewichtleerlingen in Zaanstad te verminderen. In 2010-11 gaat het om minder dan 13% van alle leerlingen, in 2003-04 betrof het nog ruim een kwart van alle leerlingen (26%). Hiervoor zijn twee oorzaken. In de eerste plaats zijn in de onderzochte periode veranderingen doorgevoerd in de gewichtenregeling, waardoor minder leerlingen dan voorheen voor een extra gewicht in aanmerking komen (dit zijn vooral allochtone leerlingen). In de tweede plaats stijgt in de onderzochte periode het opleidingsniveau van de bevolking, waardoor er minder kinderen zijn die in de doelgroep vallen. Het aandeel leerlingen van hoger opgeleide ouders (HBO of WO) in het Zaanse basisonderwijs groeit van 29% in 2003 tot 37% in 2010. Deze groei is zowel bij ouders van autochtone als van allochtone afkomst zichtbaar. Het aandeel leerlingen van MBO-opgeleide ouders daalt licht van 53% in 2003 tot 50% in 2010. Het aandeel leerlingen van laag opgeleide ouders (maximaal VBO) daalt van 18% in 2003 tot 12% in 2010. Hierbinnen daalt het aandeel van de autochtone kinderen met VBO-opgeleide ouders het meest. Het gemiddelde opleidingsniveau van de ouders in Zaanstad stijgt dus, voor ouders van alle sociaal-etnische achtergronden. Het aandeel leerlingen uit achterstandsgroepen daalt daarmee navenant.

De leervorderingen van de leerlingen in de basisscholen zijn in deze Zaanse Onderwijs in Cijfers wat specifiek onderzocht dan in de vorige Zaanse Onderwijs in Cijfers. Er is nu een vergelijking gemaakt met landelijke cijfers en er is apart gekeken naar de toetsprestaties van leerlingen van verschillende sociaal-etnische achtergrond.

De vergelijking met de landelijke cijfers laat zien dat de Zaanse leerlingen in het schooljaar 2007-08 (het jaar waarvoor de vergelijking mogelijk was) gemiddeld steeds vrijwel exact op het landelijk gemiddelde scoren. Dat geldt zowel voor de prestaties van jonge kinderen (groep 2), als voor de prestaties van kinderen in het midden van het basisonderwijs (groep 5) en aan het eind (groep 8). Het geldt ook zowel voor leerlingen van laag, middelbaar als hoog opgeleide ouders. De afwijkingen tussen de landelijke gemiddelden en de Zaanse gemiddelden zijn steeds heel klein. Alleen voor leerlingen met laag opgeleide ouders zien we bij een paar toetsen (niet bij alle) dat de prestaties in Zaanstad wat achterblijven bij het landelijk gemiddelde.

Uit analyses die gaan over de verdeling van de scores (percentages kinderen die hoger of lager scoren) komt naar voren dat in Zaanstad relatief goed gepresteerd wordt bij rekenen, vooral in groep 8. In Zaanstad zijn meer hoogpresterende en (vooral) minder laagpresterende kinderen bij rekenen dan landelijk. Bij taal is het beeld echter anders. In groep 2 is in het meest recente

jaar het percentage laagpresterende kinderen bij taal iets hoger dan landelijk. In groep 5 en 8 liggen de scoreverdelingen in het meest recente jaar iets boven (groep 5) of op (groep 8) het landelijk gemiddelde voor de hoog- en laagpresteerders. Net als in de vorige Zaans Onderwijs in Cijfers zijn de prestaties in taal (Begrijpend Lezen) in groep 8 nog steeds wat lager dan in groep 5, ondanks het feit dat in groep 8 sprake is geweest van een stijging in prestaties in de laatste schooljaren.

Tussen de leerlingen van verschillende sociaal-etnische achtergrond zijn er verschillen in prestatieniveau. Bij veel van de onderzochte toetsen laten de uitkomsten ruwweg een tweedeling zien. Aan de bovenkant vinden we de leerlingen met hoog opgeleide ouders, zowel autochtone als allochtone, en autochtone leerlingen met MBO-opgeleide ouders. Aan de onderkant vinden we allochtone leerlingen met MBO-opgeleide ouders, en de leerlingen van VBO-opgeleide ouders, zowel autochtone als allochtone. Vooral bij de groep leerlingen met MBO-opgeleide ouders zien we dus nog een duidelijk verschil naar etnische herkomst (lagere scores bij de allochtone leerlingen). Alleen bij rekenen in groep 8 is dat vrijwel niet meer het geval, daar is geen extra achterstand meer bij de allochtone leerlingen.

Deze prestatieverschillen zijn niet uniek voor Zaanstad. Ook uit landelijk onderzoek blijkt dat over het algemeen allochtone leerlingen lager presteren in lezen en (in mindere mate) rekenen dan autochtone leerlingen, ook als het opleidingsniveau van hun ouders gelijk is. Reden voor extra aandacht is er voor de groep allochtone leerlingen met MBO-opgeleide ouders. Deze leerlingen vallen niet of niet meer onder de gewichtenregeling en de scholen krijgen voor hen dus geen extra middelen. Maar het is wel een groep waar nog onderwijsachterstand bestaat.

Adviezen voortgezet onderwijs

Bij de overgang van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs ontvangen de leerlingen een advies van de basisschool. Dit gebeurt in Zaanstad volgens gemeenschappelijk opgestelde regels, de zogenaamde PO-VO procedure.

In het grootste deel van de onderzochte periode kreeg ongeveer 40% van de leerlingen een havo- of vwo-advies. In 2010-11 is echter sprake van een toename van de havo- en vwo-adviezen tot 43% van alle leerlingen. Het aandeel vmbo-adviezen daalt, van 60% in 2003-04 naar 51% in 2010-11. Vooral het aantal vmbo-bl adviezen neemt af. Er is over de hele linie dus een tendens naar hogere adviezen. Ook het aandeel leerlingen met een twijfeladvies tussen vmbo-t en havo neemt toe.

Landelijk gaat tegenwoordig ongeveer 45% van de leerlingen naar havo of vwo. Zaanstad blijft hierbij qua advisering iets achter. Het is niet waarschijnlijk dat dit ligt aan het niveau van de leerprestaties in het basisonderwijs; zoals vermeld komen die vrijwel overeen met het landelijke gemiddelde. Ten opzichte van andere grotere gemeenten (de G32, waar Zaanstad ook deel van uitmaakt) staat Zaanstad wat betreft het percentage havo- en vwo-adviezen steeds op de zevende plaats van onderen, en dus relatief laag. Het Zaans primair en voortgezet onderwijs gaan onderzoeken hoe het komt dat in Zaanstad relatief weinig leerlingen een havo- of een vwo-advies krijgen.

Onderwijspositie na drie jaar voortgezet onderwijs

Van de leerlingen die drie jaar eerder in het voortgezet onderwijs zijn ingestroomd blijkt in 2010-11 36% in het havo/vwo te zitten (18% vwo, 18% havo), 58% in het vmbo (27% vmbo-t, 16% vmbo-k, 14% vmbo-b) en 3% in het praktijkonderwijs. Bij in totaal 3% van de leerlingen is het onderwijsniveau na drie

jaar nog een combinatieniveau, omdat ze vanwege zittenblijven dan nog in het tweede leerjaar zitten.

Zoals uit deze cijfers blijkt, zitten niet alle leerlingen na drie jaar nog op het niveau van hun advies. Sommige leerlingen komen hoger uit, andere lager. Het niveau dat leerlingen in het derde leerjaar hebben bereikt ten opzichte van hun advies wordt het 'rendement onderbouw' genoemd. Dit is in Zaanstad hoog voor het vmbo-b en het vmbo-k: hoger dan 100%, hetgeen betekent dat er in deze schooltypen meer opstroom dan afstroom plaatsvindt en weinig zittenblijven. Voor het vmbo-t, het havo en het vwo is het rendement lager dan 100%, hier vindt meer afstroom dan opstroom plaats en blijven leerlingen ook vaker zitten.

In de onderzochte periode vertoonde het rendement van het havo-vwo enige tijd een dalende trend, maar recent is er weer sprake van een stijging tot boven de 90%. In deze groep is het rendement het hoogst voor leerlingen die binnenkomen met een twijfeladvies of met een havo-advies. Leerlingen met een vwo-advies halen een relatief laag rendement. Dat verschil komt onder meer doordat opstroom voor leerlingen met een twijfeladvies en een havo-advies nog mogelijk is, maar voor vwo-leerlingen niet. Het gemiddelde onderbouwrendement in Zaanstad is 101%.

Slaagpercentage

Het percentage leerlingen dat slaagt voor het eindexamen vmbo-bl of vmbo-kl ligt op of boven de 90%. Dit is overeenstemming met het landelijk beeld. Het percentage leerlingen dat slaagt voor het eindexamen vmbo-tl daalt in de laatste drie schooljaren, van 93% naar 87%. Dit is niet in overeenstemming met het landelijk beeld, waar het percentage geslaagden jaarlijkse 94% blijft. De slaagcijfers voor het havo en vwo Zaanstad vertonen geen duidelijke trend, ze liggen rond het landelijk gemiddelde, maar met kleine verschillen tussen de jaren. Landelijk is in het havo en vwo sprake van een licht dalende trend in slaagcijfers.

Aanbevelingen

1. Gezien de nog aanwezige onderwijsachterstand bij allochtone kinderen, ook als de ouders niet (heel) laag opgeleid zijn, is het verstandig de bestaande doelgroepdefinitie voor Voor- en Voerschoolse Educatie in Zaanstad te handhaven.
2. Een deel van de VVE-doelgroepkinderen wordt nog niet met een VVE-programma bereikt; dit geldt vooral voor autochtone kinderen van laag opgeleide ouders en vooral in de voerschoolse periode. Wij adviseren de gemeente Zaanstad om van de GGD inzicht te krijgen in de signalering en registratie van de VVE-doelgroepleerlingen. Registreert het consultatiebureau van alle ouders het opleidingsniveau en de thuistaal? En krijgen alle autochtone en allochtone kinderen van ouders met een VBO-opleidingsniveau en alle kinderen van allochtone ouders een VVE-indicatie? Mede op basis van de gegevens van de GGD zal het mogelijk worden om een analyse te maken van de kenmerken van de niet-deelnemers en de oorzaken van de achterblijvende deelname.
3. Een deel van de VVE-doelgroepkinderen onttrekt zich tot nu toe nog aan het zicht van de gemeente. Dit zijn in de eerste plaats de peuters die niet naar een Welsaen speelzaalinstelling gaan maar naar andere speelzalen en zo-doende ook niet in de monitor zijn opgenomen. Verder is onbekend hoeveel doelgroepkinderen naar de kinderopvang gaan. Om zicht te krijgen op welk aandeel peuters in totaal bereikt wordt met een educatief aanbod, raden wij de gemeente aan om met de kinderopvang en de niet-Welsaen speelzalen tot afspraken te komen over het verstrekken van de benodigde gegevens. Met het oog op de harmonisatie van voerschoolse voorzieningen is de samenwerking tussen de gemeente en de kinderopvang van groot belang.

4. Het streven van de gemeente is om uiteindelijk 100% van de doelgroepkinderen een voorschoolse VVE-plaats te kunnen bieden (leeftijdsgroep 2,5-4 jaar). Om dit streven te kunnen behalen, is uitbreiding van het aantal plaatsen nodig. Daarom adviseren wij de gemeente om VVE-programma's in de kinderopvang te organiseren en de harmonisatie door te voeren, zodat ook de doelgroepkinderen in de kinderopvang met een VVE-aanbod bereikt worden.
5. De deelname aan vroegschoolse VVE-programma's is in Zaanstad relatief hoog (leeftijdsgroep 4-6 jaar). Continuering daarvan is van belang. Dit wil zeggen dat blijvende aandacht nodig is voor ontwikkelingsstimulering in de kleutergroepen en voor samenwerking tussen basisscholen en voorschoolse instellingen. Dit is te borgen door de invoering van de harmonisatie van voorschoolse voorzieningen, aangezien het verbeteren en versterken van de doorlopende ontwikkelingslijn voor kinderen hiervan de kern is.
6. Het aandeel gewichtenleerlingen neemt af, deels door stijgend opleidingsniveau van ouders en deels door veranderingen in de gewichtenregeling. Vooral door dat laatste krijgen basisscholen met veel allochtone leerlingen nu minder middelen. Er is echter nog steeds reden voor aandacht voor achterstandenbestrijding bij deze groep, want ook allochtone leerlingen met MBO-opgeleide ouders hebben nog behoorlijke achterstand. Er blijft dus reden voor gericht taalbeleid op basisscholen met (veel van) deze leerlingen.
7. In Zaanstad zijn de rekenscores in het basisonderwijs (gemiddeld) behoorlijk goed, maar bij de taalscores lijkt er nog ruimte voor (verdere) verbetering. Schoolbesturen en gemeente kunnen zich gezamenlijk buigen over de mogelijke oorzaken en in het bestuurlijk overleg kan gesproken worden over mogelijkheden voor verbetering. De Resultaatafspraken die gemaakt zullen worden in het kader van de Wet OKE kunnen hiervan de eerste aanzet zijn. Het is daarbij verstandig om de gemaakte streefdoelen en resultaten ook in de monitor op te nemen.
8. In Zaanstad is er recent sprake van een stijging van het aandeel havo- en vwo-adviezen. Zaanstad blijft hierin wel nog achter bij het landelijk beeld, terwijl de leerprestaties in het primair onderwijs vrijwel gelijk zijn aan het landelijk gemiddelde. Het advies aan de gemeente is om met de schoolbesturen te bespreken welke mogelijkheden er zijn om dichterbij het landelijk gemiddelde te komen.

Inleiding

Voor u ligt de tweede uitgave van de Zaanse Onderwijsmonitor. De eerste publicatie is verschenen begin 2011. Deze tweede uitgave bouwt hierop voort. De cijfers en analyses zijn geactualiseerd en gaan nu over de periode 2003/2004 tot en met schooljaar 2010/2011. Verder zijn er ten opzichte van de vorige versie enkele veranderingen en verbeteringen aangebracht. Over een aantal onderwerpen bieden we bovendien nieuwe informatie.

De Zaanse Onderwijsmonitor is een instrument waarmee we ontwikkelingen in het onderwijs en resultaten van het onderwijsbeleid kunnen volgen over een langere periode. Dit geeft de mogelijkheid om na een aantal jaren te kunnen beoordelen of de inspanningen die zijn geleverd om de speerpunten van beleid te realiseren, ook daadwerkelijk resultaat hebben opgeleverd. We kunnen bijvoorbeeld periodiek de balans opmaken van het VVE-beleid, van inspanningen om in het basis- en voortgezet onderwijs onderwijsachterstanden te verminderen en talenten te ontplooiën en van de doorstroming van leerlingen uit het basisonderwijs naar verschillende niveaus van voortgezet onderwijs.

De antwoorden op dit soort vragen zijn van belang, maar de uitdaging ligt vooral in het bedenken van oplossingen over hoe het anders en beter kan als er op onderdelen tegenvallende resultaten zijn. Op welke manier kunnen onderwijsinstellingen er in slagen om kinderen het optimale uit zichzelf te laten halen? Wat kan de gemeente daarbij bieden? Wie hebben wij daarbij verder nog nodig? Worden de partners effectief ingezet? Worden alle instrumenten voldoende benut? Het college van Zaanstad heeft in zijn programma Wederzijds Aanspreekbaar de talentontwikkeling van de jeugd van Zaanstad centraal gesteld. Dit is een lijn die al is ingezet in Zaans Evenwicht, de lange termijnvisie op de ontwikkeling van Zaanstad. Het onderwijs speelt daar een belangrijke rol in. Leerlingen krijgen de kans een zo hoog mogelijk opleidingsniveau te behalen. Leerlingen die moeite hebben om het onderwijs te volgen, krijgen passende ondersteuning en begeleiding. Door als gemeente en onderwijs met elkaar samen te werken om deze doelen te bereiken, dragen wij gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor de toekomst van onze kinderen.

De Zaanse Onderwijsmonitor

De Zaanse Onderwijsmonitor is bij die taakstelling een hulpmiddel. De opdracht voor het ontwikkelen van de Zaanse Onderwijsmonitor is door de gemeente Zaanstad in 2003 gegeven aan het Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam. De directe aanleiding was de verplichting vanuit het Rijk om het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid te monitoren. Het Rijk had daarvoor 18 indicatoren opgesteld, waarmee het onderwijsachterstandenbeleid werd gevolgd en de resultaten werden gemeten. Een deel van die indicatoren is nog steeds relevant, ze komen in dit verslag aan de orde. Sinds 2003 zijn jaarlijks gegevens verzameld over de leerlingen in het Zaanse onderwijs. De basis van de Onderwijsmonitor is het bestand van alle inwoners van Zaanstad van 0 tot 23 jaar, dat jaarlijks door de gemeentelijke basisadministratie wordt aangeleverd. De schoolloopbanen van die leerlingen worden gevolgd vanaf de deelname aan de voor- en vroegschoolse educatie (VVE) tot aan het (beoogd) behalen van een startkwalificatie. Nog niet alle elementen van de monitor zijn gerealiseerd, zo zijn er op dit moment nog geen gegevens over de loopbanen ná het voortgezet onderwijs en ook niet over loopbanen in het speciaal onderwijs. Maar voor het regulier onderwijs is de monitor tot en met het diploma voortgezet onderwijs 'gevuld'.

Zaans Onderwijs in Cijfers

Doordat de Onderwijsmonitor nu al een reeks van jaren beslaat is er een rijk gegevensbestand ontstaan. Daarmee kan een veelheid aan beleidsvragen worden beantwoord en er kunnen rapportages worden gemaakt, zowel op het niveau van de gehele gemeente als op het niveau van wijken of specifieke onderwijssoorten. De voorliggende publicatie, Zaans Onderwijs in Cijfers II, heeft net als Zaans Onderwijs in Cijfers I tot doel om aan een breed publiek te laten zien hoe de staat van het onderwijs in Zaanstad is en hoe de onderwijsloopbanen van Zaanse leerlingen zich ontwikkelen. Het is in principe de bedoeling om elke twee jaar een nieuwe versie van Zaans Onderwijs in Cijfers het licht te doen zien, zodat ontwikkelingen trendmatig gevolgd kunnen worden.

Zaans Onderwijs in Cijfers gaat hoofdzakelijk over Zaanstad als geheel.

Op onderdelen (waar relevant voor het onderwerp onderwijsachterstandenbestrijding) is ook het wijkniveau in de analyses betrokken. Gegevens over afzonderlijke scholen komen in dit rapport niet voor.

De publicatie bestaat uit vier delen. Het eerste deel geeft een beeld van de inwoners van Zaanstad in de leeftijd van 0 tot 23 jaar. Dit deel gaat alleen over de jongeren die in Zaanstad wonen. In de volgende drie delen komen achtereenvolgens aan de orde de deelname aan de voor- en vroegschoolse educatie

(VVE-monitor), het basisonderwijs (PO-monitor) en het voortgezet onderwijs (VO-monitor). In deze delen wordt in principe gerapporteerd over alle leerlingen op de scholen, niet alleen over de Zaanse leerlingen. Waar voor analyses koppelingen zijn gemaakt tussen de deelmonitoren, kan deze koppeling alleen worden bewerkstelligd voor Zaanse leerlingen, en wordt derhalve ook alleen over de Zaanse leerlingen gerapporteerd.

Zaans Onderwijs in Cijfers II gaat over de periode 2003/2004 tot en met schooljaar 2010/2011. Ten opzichte van de vorige versie zijn enkele veranderingen en verbeteringen aangebracht. Over een aantal onderwerpen bieden we bovendien nieuwe informatie.

Betrokkenen en verantwoordelijkheden

De Onderwijsmonitor wordt uitgevoerd door het Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam (<http://www.kohnstammstituut.uva.nl>).

De tekst van deze Zaans Onderwijs in Cijfers is voor rekening van de onderzoekers van het Kohnstamm Instituut. Er is overlegd met vertegenwoordigers van Zaanse schoolbesturen en andere instellingen in Zaanstad: de Stichting Agora, Zaan Primair, Openbaar Voortgezet Onderwijs, de Amarantis Onderwijsgroep, Onderwijsstichting St. Michaël, de Stichting Welsaen en de gemeente Zaanstad. Over de cijfers en de analyses is overeenstemming bereikt tussen de deelnemende partners.

De besturen van de Stichting Welsaen, Agora, Zaan Primair, Openbaar Voortgezet Onderwijs, Amarantis Onderwijsgroep, Onderwijsstichting St. Michaël en de gemeente Zaanstad hebben zich in een convenant verbonden tot het jaarlijks aanleveren van de gegevens van leerlingen die bij hen staan ingeschreven.

De inhoud en voortgang van de monitor worden bewaakt door de gemeente in samenspraak met het Onderwijs Platform (bestuurders PO en VO) en de VVE-beleidsgroep (PO en Welsaen). De onderzoekers van het Kohnstamm Instituut zijn Pjotr Koopman, Merlijn Karssen en Guuske Ledoux. Zij nemen als inhoudelijk deskundigen deel aan de besprekingen.

Hoofdstuk 2 De Populatiemonitor

De populatiemonitor omvat de gehele populatie van Zaanse inwoners van 0 tot 23 jaar, vanaf schooljaar 2003-04. Elk jaar op 1 oktober wordt de populatiemonitor met een nieuw meetmoment uitgebreid.

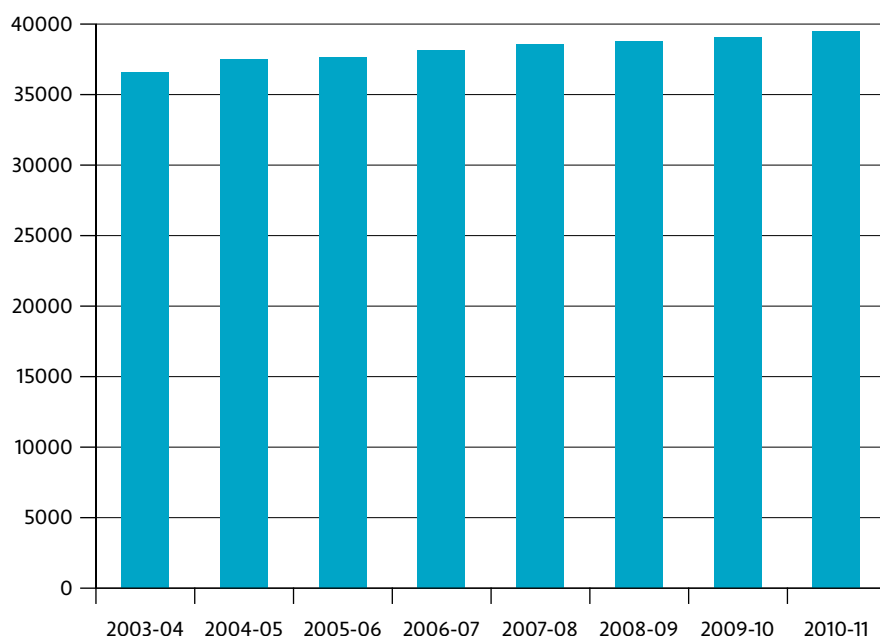
De gegevens komen uit de gemeentelijke basisadministratie. Deze vervullen een belangrijke rol in de Zaanse Onderwijsmonitor: de Zaanse populatie wordt hiermee in kaart gebracht. De gegevens worden gebruikt om kinderen te identificeren en ze worden gebruikt om enkele achtergrondgegevens van kinderen aan hun onderwijsgegevens te kunnen koppelen.

In dit hoofdstuk laten we de ontwikkeling zien in het aantal inwoners van 0-23 jaar in de periode 2003-04 tot en met 2010-11 en de verdeling naar etnische herkomst. Verder geven we enige informatie over doelgroepwijken en impulsgebieden.

2.1 Aantallen kinderen en jongeren in Zaanstad

Grafiek 2.1 Aantal jongeren op 8 meetmomenten. Zaanstad, 0-23 jarigen. Schooljaren 2003-04 tot en met 2010-11. Peildatum 1 oktober.

Bron: GBA.

Grafiek 2.1 laat zien dat het aantal 0-23 jarigen in Zaanstad langzaam stijgt tussen 2003 en 2010, tot bijna 40.000 jongeren op 1 oktober 2010. De toename over de gehele periode is 8%.

2.2 Etnische herkomst

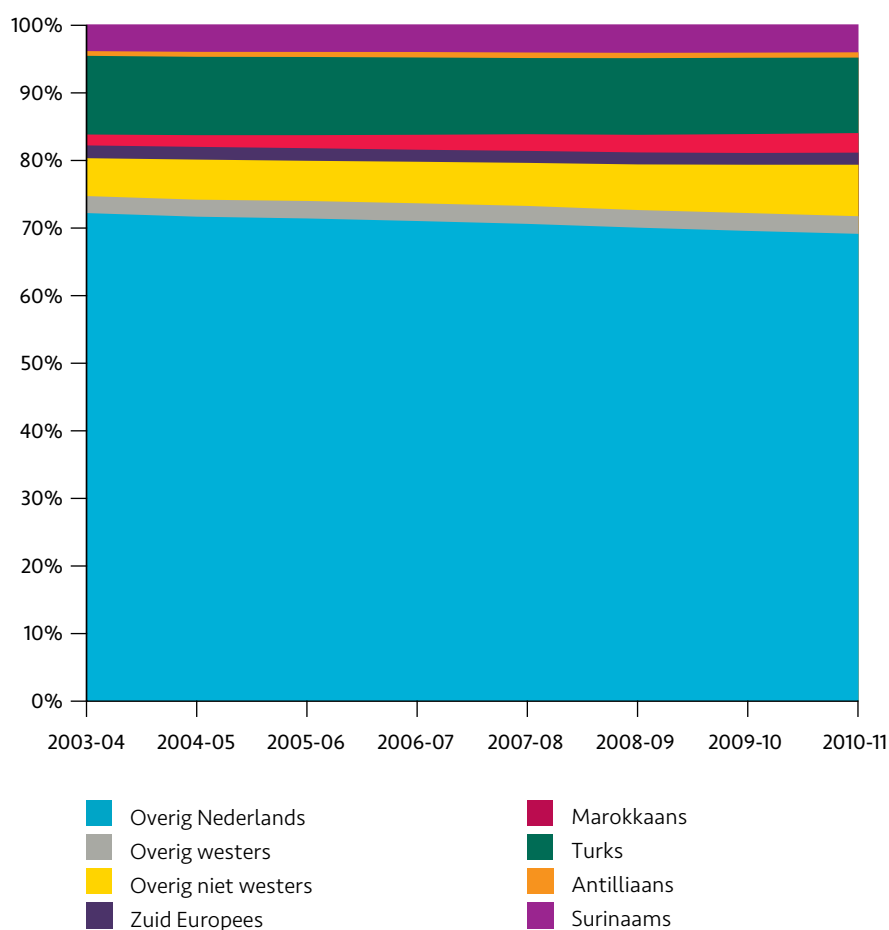
De etnische herkomst van de jongeren is gebaseerd op de geboortelanden van de ouders. We gebruiken de volgende indeling:

1. Suriname
2. Antillen
3. Turkije
4. Marokko
5. Zuid-Europa
6. Overige niet westers
7. Overige westers
8. Overige Nederlanders

Onder 'overige niet westerse landen' vallen personen afkomstig uit Oost-Europa, Azië, Midden- en Zuid-Amerika en Afrika. Onder 'overige westerse landen' vallen personen afkomstig uit Noordwest-Europa, Noord-Amerika, Australië, Nieuw-Zeeland, Japan en het voormalig Nederlands Indië. Met 'overige Nederlanders' worden autochtone Nederlanders bedoeld (ouders geboren in Nederland).

In grafiek 2.2 geven we de etnische herkomst weer van de jongeren uit Zaanstad voor de verschillende meetjaren.

Grafiek 2.2 Etnische herkomst 0-23 jarigen. Zaanstad. Schooljaren 2003-04 tot en met 2010-11.

De verdeling naar etnische herkomst verandert langzaam. Er is een lichte, maar gestage daling van het aandeel overige Nederlanders, maar ze blijven in Zaanstad verreweg de grootste groep. De groep jongeren uit 'overig niet westerse landen' is weliswaar klein, maar heeft een groeiend aandeel. De in grootte tweede groep zijn Turkse jongeren, met een aandeel van 11-12%. Deze groep blijft in omvang stabiel.

2.3 Impulsgebieden

In Zaanstad worden 19 wijken onderscheiden: Zaandam Zuid, Poelenburg, Peldersveld- en Hoornseveld, Rosmolenwijk, Kogerveldwijk, Zaandam Noord, Oude Haven, Zaandam West, Nieuw West, Oud Koog aan de Zaan, Westerkooog, Oud Zaandijk, Rooswijk, Wormerveer, Krommenie Oost, Krommenie West, Assendelft Zuid, Assendelft Noord en Westzaan.

De samenstelling van die wijken naar sociaal milieu en etnische herkomst van de inwoners verschilt. Tot 2006 (einddatum van GOA, het Gemeentelijk Onderwijsachterstandenbeleid) werd in Zaanstad een aantal wijken gedefinieerd als zogenaamde doelgroepwijken. Dit zijn wijken met een relatief hoog percentage allochtone inwoners. Het gaat om de wijken Poelenburg, Peldersveld, Zaandam-Zuid, Rosmolenwijk, Kogerveldwijk, Oude Haven, Oud Koog aan de Zaan, Wormerveer en Krommenie-Oost. Kinderen die in deze wijk wonen, werden tot 2006 als doelgroepkinderen voor het onderwijsachter-

standenbeleid gedefinieerd. Dat was voornamelijk van belang voor de jonge kinderen die nog niet naar school gaan. Van hen vindt namelijk geen centrale registratie plaats van de opleiding van de ouders. Een lage opleiding van de ouders geldt als één van de criteria voor de bepaling van de doelgroepkinderen van het onderwijsachterstandenbeleid. Vanaf 4 jaar vindt dergelijke registratie wel plaats, namelijk in het basisonderwijs als onderdeel van de zogenaamde gewichtenregeling (zie voor de gewichtenregeling hoofdstuk 4). Als vervangend criterium voor de jongere kinderen werd daarom gebruik gemaakt van wonen in een doelgroepwijk. Op die manier konden de kinderen die de gemeente wilde bereiken met de voorschoolse educatie in kaart worden gebracht (meer informatie hierover in hoofdstuk 3).

Na 2006 zijn in het landelijke onderwijsachterstandenbeleid enkele veranderingen aangebracht. Eén daarvan is dat door het Ministerie van Onderwijs zogenaamde impulsgebieden zijn geïntroduceerd. Dit zijn gebieden met een relatief hoge werkloosheid en veel lage inkomens. De scholen in deze gebieden krijgen extra geld (extra financiële impuls) om onderwijsachterstanden te bestrijden. De gebieden zijn landelijk gedefinieerd op basis van de armoedemonitor van het Sociaal Cultureel Planbureau en het Centraal Bureau voor de Statistiek. In Zaanstad zijn de impulsgebieden de wijken met de postcodes: Rosmolenwijk=1502, Pelders-en Hoornseveld=1503, Poelenburg=1504, Zaan-dam Zuid=1505, Kogerveldwijk=1508, Wormerveer Noord=1521, Wormerveer Zuid=1525. Verwacht wordt dat door het concentreren van het geld in die gebieden waar de problemen het grootst zijn, een effectievere aanpak kan worden bereikt.

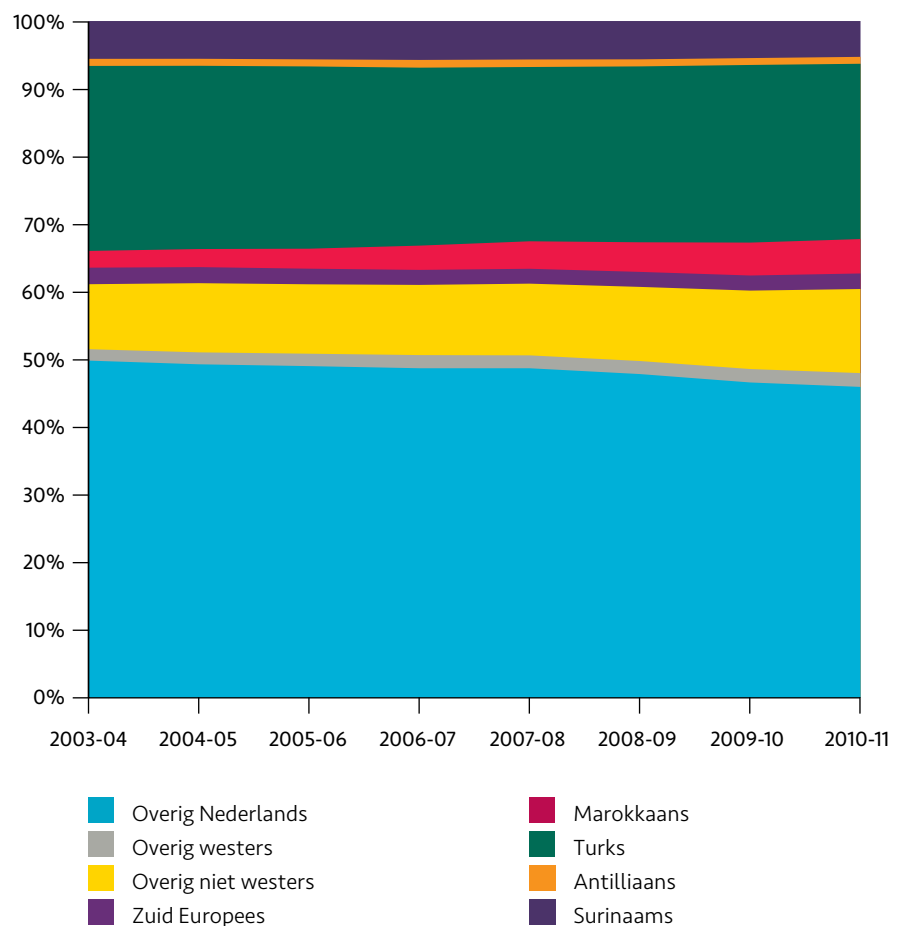
Van de negen voormalige doelgroepwijken in Zaanstad zijn er dus tegenwoordig zes een impulsgebied. In de eerste versie van Zaans Onderwijs in Cijfers hebben we het begrip doelgroepwijk nog gehanteerd. Dat doen we nu niet meer, daar waar onderscheid in wijken wordt gemaakt (in hoofdstuk 3) gaan we uit van de impulsgebieden versus de overige wijken. Het aantal jongeren dat in een impulsgebied woont is iets kleiner dan het aantal jongeren in de voormalige doelgroepwijken; 70% van de jongeren in de voormalige doelgroepwijken woont in een huidig impulsgebied.

Enkele gegevens over etnische samenstelling van impulsgebieden

In grafiek 2.3 geven we de etnische samenstelling weer van de jongeren in de impulsgebieden.

**Grafiek 2.3 Etnische samenstelling in de impulsgebieden.
0-23 jarigen, schooljaren 2003-04 tot en met 2010-11.**
Bron: GBA Zaanstad

Kijken we naar de etnische samenstelling van de impulsgebieden, dan blijkt dat de overige Nederlandse jongeren (de autochtone jongeren) de grootste groep vormen, conform het algemene beeld van Zaanstad, zie grafiek 2.2. Vergeleken met heel Zaanstad woont in de impulsgebieden echter wel een aanzienlijk groter aandeel jongeren van niet-Nederlandse herkomst, in totaal circa 50%. Het gaat vooral om Turkse en overige niet westerse jongeren.

Hoofdstuk 3 Monitor Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE)

3.1 Het landelijke VVE-beleid

Het belang van voor- en vroegschoolse educatie wordt vooral benadrukt vanuit het perspectief van het voorkomen en bestrijden van onderwijsachterstanden. In 2000 is een Regeling Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) van kracht geworden, die de financiële basis verschaft voor inspanningen van en in gemeenten om de ontwikkeling van kinderen in de leeftijdsgroep van 2-6 jaar te stimuleren.

In de regeling is expliciet de nadruk gelegd op het bestrijden van taalachterstanden bij allochtone peuters en kleuters, die hun schoolloopbaan op de basisschool vaak nog beginnen met een taalachterstand van ongeveer twee jaar op de gemiddelde autochtone leerling. De regeling is echter niet alleen bedoeld voor allochtone kinderen, maar ook voor autochtone kinderen die horen tot de doelgroep van het onderwijsachterstandenbeleid. Dit zijn leerlingen met ouders die laag opgeleid zijn.

Het doel van het VVE-beleid is tweeledig. Het eerste doel is zoveel mogelijk

doelgroepkinderen bereiken met een voorschools aanbod en liefst ook met een specifiek ontwikkelingsstimulerend programma. Tot nu toe ligt daarbij het accent op peuterspeelzalen. Kinderen kunnen vanaf de leeftijd van 2,5 jaar deelnemen aan een peuterspeelzaal. Sommige peuterspeelzalen werken met specifieke ontwikkelingsstimulerende programma's en sommige basisscholen doen dat eveneens in hun kleutergroepen. Idealiter volgt een peuter gedurende tenminste vier dagdelen per week zo'n programma in een peuterspeelzaal en krijgt hij of zij datzelfde programma ook nog aangeboden in de groepen 1 en 2 van de basisschool (vroegschoolse aanbod, in een doorlopende lijn met het voorschoolse aanbod). De meest gebruikte programma's zijn Piramide, Kaleidoscoop en Startblokken (zie kader).

De ambitie in het landelijk beleid is dat uiteindelijk alle doelgroepkinderen bereikt worden met zo'n voor- en vroegschoolse educatief aanbod.

Om te stimuleren dat zoveel mogelijk doelgroepkinderen aan gerichte programma's deelnemen, doen de consultatiebureaus aan signalering en verwijzing. Op het consultatiebureau (waar vrijwel alle jonge kinderen periodiek komen) vindt onder meer screening van de taalontwikkeling plaats. Peuters met taalachterstand worden verwezen naar een peuterspeelzaal.

Het tweede en uiteindelijke doel van het VVE-beleid is om taal- en ontwikkelingsachterstanden van doelgroepkinderen te verminderen. Dat zou moeten blijken uit een verbeterd startniveau van leerlingen in groep 3 van de basisschool.

Gemeenten en VVE-voorzieningen zullen met elkaar daarover in het kader van de Wet OKE streefdoelen (resultaatafspraken) opstellen. In Zaanstad vinden voor dit onderwerp momenteel de eerste verkenningen plaats.

PIRAMIDE is een programma dat in eerste instantie is ontwikkeld voor kinderen tot 7 jaar van allochtone afkomst met een taalachterstand. Al spelend verkennen de kinderen verschillende thema's en leren ze over de wereld om hen heen. Voor kinderen uit sociaal-economische achterstandssituaties is er een speciaal programma.

KALEIDOSCOOP is een programma dat in eerste instantie ontwikkeld is voor kinderen van 2,5 tot 6 jaar. In de afgelopen jaren is het programma ook ontwikkeld voor babygroepen van kinderdagverblijven, voor de buitenschoolse opvang en voor groep 3 en 4 van de basisschool. Kaleidoscoop gaat er vanuit dat kinderen kennis verwerven en vaardigheden ontwikkelen door actief betrokken te zijn bij mensen, materialen, gebeurtenissen en ideeën. De leerkrachten observeren de kinderen en passen hier de activiteiten op aan, zodat kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen.

STARTBLOKKEN is een ontwikkelingsgericht programma dat aansluit bij het programma Basisontwikkeling voor de onderbouw van de basisschool. Startblokken bevat praktijkvoorstellen om de jongste kinderen te ondersteunen en te stimuleren zodat hun kansen op schoolsucces zullen toenemen. De accenten liggen op voorwaarden voor een optimale ontwikkeling (veiligheid en geborgenheid, zelfvertrouwen), op sociale en communicatieve competenties, op taalontwikkeling, beginnende geletterdheid en het leren van Nederlands als tweede taal.

De kinderopvang en de pilots startgroepen

Sinds enkele jaren gaan ook steeds meer doelgroepkinderen naar kinderopvanginstellingen (crèches). Dat is ook in Zaanstad het geval.

De kinderopvanginstellingen bieden tot nu toe geen ontwikkelingsstimulerende programma's aan. Het is wel de bedoeling om dat in de toekomst meer te gaan doen; het landelijk beleid is er op gericht om de verschillende voorzieningen voor jonge kinderen in dit opzicht meer te gaan harmoniseren. Dit gebeurt in het kader van de Wet OKE. Ook Zaanstad werkt momenteel toe naar de harmonisatie van de peuterspeelzalen en kinderopvang.

Verder komen er vanaf het schooljaar 2011-12 op enkele plaatsen in het land experimenten met zogenaamde startgroepen. Dit zijn groepen van peuters van twee en drie jaar met een (taal)achterstand, die gekoppeld worden aan basisscholen. De kinderopvanginstelling of peuterspeelzaal met zo'n startgroep moet dan nauw samenwerken met de basisschool; de basisschool krijgt daar ook meer regie over. Enkele kenmerken van deze pilots zijn verhoging van het scholingsniveau van leidsters (hbo-niveau in plaats van zoals nu gebruikelijk mbo-niveau), uitbreiding van het aantal uren per week dat peuters deelnemen aan het voorschoolse programma en een sterkere mate van resultaatgericht werken.

Bestuursafspraken

Over het VVE-beleid maakt het Rijk bestuursafspraken met gemeenten. Deze hebben in Zaanstad geleid tot versterking of introductie van een aantal thema's in het gemeentelijk educatief beleid.

Als doelstelling van de bestuursafspraken wordt in een brief van de minister aan de Tweede Kamer aangegeven dat de ambitie is om in 2015 te bereiken dat:

- kinderen zonder taalachterstand naar de basisschool gaan
- de resultaten van de basisschool omhoog gaan
- het doelgroepbereik van VVE wordt verhoogd
- de kwaliteit van voorschoolse educatie fors verbetert

Het gaat dus om doelstellingen die deels kwalitatief en deels kwantitatief van aard zijn en betrekking hebben op voorschoolse instellingen en op de basisschool.

3.2 VVE-beleid in Zaanstad

Een VVE-programma (in Zaanstad ook wel plusprogramma genoemd) is een ontwikkelingsstimulerend programma, bijvoorbeeld Piramide, Kaleidoscoop of Startblokken. Het streven is in Zaanstad om genoeg capaciteit te creëren om ieder kind dat daarvoor in aanmerking komt een VVE-aanbod te kunnen doen.

Gemeenten kunnen zelf bepalen welke kinderen ze tot de doelgroep laten behoren. In de bestuurlijke afspraken over VVE tussen Rijk en gemeenten is vastgelegd dat de omvang van de doelgroep minimaal gelijk is aan het aantal voorschoolse doelgroepleerlingen (van 2,5 tot 4 jaar) met laag opgeleide ouders, volgens de criteria van de nieuwe gewichtenregeling die geldt voor het basisonderwijs (zie hiervoor hoofdstuk 4).

In Zaanstad is er voor gekozen om niet alleen kinderen met laag opgeleide ouders, maar ook allochtone kinderen tot de doelgroep te laten behoren. De definitie van de VVE-doelgroep in Zaanstad is:

Alle kinderen van 2 tot en met 5 jaar die ouders hebben met een laag opleidingsniveau (maximaal vmbo beroepsgericht) of zeer laag opleidingsniveau (maximaal basisonderwijs) en alle kinderen van ouders met een niet-Nederlandse achtergrond ¹.

3.3 VVE in de Zaanse Onderwijsmonitor

Om te kunnen nagaan in welke mate de kinderen uit de aldus gedefinieerde doelgroep in Zaanstad worden bereikt met een VVE-programma (voorschools en vroegschool) zijn gegevens nodig over de etnische herkomst van de kinderen en het opleidingsniveau van hun ouders. De gemeentelijke basisadministratie bevat wel het gegeven etnische herkomst (geboorteland van de ouders), maar niet het gegeven opleidingsniveau van de ouders. Pas als het kind in het basisonderwijs zit en registratie plaatsvindt voor de gewichtenregeling, wordt voor elk kind duidelijk of het volgens de definitie van Zaanstad tot de doelgroep voor de voorschoolse periode heeft behoord. Er kan dus momenteel alleen achteraf worden vastgesteld, wanneer kinderen vier jaar of ouder zijn, of de doelstellingen wat betreft bereik van doelgroepkinderen met VVE-programma's in de voorschoolse periode worden gehaald.

In deze versie van *Zaans Onderwijs in Cijfers* wordt met dit 'achteraf' criterium gewerkt. De gemeente werkt momenteel aan een oplossing om in de toekomst - al eerder dan wanneer de kinderen vier jaar zijn - over de benodigde gegevens te kunnen beschikken.

Herkomst van de gegevens

De Stichting Welsaen is verantwoordelijk voor het merendeel van de peuterspeelzalen in Zaanstad. Daarnaast zijn er nog 12 zelfstandige peuterspeelzalen. Omdat we alleen van de kinderen die een Welsaen-speelzaal bezoeken gegevens hebben, beperken we ons hier tot gegevens over het bereik door Welsaen-peuterspeelzalen. Verreweg de meeste peuters die een speelzaal bezoeken, bezoeken een speelzaal van Welsaen. Dit geldt in het bijzonder voor de doelgroepkinderen.

Jaarlijks levert de Stichting Welsaen in oktober gegevens over kinderen in de aangesloten peuterspeelzalen aan de Onderwijsmonitor. Ook is geregistreerd welke peuterspeelzalen specifieke VVE-programma's uitvoeren. Door deze gegevens te verbinden met de gegevens uit de gemeentelijke basisadministratie, waarin alle 0-4 jarige kinderen die in Zaanstad wonen geregistreerd staan, kan worden nagegaan welk deel van de 2- of 3-jarige kinderen een peuterspeelzaal van Welsaen bezoekt. Van deze kinderen is ook de etnische herkomst bekend en (via woonadres) of ze al dan niet in een impulsgebied wonen. Verder kunnen deze gegevens gekoppeld worden aan de PO-monitor, waarin allerlei kenmerken beschikbaar zijn van de kinderen in het basisonderwijs. Hieraan ontleen wij de gegevens over het opleidingsniveau van de ouders en de deelname aan een VVE-programma in de kleutergroepen.

De kinderopvanginstellingen zijn tot nu toe niet in de monitor betrokken, omdat daar (nog) niet met VVE-programma's wordt gewerkt. In deze *Zaans Onderwijs in Cijfers II* kunnen we dus net als in de eerste versie van *Zaans Onderwijs in Cijfers* alleen rapporteren over het doelgroepbereik van peuterspeelzalen.

Berekening van deelname aan de peuterspeelzaal

Op de peuterspeelzalen zitten zowel kinderen uit Zaanstad als kinderen van buiten Zaanstad. In de peuterspeelzalen van Welsaen ligt het percentage Zaanse kinderen tussen de 86% en 88% in de verschillende jaren (14 tot 12%

¹ Deze definitie is gehanteerd in de vorige *Zaans Onderwijs in Cijfers* en wordt ook in dit rapport gebruikt, ter wille van een goede vergelijking. Sinds de vorige versie is de doelgroepdefinitie echter iets veranderd. De definitie is nu (a) kinderen met een leerlinggewicht, (b) kinderen zonder leerlinggewicht, maar met een taalachterstand of een andere thuistaal dan het Nederlands. Vanuit de optiek dat taalarme kinderen leren van taalrijke kinderen is er verder door de VVE-beleidsgroep voor gekozen om indien mogelijk de VVE-peutergroepen te mengen met meer taalvaardige kinderen (het gaat om maximaal 25% per peuterspeelzaalgroep).

komt dus van buiten Zaanstad). In deze Zaans Onderwijs in Cijfers rapporteren we alleen over de kinderen die in Zaanstad wonen; zij vormen immers de groep waarop het gemeentelijk beleid zich richt.

In de opbouw van de Onderwijsmonitor is er jaarlijks één meetmoment (peildatum) waarop wordt vastgesteld wie er in Zaanstad wonen en hoe hun onderwijspositie op dat moment is. Voor de registratie van de gegevens in de Onderwijsmonitor nemen we de aantallen kinderen die op 1 oktober van een bepaald jaar staan ingeschreven bij een school of instelling. De voorschoolse educatie op de peuterspeelzalen is bedoeld voor kinderen van 2 en 3 jaar. Het grootste deel van de kinderen komt daar binnen in de leeftijd tussen 24 en 36 maanden. De kinderen blijven op de peuterspeelzaal totdat ze 4 jaar worden en ze de overstap maken naar groep 1 van de basisschool. Deze continue in- en uitstroom van kinderen in de peuterspeelzalen heeft als gevolg dat de aantallen deelnemers van de peuterspeelzaal in de loop van het jaar fluctueren. Er moet dus nader worden gedefinieerd welke kinderen we precies tot de deelnemers rekenen.

Dit is als volgt gebeurd:

- De kinderen die zouden kunnen deelnemen aan een peuterspeelzaal zijn de peuters die bij de start van een schooljaar 2 of 3 jaar zijn (potentiële deelnemers).
- De deelnemers aan de peuterspeelzalen zijn de peuters die bij de start van een schooljaar, bij de 1 oktober telling, 2 of 3 jaar zijn, en die in dat schooljaar ingeschreven zijn op een peuterspeelzaal (feitelijke deelnemers).

Voorbeeld: in deze rapportage zijn de inschrijfgegevens van Welsaen geactualiseerd tot en met 1 oktober 2010. De meest recente gegevens van deelname gaan dus over alle kinderen van 2 en 3 jaar op 1 oktober 2009, die in de periode tussen oktober 2009 en oktober 2010 op een peuterspeelzaal van de Stichting Welsaen ingeschreven zijn geweest. Voor de overige jaren geldt hetzelfde principe.

In de vorige Zaans Onderwijs in Cijfers, over de schooljaren 2003-04 tot en met 2008-09, bekeken we de deelname van de leerlingen in het jaar voorafgaande waarin ze 3 of 4 jaar waren geworden. Vanaf deze Zaans Onderwijs in Cijfers, over de schooljaren 2003-04 tot en met 2010-11, passen we een iets andere definitie toe. We gaan nu voor de leerlingen die op 1 oktober 2 of 3 jaar zijn, na of ze in de periode daaropvolgend naar een peuterspeelzaal zijn geweest. Voor de vergelijking: de 3- of 4-jarige leerlingen en hun deelname aan de VVE in de grafieken en tabellen uit ZOIC I zijn dezelfde leerlingen als de 2- of 3-jarige leerlingen en hun deelname aan de VVE in ZOIC II.

Doelgroep leerlingen: sociaal-etnische achtergrond

We hebben eerder aangegeven wie in Zaanstad tot de doelgroep van VVE-beleid gerekend worden. In de monitor kan op twee manieren worden vastgesteld of een leerling tot de doelgroep behoort: op basis van hun zogenaamde leerlinggewicht (zie hoofdstuk 4), of op basis van het sociale en etnisch-culturele milieu waarin de kinderen opgroeien.

Echter, in de hier onderzochte periode zijn er in de gewichtenregeling veranderingen aangebracht.

Vanwege de veranderingen en de overgangsperiode komen in de administratie van de scholen tot 2006-07 zowel gewichten voor uit de oude regeling als uit de nieuwe regeling. Dit maakt het lastig en complex om op basis van de leerlinggewichten na te gaan hoe het zit met bereik van deelname aan VVE-programma's. Een van de problemen is bijvoorbeeld dat door de vele soorten

gewichten er in verschillende doelgroepcategorieën te kleine aantallen ontstaan. Een ander lastig punt is dat in de nieuwe gewichten etnische herkomst niet meer meetelt, terwijl allochtone leerlingen wel nog tot de Zaanse doelgroep voor het VVE-beleid behoren. Om deze reden is besloten om in de monitor een nieuwe variabele sociaal-etnische achtergrond te maken waarmee we de VVE-doelgroep kunnen identificeren.

Voor deze variabele gebruiken we een indeling die geïnspireerd is op de indeling die wordt gehanteerd in de landelijke cohortonderzoeken PRIMA en COOL5-18. Met deze cohortonderzoeken worden landelijke ontwikkelingen in prestaties en loopbanen van leerlingen in Nederland in kaart gebracht, die als referentie kunnen dienen voor ontwikkelingen in Zaanstad. De indeling in PRIMA/COOL combineert het opleidingsniveau en de etnische herkomst van de ouders. Voor Zaanstad hebben we dat ook gedaan en daarbij rekening gehouden met de Zaanse doelgroepdefinitie. Dit leidt tot de volgende indeling.

Schema 3.1 Indeling sociaal-etnische achtergrond en doelgroepleerlingen van het VVE-beleid in Zaanstad.

Sociaal-etnische achtergrond	Doelgroepleerlingen van het VVE-beleid
opleiding maximaal VBO, etnische herkomst Turks/Marokkaans	Ja
opleiding maximaal VBO, overige allochtonen	Ja
opleiding maximaal VBO, autochtonen	Ja
opleiding maximaal MBO, allochtonen	Ja
opleiding maximaal MBO, autochtonen	Nee
opleiding HBO/WO, allochtonen	Ja
opleiding HBO/WO, autochtonen	Nee

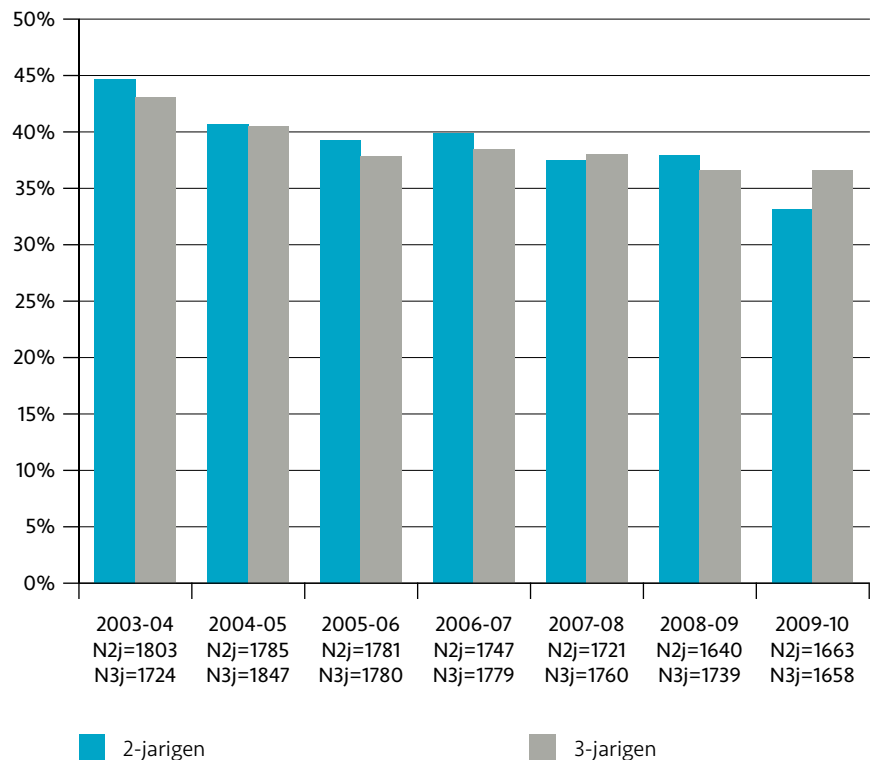
Er is in de laagste opleidingscategorie (VBO, dit is de oude aanduiding voor het huidige niveau vmbo beroepsgericht) onderscheid gemaakt tussen Turkse en Marokkaanse leerlingen enerzijds en overige allochtone leerlingen anderzijds. De reden daarvoor is dat uit veel studies naar prestaties en loopbanen van allochtonen blijkt dat Turkse en Marokkaanse leerlingen over het algemeen wat lager presteren dan de overige allochtone leerlingen. Zij moeten dus ten opzichte van andere leerlingen grotere achterstanden inhalen. Door deze groep apart te onderscheiden kan preciezer gekeken worden naar de prestaties van de Turkse en Marokkaanse leerlingen, twee grote groepen binnen de totale groep allochtonen en vaak voorwerp van specifiek beleid.

3.4 Deelname aan VVE: alle kinderen

In deze en de volgende paragrafen presenteren we gegevens over deelname aan 'reguliere peuterspeelzalen' en 'VVE-peuterspeelzalen' (een peuterspeelzaal met een VVE-programma wordt in Zaanstad ook vaak aangeduid als een peuterspeelzaal-plus of een plus-speelzaal). De kinderen op de reguliere speelzalen komen in principe twee dagdelen per week naar de peuterspeelzaal en krijgen daar het gewone aanbod van peuterspeelzalen. De peuterspeelzalen-plus bieden een speciaal VVE-programma aan, Piramide of Startblokken, en vanaf 2006 ook Kaleidoscoop. Kenmerken van deze programma's zijn dat de peuters vier dagdelen per week deelnemen aan de peuterspeelzaal, dat de leidsters getraind zijn om met de VVE-programma's te werken en dat er sprake is van een dubbele bezetting (meer dan één leidster op een groep). In het basisonderwijs wordt, idealiter, het gevolgde voorschoolse programma voortgezet in de groepen 1 en 2 (kleutergroepen), de vroegschoolse periode. Ook daar is dan sprake van getrainde leerkrachten en van dubbele bezetting.

We geven in deze paragraaf eerst de gegevens weer van alle kinderen gezamenlijk, dus inclusief de niet-doelgroepkinderen. In paragraaf 3.5 gaan we specifiek in op doelgroepbereik.

Grafiek 3.1 Bereik peuterspeelzalen onder 2- en 3-jarigen in Zaanstad. Schooljaren 2003-04 tot en met 2009-10.

Deze grafiek laat zien dat het aantal 2- en 3-jarigen kinderen dat peuterspeelzalen bezoekt afneemt in de onderzochte periode, namelijk van 45% in 2003-04 tot 33% in 2009-10 voor de 2-jarigen en van 43% in 2003-04 tot 36% in 2009-10 voor de 3-jarigen. In aantallen gaat het om 804 op een peuterspeelzaal ingeschreven kinderen in 2003-04 en 472 kinderen in 2009-10 voor de 2-jarigen en om 741 op een peuterspeelzaal ingeschreven kinderen in 2003-04 en 536 kinderen in 2009-10 voor de 3-jarigen.

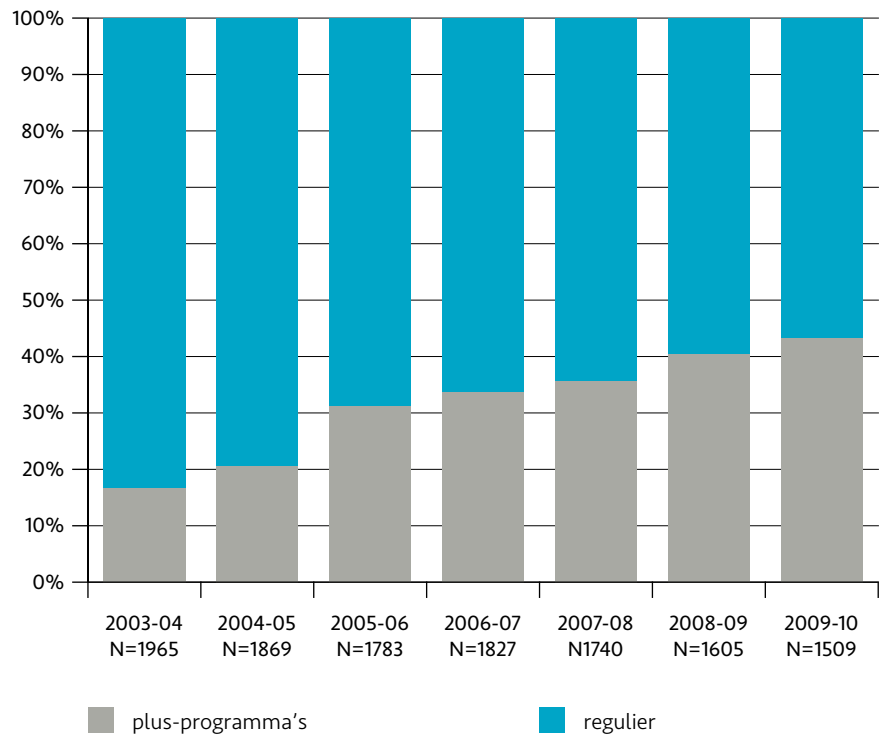
Over het geheel genomen is er dus sprake van dalende deelname. Dat hoeft natuurlijk niet ook voor de doelgroepkinderen te gelden. We kijken in paragraaf 3.5 verder naar deelname van deze groep.

Een verklaring voor de dalende deelname algemeen kunnen we niet rechtstreeks uit de Onderwijsmonitor halen, maar het meest waarschijnlijk is dat dit komt door een toenemend gebruik van kinderopvangvoorzieningen. Doordat steeds vaker beide ouders buitenshuis werken, hebben ze eerder behoefte aan kinderopvang en zijn ze minder goed in staat om zich aan te passen aan de openingstijden van peuterspeelzalen.

In de volgende grafiek laten we zien welk deel van de kinderen die een peuterspeelzaal bezoeken naar een reguliere peuterspeelzaal gaan of naar een VVE-peuterspeelzaal. Zoals eerder vermeld beperken we ons hier tot de peuterspeelzalen van Welsaen. De gegevens beslaan de periode 2003-10.

Een VVE-peuterspeelzaal is hier aangeduid met 'plusprogramma's'. Te zien valt dat in deze periode het aandeel peuters dat een plus-programma krijgt aangeboden geleidelijk stijgt. Steeds meer jonge kinderen die naar een peuterspeelzaal gaan profiteren daar dus van een specifiek programma-aanbod.

Grafiek 3.2 Zaanse kinderen op de peuterspeelzalen van Welsaen. Percentage deelname aan plus-programma's en aan reguliere peuterspeelzaal. Schooljaren 2003-04 tot en met 2009-10.

Routes in het programma-aanbod

Bij vragen over het bereik gaat het niet alleen om de voorschoolse periode, maar ook om het programma-aanbod in de vroegschoolse fase, dus de kleutergroepen van de basisschool. Sommige kinderen volgen helemaal geen programma's, anderen alleen in de voorschoolse periode maar niet meer in het basisonderwijs, of andersom. Het meest intensieve traject is uiteraard zowel een VVE-programma in de voorschool als in de vroegschool. Dit laatste wordt in het VVE-beleid nagestreefd.

Wat betreft deelname aan programma's zijn er dus verschillende routes die de leerlingen volgen van de voorschool, de peuterspeelzalen, tot de vroegschool, de eerste twee jaren van de basisschool (zie schema 3.2).

Schema 3.2 VVE-routes: opeenvolging reguliere en VVE-programma's op de peuterspeelzalen en de basisscholen.

VVE-route	Omschrijving
plus-plus	plus-programma op de peuterspeelzaal, gevolgd door een plus-programma op de basisschool
regulier-plus	regulier programma op de peuterspeelzaal, gevolgd door een plus-programma op de basisschool
geen-plus	niet naar een peuterspeelzaal, gevolgd door een plus-programma op de basisschool
regulier-regulier	regulier programma op de peuterspeelzaal, gevolgd door een regulier programma op de basisschool
geen-regulier	niet naar een peuterspeelzaal, gevolgd door een regulier programma op de basisschool
plus-regulier	plus-programma op de peuterspeelzaal, gevolgd door een regulier programma op de basisschool

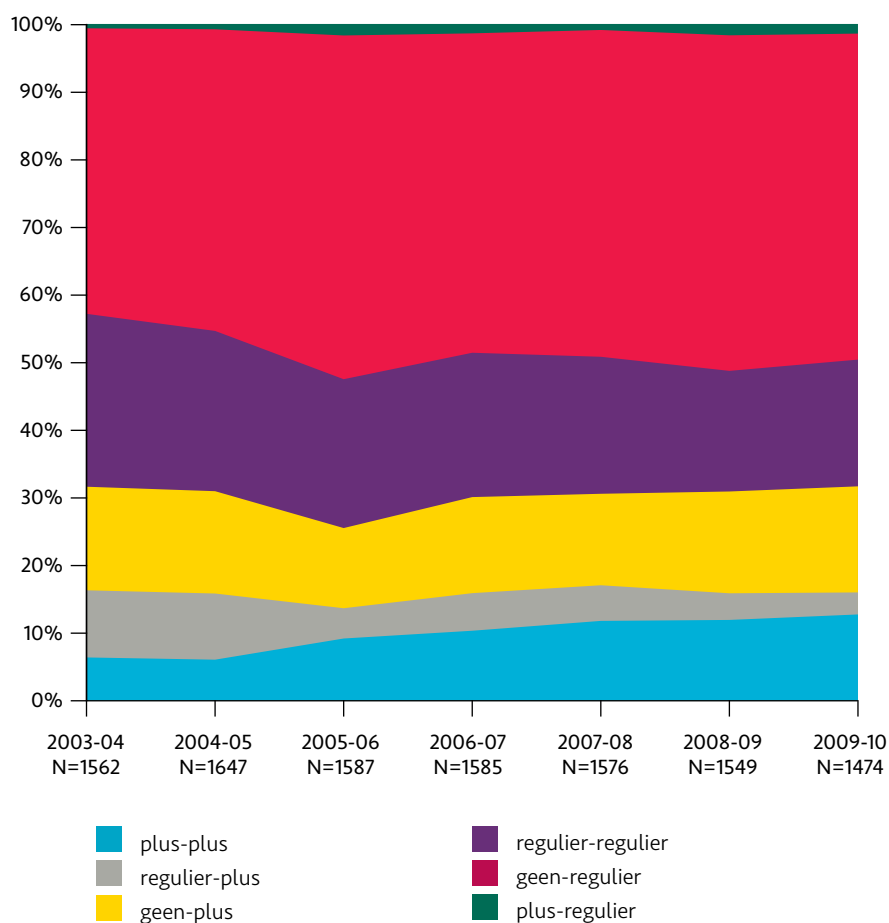
Met behulp van deze routes geven we weer hoeveel leerlingen welk programma hebben gevolgd² in de periode 2003-04 tot 2009-10.

Semi-plus

Naast de bovengenoemde routes bestaat er ook nog een 'semi-plus' route. Deze wordt gehanteerd in situaties waarin er te weinig doelgroepkinderen in een instelling zijn om in een volledige groep een VVE-programma uit te voeren. De semi-plus route houdt in dat ambulante leidsters het VVE-programma uitvoeren op zes reguliere peuterspeelzalen die wel doelgroepkinderen hebben, maar waar nog geen VVE-groep bestaat. In de monitor kunnen we deze kinderen niet apart onderscheiden, vandaar dat ze niet in bovenstaand schema afzonderlijk zijn vermeld. In dit onderzoek vallen deze 'incidentele doelgroepkinderen' dus onder de kinderen die een reguliere peuterspeelzaal bezoeken. Het gaat om ongeveer 45 kinderen.

² Om te kleine aantallen te vermijden maken we hierbij geen verder onderscheid naar de aard van het programma (Startblokken, Piramide of Kaleidoscoop).

Figuur 3.1 Bereik per VVE-route voor-vroegschool , 3-jarigen in Zaanstad. Schooljaren 2003-04 tot en met 2009-10.

We zien dat van alle jonge kinderen in Zaanstad het grootste deel geen VVE programma volgt, niet in de voorschool en niet in de vroegschool (de groep geen-regulier). Deze groep neemt toe, in 2009-10 gaat het om ongeveer 48% van de kinderen. Verder zien we dat een substantieel deel van de kinderen naar een gewone peuterspeelzaal gaat en daarna naar een basisschool zonder VVE-programma (regulier-regulier). Deze groep neemt echter in omvang iets af, over de jaren heen. Een eveneens substantiële groep gaat niet naar een peuterspeelzaal, maar krijgt wel een VVE-aanbod in de basisschool waar ze terecht komen (geen-plus). Deze groep blijft in de tijd gezien vrijwel gelijk. Dan is er een kleine, en in omvang afnemende groep die een reguliere speelzaal heeft bezocht en daarna naar een basisschool gaat met een VVE-programma (regulier-plus). En tenslotte is er een groeiende groep kinderen die zowel in de voorschoolse periode als in de vroegschool een VVE-programma krijgt aangeboden, dus het programma volgen zoals dat in het VVE-beleid gewenst is voor de doelgroepkinderen. Wat de figuur verder laat zien, is dat het aandeel kinderen dat een VVE-aanbod krijgt in het basisonderwijs groter is dan het aandeel kinderen dat een voorschools VVE-programma krijgt. We merken nogmaals op dat dit het beeld is voor alle peuters in Zaanstad. Het VVE-beleid is niet voor alle peuters bedoeld, maar alleen voor de doelgroepkinderen. Het is dus niet vreemd dat we in deze grafiek zien dat de meeste peuters geen VVE-routes volgen. Voor het antwoord op de vraag of in het VVE-beleid de doelstellingen wat betreft bereik worden gehaald, moeten

we dus specifiek naar de doelgroepkinderen kijken. Hierop gaan we in de volgende paragraaf in.

3.5 Deelname aan VVE: doelgroepkinderen

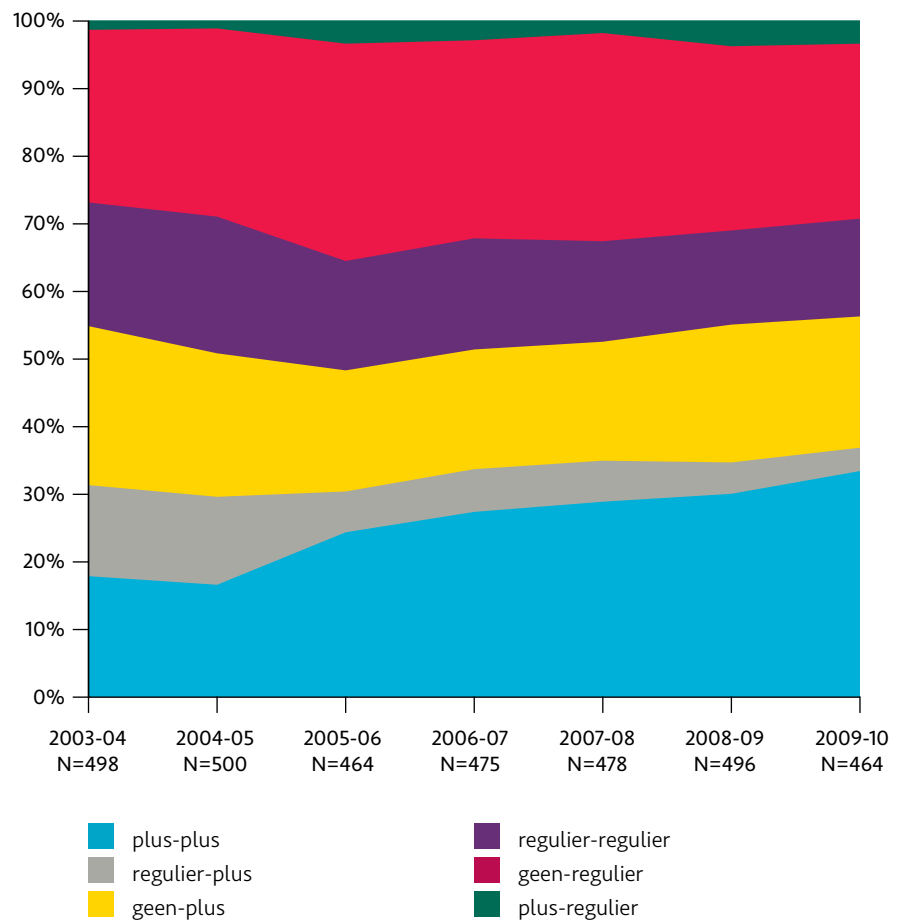
In deze paragraaf kijken we naar het VVE-bereik voor de doelgroepkinderen. Eerst presenteren we weer een overzicht voor de VVE-routes die worden gevolgd, nu door de doelgroepkinderen. Daarna gaan we in op bereik van de VVE voor verschillende subgroepen.

Figuur 3.2 laat een ander beeld zien dan de eerder gepresenteerde figuur voor alle Zaanse leerlingen (figuur 3.1). We zien hier dat in 2009-10 33% van de 464 doelgroepkinderen de beoogde VVE-route volgt, namelijk een VVE-programma in de peuterspeelzaal én in de basisschool (de groep plus-plus). Deze groep is over de jaren heen flink toegenomen. Hoewel klein in aantal, zien we ook het aandeel van de groep plus-regulier toenemen. Een afname zien we bij kinderen in de regulier-plus route (vooral), de geen-plus route, en de regulier-regulier route. Dit is het logische gevolg van de toename van de plus-plus route: omdat steeds vaker doelgroepkinderen én in de voorschoolse periode én in de vroegschoolse periode een VVE-programma krijgen, neemt het aandeel doelgroepkinderen dat helemaal geen VVE-programma volgt of alleen gedeeltelijk (namelijk alleen in de basisschool) af.

Het aandeel van de groep geen-regulier in 2009-10 is gelijk aan dat van 2003-04. Dit is de groep die helemaal niet bereikt wordt met een VVE-programma, niet in de voorschoolse en niet in de vroegschoolse periode. In 2009-10 gaat het voor de verschillende routes om de volgende deelname cijfers: plus-plus 33%, regulier-plus 3%, geen-plus 19%, regulier-regulier 14%, geen-regulier 26% en plus-regulier 3%. Dat betekent dus dat in de voorschoolse periode 36% van de doelgroepkinderen een VVE-programma heeft gehad en 55% een VVE-programma in de vroegschool. Het betekent ook dat 40% nog niet met een VVE-programma is bereikt en dat 26% ook geen reguliere speelzaal heeft gevolgd.

Figuur 3.2 Bereik per VVE-route voor-vroegschool, 3-jarige doelgroepkinderen in Zaanstad. Schooljaren 2003-04 tot en met 2009-10.

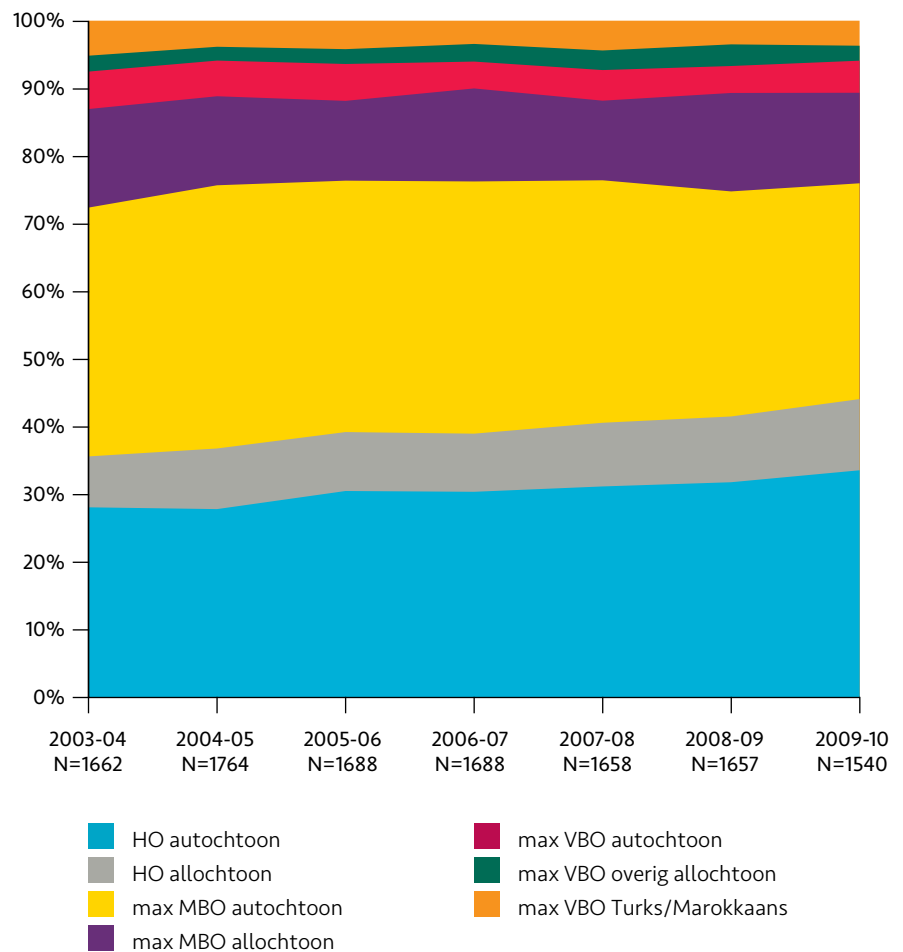

Figuur 3.2 laat dus zien dat de trend in VVE-bereik zich in de gewenste richting beweegt: doelgroepkinderen volgen steeds vaker een VVE-programma en in de meeste gevallen zowel in de voorschoolse periode als in de vroegschoolse periode. Toch is het uiteindelijke doel om ieder kind te bereiken dat voor een VVE-programma in aanmerking komt nog ver buiten beeld. We merken hierbij wel op dat de doelgroepdefinitie in Zaanstad redelijk ruim is: zij omvat ook kinderen van middelbaar of hoger opgeleide ouders, als het om allochtone kinderen gaat ³. Om meer precieze uitspraken te kunnen doen over het bereik is het daarom van belang ook antwoord te geven op de vraag in welke mate verschillende subgroepen binnen de totale doelgroep deelnemen aan de VVE-programma's. We gaan daarvoor weer uit van de eerder vermelde indeling naar sociaal-etnische achtergrond. Ter introductie laten we in figuur 3.3 eerst zien wat de verdeling is naar sociaal-etnische achtergrond voor alle 3-jarige kinderen in Zaanstad.

³Volgens de meest actuele definitie eigenlijk binnen deze groep alleen leerlingen met een andere thuistaal of aantoonbare taalachterstand.

Deze en de hiernavolgende gegevens gaan over de periode 2003-04 tot en met 2009-10. Voor de 3-jarigen in 2010-11 beschikken we nog niet over gegevens over de opleiding van hun ouders, aangezien deze kinderen in de meeste gevallen op 1 oktober 2010 nog niet in het basisonderwijs zaten. Het jaar 2010-11 kan hier daarom niet worden weergegeven.

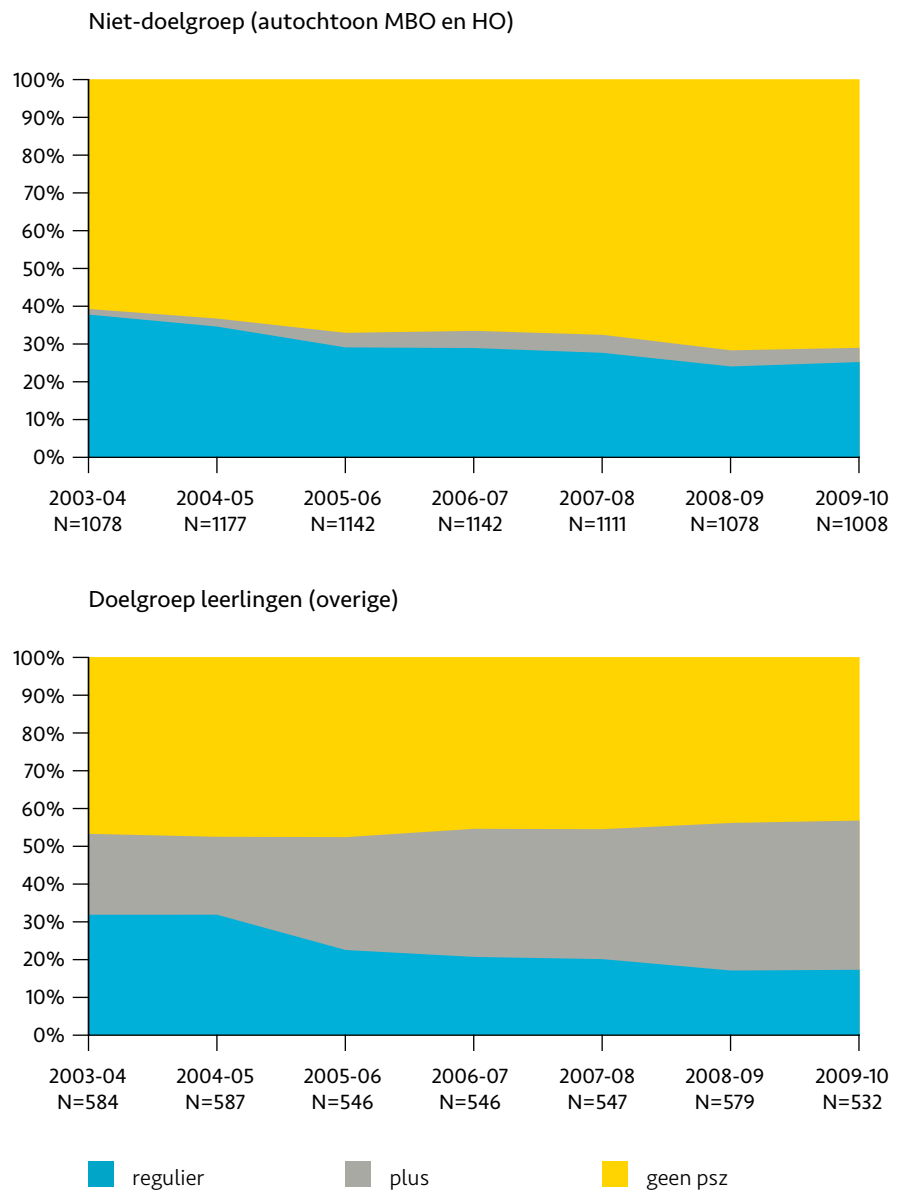
Figuur 3.3 Verdeling leerlingen naar sociaal-etnische achtergrond, per jaar, 3-jarigen woonachtig in Zaanstad.

Figuur 3.3 laat zien dat sommige subgroepen in omvang afnemen en andere toenemen. We zien vooral een daling van het aandeel kinderen met middelbaar opgeleide autochtone ouders en een stijging van het aandeel autochtone en allochtone kinderen met hoger opgeleide ouders. De overige groepen blijven in omvang ongeveer gelijk.

In de volgende figuur laten we zien hoe de deelname aan VVE-programma's zich in de tijd heeft ontwikkeld bij de totale VVE-doelgroep, ten opzichte van de kinderen die niet tot de doelgroep behoren (kinderen van MBO- of hoger opgeleide ouders). Het gaat hier alleen om de deelname aan programma's in de voorschoolse periode.

Figuur 3.4 Bereik peuterspeelzalen per VVE periode voor 3-jarigen, naar doelgroep, volgens sociaal-etnische achtergrond.

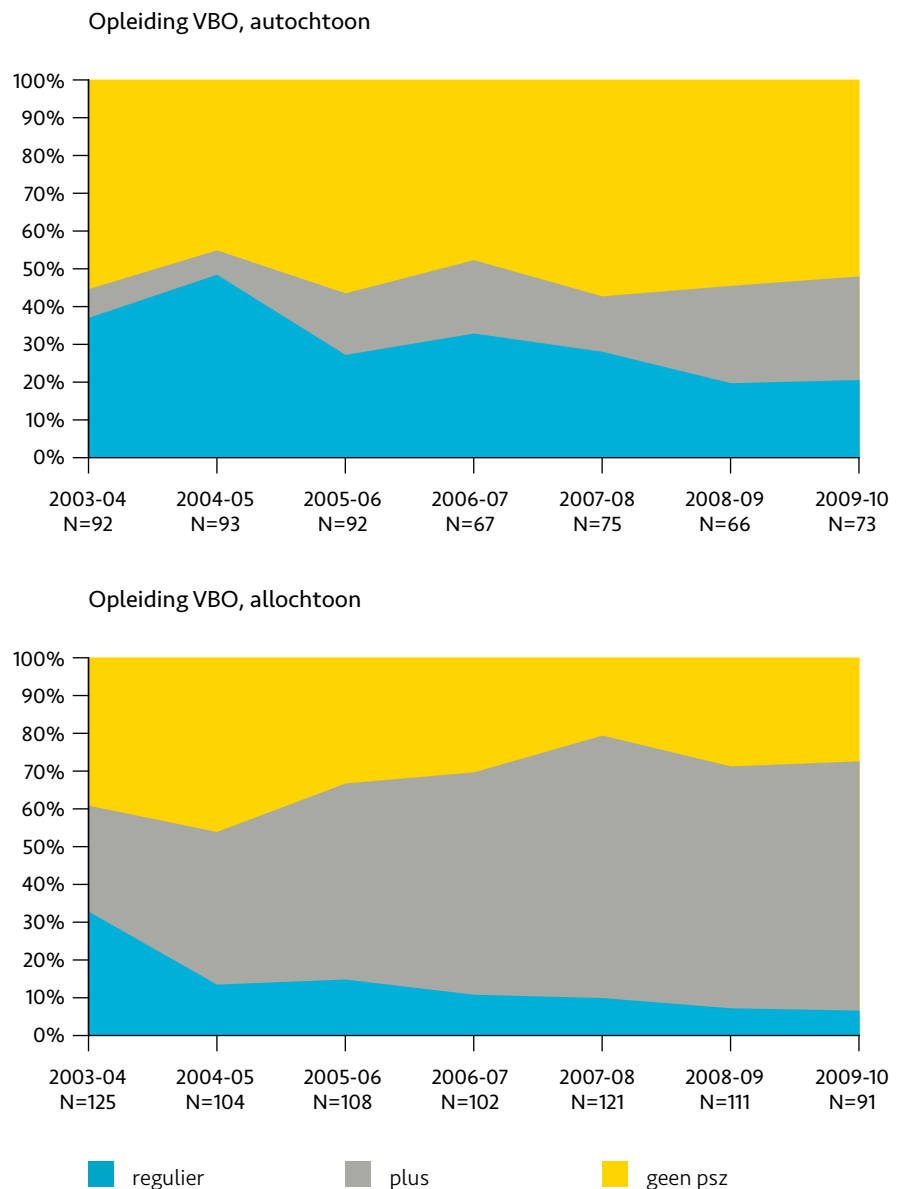
We zien zowel bij de doelgroepleerlingen als bij de niet-doelgroepleerlingen een dalende deelname aan reguliere speelzalen. Bij de doelgroepleerlingen wordt dat gecompenseerd door een toegenomen deelname aan de speelzalen met een VVE-programma. Het aandeel kinderen dat niet naar een peuterspeelzaal gaat neemt bij de doelgroepleerlingen iets af, bij de niet-doelgroepleerlingen neemt dat duidelijk toe. Bijna 57% van de doelgroepleerlingen gaat in 2009-10 naar een peuterspeelzaal, regulier of met VVE-programma ⁴.

⁴ Dit percentage is iets hoger dan de 53% die eerder af te leiden viel uit de gegevens bij figuur 3.2. Dit komt omdat in beide typen analyses iets verschillende aantallen leerlingen meedoen.

3.6 Bereik VVE per subgroep

In figuur 3.5 laten we zien hoe het staat met de deelname aan peuterspeelzalen van zes verschillende subgroepen. Steeds worden twee groepen paarsgevijs vergeleken: autochtone kinderen met laag opgeleide ouders en allochtone kinderen met laag opgeleide allochtone ouders; idem voor kinderen met middelbaar en met hoger opgeleide ouders.

Figuur 3.5.a Bereik peuterspeelzalen voor 3-jarigen, naar opleiding en allochtoon versus autochtoon. Opleiding VBO.

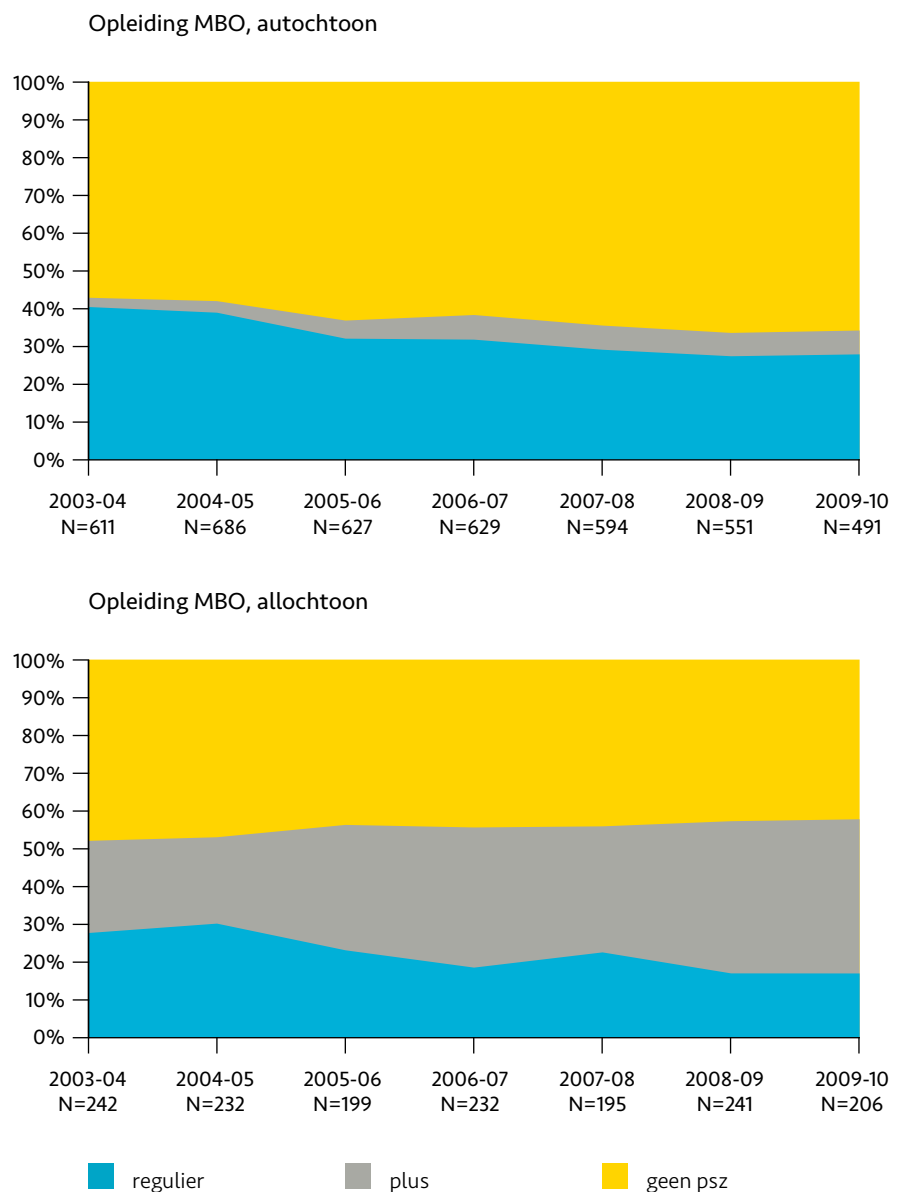

Bij kinderen met laag opgeleide ouders (allen doelgroepkinderen) zien we een duidelijk verschil in deelname naar etnische herkomst. Allochtone kinderen in deze subgroep bezoeken in hoge mate de peuterspeelzalen, in verreweg de meeste gevallen ook een speelzaal met een VVE-programma. Tot 2007-08 was er bij hen sprake van een stijging in deelname aan VVE-speelzalen (en een daling van deelname aan reguliere speelzalen), na 2008 is er echter weer

sprake van een lichte afname. In 2009-10 ligt de totale deelname aan peuterspeelzalen bij deze groep op ongeveer 73%.

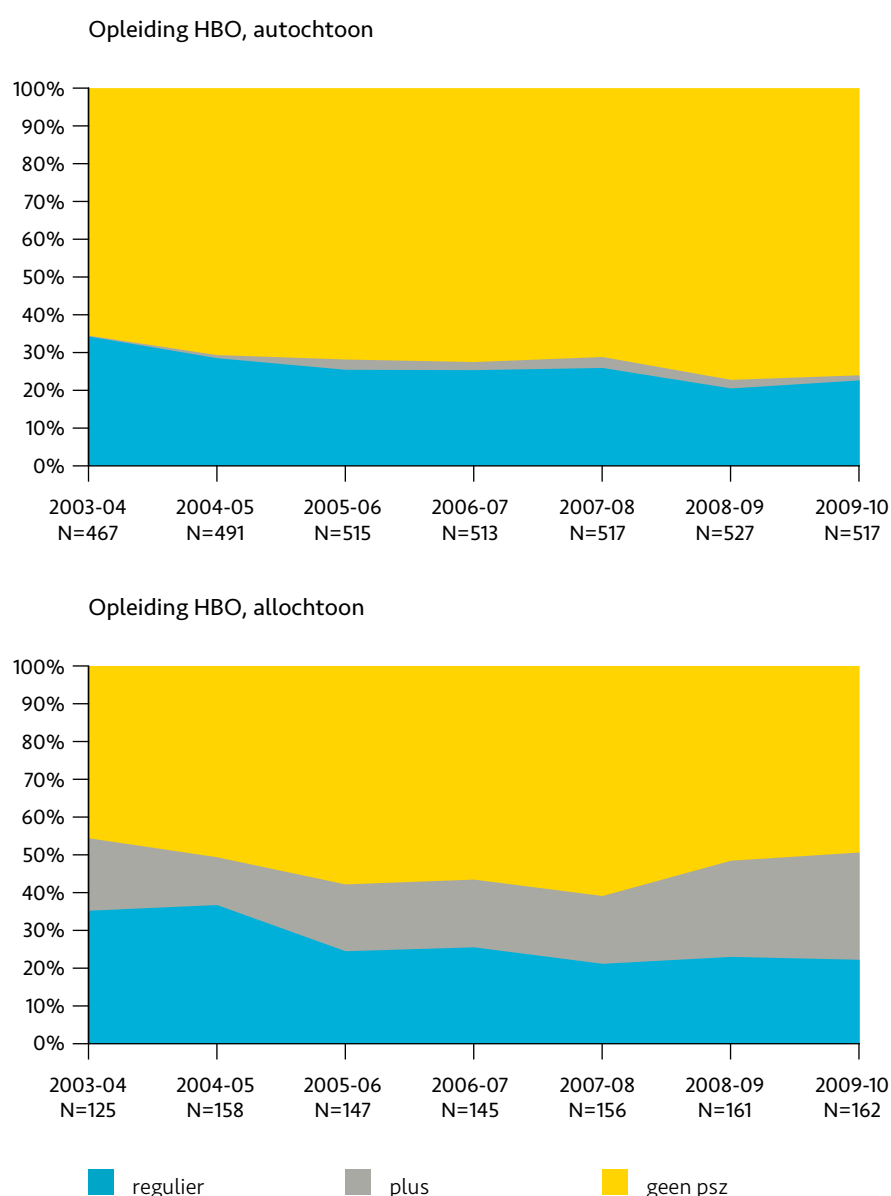
De autochtone kinderen in deze subgroep gaan veel minder vaak naar een peuterspeelzaal. In 2009-10 gaat het om ongeveer 48% en dat percentage blijft in de tijd, met wat schommelingen, redelijk hetzelfde. Ook hier is sprake van een daling van de deelname aan reguliere speelzalen en een stijging van deelname aan VVE-speelzalen, maar vergeleken met de allochtone kinderen gaan de autochtone kinderen aanzienlijk minder vaak naar een speelzaal met een VVE-programma. In 2009-10 ligt de totale deelname aan peuterspeelzalen bij autochtone en allochtone kinderen met laag opgeleide ouders op ongeveer 62%. Deze kinderen vormen de primaire doelgroep van het VVE-beleid in Zaanstad. Het bereik van deze doelgroep is dus anno 2009-10 62%.

Figuur 3.5.b Bereik peuterspeelzalen voor 3-jarigen, naar opleiding en allochtoon versus autochtoon. Opleiding MBO.

Bij de kinderen met middelbaar opgeleide ouders zien we eveneens verschillen tussen de autochtone kinderen (geen VVE-doelgroep) en de allochtone kinderen (wel VVE-doelgroep). Bij de autochtone kinderen daalt de deelname aan de peuterspeelzalen over de jaren en is de deelname aan VVE-speelzalen in de gehele periode gering. Bij de allochtone kinderen daalt ook de deelname aan de reguliere speelzalen, maar stijgt de deelname aan de VVE-speelzalen. De totale deelname aan peuterspeelzalen ligt in deze groep in 2009-10 op ruim 58%.

Figuur 3.5.c Bereik peuterspeelzalen voor 3-jarigen, naar opleiding en allochtoon versus autochtoon. Opleiding HBO.

Ook bij de kinderen met hoger opgeleide ouders zijn er verschillen tussen de autochtone kinderen (geen VVE-doelgroep) en de allochtone kinderen (wel VVE-doelgroep). Bij de autochtone kinderen zien we weer een daling van de deelname aan de peuterspeelzalen over de jaren; de deelname aan VVE-speel-

zalen is in deze groep minimaal. Bij de allochtone kinderen daalt ook de deelname aan de reguliere speelzalen, maar stijgt de deelname aan de VVE-speelzalen. De totale deelname aan peuterspeelzalen ligt in deze groep in 2009-10 op 51%.

Samengevat zien we dat de allochtone doelgroepleerlingen redelijk tot goed bereikt worden met een VVE-programma in de voorschoolse periode. Dat geldt meer voor de kinderen met laag opgeleide ouders dan voor de kinderen met middelbaar of hoger opgeleide ouders. De laatste groep wordt binnen de totale allochtone doelgroep het minst bereikt met een VVE-aanbod (51%). Bij de autochtone doelgroepkinderen is het bereik echter relatief laag. Meer dan de helft van hen gaat niet naar een peuterspeelzaal en van degenen die wel een speelzaal bezoeken krijgt ongeveer de helft geen VVE-programma.

Een directe verklaring voor dit beeld is vanuit de Onderwijsmonitor niet te geven. Mogelijke verklaringen zijn dat:

- (a) kinderen van middelbaar en hoger opgeleide allochtone ouders relatief vaker naar kinderdagverblijven gaan en dus minder goed bereikt worden met een VVE-aanbod in de speelzalen dan de allochtone kinderen van lager opgeleide ouders,
- (b) de inspanningen om doelgroepkinderen naar de VVE-voorzieningen te verwijzen in Zaanstad mogelijk groter zijn bij allochtone kinderen dan bij autochtone kinderen,
- (c) autochtone doelgroepkinderen mogelijk vaker naar kinderdagverblijven gaan dan naar (VVE)-speelzalen,
- (d) autochtone ouders mogelijk minder geneigd zijn om hun kinderen naar een VVE-speelzaal te laten gaan als daar ook veel allochtone kinderen aan deelnemen.

Uit eerder onderzoek in opdracht van de Onderwijsraad ⁵ is bekend dat er ook landelijk een dalende trend zit in het aantal kinderen dat een peuterspeelzaal bezoekt en een stijgende trend in het bezoek van kinderdagverblijven.

Zaanstad is dus in lijn met het landelijke beeld. Tegelijkertijd blijkt uit dit onderzoek (gebaseerd op cijfers uit COOL ⁵⁻¹⁸, meting 2007-08) dat er overall toch nog steeds meer kinderen naar peuterspeelzalen gaan dan naar kinderdagverblijven en dat dit geldt voor alle sociaal-etnische groepen. Dat geeft dus geen steun aan de verklaringen (a) en (c). Wel is het ook volgens dit landelijke onderzoek zo dat autochtone kinderen vaker een kinderdagverblijf bezoeken dan allochtone kinderen, ook bij gelijk opleidingsniveau van de ouders, en dat de deelname aan specifieke VVE-programma's aanzienlijk hoger is bij allochtone kinderen (van alle ouderlijke opleidingsniveaus) dan bij autochtone kinderen, ook als het gaat om autochtone kinderen van laag opgeleide ouders.

⁵ Onderwijsraad (2010). *Onderwijs en opvang van jonge kinderen*. Gebaseerd op een studie van het Kohnstamm Instituut (Veen, Roeleveld, Heurter).

3.7 Bereik VVE naar etnische herkomst

Er is ook nagegaan hoe de deelnamepatronen er uit zien wanneer verder wordt onderscheiden naar etnische herkomst (geboorteland ouders). In deze analyses worden de aantallen echter vaak klein en daardoor ontstaat snel een vertekend beeld. We hebben daarom hierover geen grafieken opgenomen. We kunnen echter wel enkele hoofdfactoren melden; we beperken ons daarbij tot de groepen leerlingen die groot genoeg zijn voor zinnige interpretatie.

- De Surinaamse leerlingen vallen overwegend in de categorie ouders mbo-opgeleid. Hun deelname aan de peuterspeelzalen is vrij laag en fluctueert nogal, maar stijgt over het geheel genomen van 36% in 2003 naar 41% in 2009.
- Bij de Turkse leerlingen zien we een hoge en stijgende deelname aan de speelzalen bij kinderen van laag opgeleide ouders, van 73% in 2003 tot 86% in 2009. Voor het overgrote deel gaat het om VVE-programma's. Ook bij Turkse kinderen van mbo-opgeleide ouders is de deelname hoog en stijgend (van 60% in 2003 tot 78% in 2009), eveneens vooral bij VVE-programma's. Turkse kinderen van HO-opgeleide ouders bezoeken naar verhouding ook vaak een peuterspeelzaal, 68% in 2003, 69% in 2009. Over het geheel genomen zijn bij de Turkse kinderen de deelnamecijfers het hoogst van alle etnische herkomstsgroepen.
- Kinderen uit overige niet geïndustrialiseerde landen bezoeken vaak een peuterspeelzaal als de ouders laag opgeleid zijn (van 40% in 2003 tot 79% in 2009); bij MBO- en HO-opgeleide ouders gebeurt dit iets minder, en schommelt de deelname tussen de 42% en de 57%.
- De overige Nederlandse kinderen laten hetzelfde patroon zien als eerder aangegeven bij figuur 3.5: hun deelname neemt af naarmate de ouders hoger opgeleid zijn en de deelname aan de VVE-programma's is gering (voor kinderen van laag opgeleide ouders stijgt de deelname van 45% in 2003 tot 48% in 2009; voor kinderen van MBO-opgeleide ouders daalt de deelname van 43% in 2003 tot 34% in 2009; voor kinderen van HO opgeleide ouders daalt de deelname van 34% in 2003 tot 24% in 2009).

3.8 Bereik VVE naar woonwijk en plaats peuterspeelzalen

Of een doelgroepkind bereikt wordt met een voorschools aanbod en in het bijzonder met een VVE-programma, hangt waarschijnlijk mede af van het aanbod van voorzieningen in de wijk waarin het kind woont. Voor zulke jonge kinderen is het immers over het algemeen lastig om ze naar voorzieningen buiten de eigen wijk te laten gaan.

We zijn nagegaan in welke mate de deelname per wijk verschilt. De hoofdfactoren daarvan zijn de volgende:

- Er zijn in Zaanstad 9 wijken/buurtten zonder speelzalen, 8 met alleen reguliere peuterspeelzalen en 8 met zowel reguliere als plus-speelzalen. Er zijn geen wijken waar alleen plus-speelzalen zijn.
- In wijken zonder peuterspeelzalen gaan maar weinig niet-doelgroep kinderen naar een speelzaal, (daling van 27% in 2003 tot 18% in 2009), per definitie gaat het dan om een speelzaal buiten eigen wijk. Van de doelgroepkinderen in deze wijken gaat 35% à 37% naar een speelzaal (buiten de eigen wijk), overwegend een reguliere speelzaal.
- In wijken met alleen reguliere peuterspeelzalen daalt de deelname voor niet-doelgroep kinderen van 51% in 2003 tot 39% in 2009. Voor doelgroepkinderen schommelt de deelname tussen de 43% en de 62%. Het gaat ook hier overwegend om deelname aan een reguliere speelzaal, deelname aan een VVE-speelzaal (die dan buiten de eigen wijk ligt) is bij niet-doelgroep kinderen afwezig en bij doelgroepkinderen klein.
- In wijken met zowel reguliere als plus-speelzalen is de deelname bij niet-doelgroepkinderen laag, en daalt van 34% in 2003 tot 29% in 2009. Bij de doelgroepkinderen stijgt de deelname van 56% in 2003 tot 62% in 2009, en zij bezoeken overwegend een speelzaal met VVE-programma.

We zien dus dat het voor doelgroepleerlingen uitmaakt of ze in een wijk wonen met plus-peuterspeelzalen. In dat geval gaan er aanzienlijk meer doelgroepleerlingen naar de plus-peuterspeelzaal.

3.9 Samenvatting

Onderdeel van het landelijke beleid ter bestrijding van onderwijsachterstanden is het beleid gericht op de voor- en vroegschoolse periode, het VVE-beleid. De bedoeling van het VVE-beleid is om zoveel mogelijk kinderen die tot de doelgroep van het beleid horen (kinderen van laag opgeleide ouders, zowel allochtoon als autochtoon) te bereiken met zogenaamde VVE-programma's. Dat zijn ontwikkelingsstimulerende programma's die worden uitgevoerd in peuterspeelzalen en in de kleutergroepen van basisscholen. Idealiter volgen de doelgroepkinderen zowel in een peuterspeelzaal als in de basisschool hetzelfde programma. De verwachting is dat deelname aan deze programma's de achterstanden van deze kinderen in een zo vroeg mogelijk stadium vermindert, zodat ze met minder achterstand de basisschool kunnen vervolgen vanaf groep 3 en uiteindelijk ook met minder achterstand de basisschool zullen voltooien.

In Zaanstad is gekozen voor een brede doelgroepdefinitie: niet alleen kinderen met lager opgeleide ouders behoren er toe, maar ook allochtone (anderstalige) kinderen van hoger opgeleide ouders. Deze keuze is gemaakt om bij zoveel mogelijk allochtone kinderen vroege taalachterstanden te kunnen bestrijden.

De ambitie in het landelijk beleid is om voor 100% van de VVE-doelgroepkinderen een VVE-plaats te creëren. In Zaanstad is dit ook het uiteindelijke streven.

In deze Zaans Onderwijs in Cijfers II is nagegaan hoe het staat met het VVE-bereik in de periode tussen 2003-04 en 2009-10. Gebleken is dat de deelname van doelgroepkinderen aan VVE-programma's geleidelijk stijgt. In het meest recente jaar, 2009-10, heeft 33% van alle ruim 460 doelgroepkinderen de 'ideale VVE-weg' bewandeld: zowel een VVE-programma gevolgd in de voor- als in de vroegschoolse periode. Ongeveer 40% van de doelgroepkinderen heeft nog geen VVE-programma gevolgd. De overige doelgroepleerlingen hebben alleen een VVE-programma gevolgd in de peuterspeelzaal, of (vaker) alleen in de basisschool.

Er zijn vrij grote verschillen in deelname tussen verschillende deelgroepen. De deelname is hoog voor allochtone leerlingen, en met name voor Turkse leerlingen. Bij de leerlingen van Turkse herkomst varieert de deelname van 69% voor kinderen van hoog opgeleide ouders tot 86% voor kinderen van laag opgeleide ouders. Bij andere allochtone groepen is de deelname eveneens hoog, maar dan alleen bij kinderen van laag opgeleide ouders (de prioritair doelgroep). Bij de autochtone doelgroepkinderen is het bereik echter relatief laag. Meer dan de helft van hen gaat niet naar een peuterspeelzaal en van degenen die wel een speelzaal bezoeken krijgt ongeveer de helft geen VVE-programma. In 2009-10 ligt de totale deelname aan peuterspeelzalen bij autochtone en allochtone kinderen met laag opgeleide ouders op ongeveer 62%.

Er zijn eveneens aanzienlijke verschillen in deelname aan VVE tussen wijken. In wijken waar geen of weinig VVE-voorzieningen zijn, is het bereik van de doelgroep ook laag. In wijken met VVE-voorzieningen gaat circa 60% van de doelgroepkinderen naar een peuterspeelzaal, overwegend een speelzaal met VVE-programma.

Met name bij kinderen van middelbaar en hoger opgeleide ouders is de laatste jaren sprake van een dalende deelname aan peuterspeelzalen. Dit komt waarschijnlijk omdat in deze groep steeds vaker gekozen wordt voor een kinderdagverblijf. In de toekomst worden ook de kinderdagverblijven betrokken bij het VVE-beleid.

Allochtone doelgroepkinderen worden dus beter bereikt dan autochtone doelgroepkinderen, en kinderen van laag opgeleide ouders beter dan kinderen van hoger opgeleide ouders. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn:

- Kinderen van middelbaar en hoger opgeleide allochtone ouders gaan relatief vaker naar kinderdagverblijven en worden daardoor minder goed bereikt met een VVE-aanbod in de speelzalen;
- De inspanningen om doelgroepkinderen naar de VVE-voorzieningen te verwijzen zijn wellicht groter bij allochtone kinderen dan bij autochtone kinderen;
- Autochtone ouders zijn mogelijk minder geneigd om hun kinderen naar een VVE-speelzaal te laten gaan als daar ook veel allochtone kinderen aan deelnemen.

Hoofdstuk 4

Monitor Primair Onderwijs

4.1. Inleiding

In Zaanstad zijn in totaal 50 basisscholen. Zij vallen voor het merendeel onder de verantwoordelijkheid van twee schoolbesturen: Zaan Primair en Agora. In de periode van deze Zaans Onderwijs in Cijfers zijn er nog twee zelfstandige basisscholen met een eigen bestuur: de Werf (Zaandijk) en de Vrije School (Zaandam).

Twee voormalige zelfstandige basisscholen vallen inmiddels onder de bestuurlijke verantwoordelijkheid van Agora: ISA de Roos (Zaandam) sinds het schooljaar 2007-08 en Het Schatrijk (Wormerveer en Zaandam) vanaf het schooljaar 2008-09. De Werf werkt vanaf het schooljaar 2008-09 mee aan de Onderwijsmonitor. De Vrije School heeft er voor gekozen niet mee te doen.

Vier van de 50 basisscholen zijn scholen voor speciaal basisonderwijs. Dit zijn scholen voor kinderen die vanwege leerproblemen, leerachterstanden en/of sociaal-emotionele problemen niet goed in het gewone basisonderwijs kunnen functioneren ⁶.

Ook hun gegevens zijn verzameld in de Onderwijsmonitor. Verder heeft Zaanstad ook nog enkele scholen voor speciaal onderwijs en speciaal voortgezet onderwijs. Dit zijn scholen voor kinderen met specifieke beperkingen of omstandigheden die het leren belemmeren (zoals taal- en spraakstoornissen, gedragsproblemen, langdurige ziekte, verstandelijke beperkingen) ⁷.

De scholen voor speciaal onderwijs zijn tot nu toe buiten de monitor gebleven. Mogelijk gaan zij in de toekomst ook deelnemen.

De basisscholen leveren jaarlijks gegevens over hun leerlingen aan de Onderwijsmonitor. Op basis hiervan en van gegevens uit de populatiemonitor geven we in dit hoofdstuk een overzicht van:

- Aantallen leerlingen uit Zaanstad en buitenleerlingen
- Deelname aan speciaal basisonderwijs
- Aantallen leerlingen naar leerlinggewicht en naar sociale en etnische herkomst
- Toetsscores

De informatie over adviezen voor het voortgezet onderwijs komt aan bod in het volgende hoofdstuk, over de monitor voortgezet onderwijs.

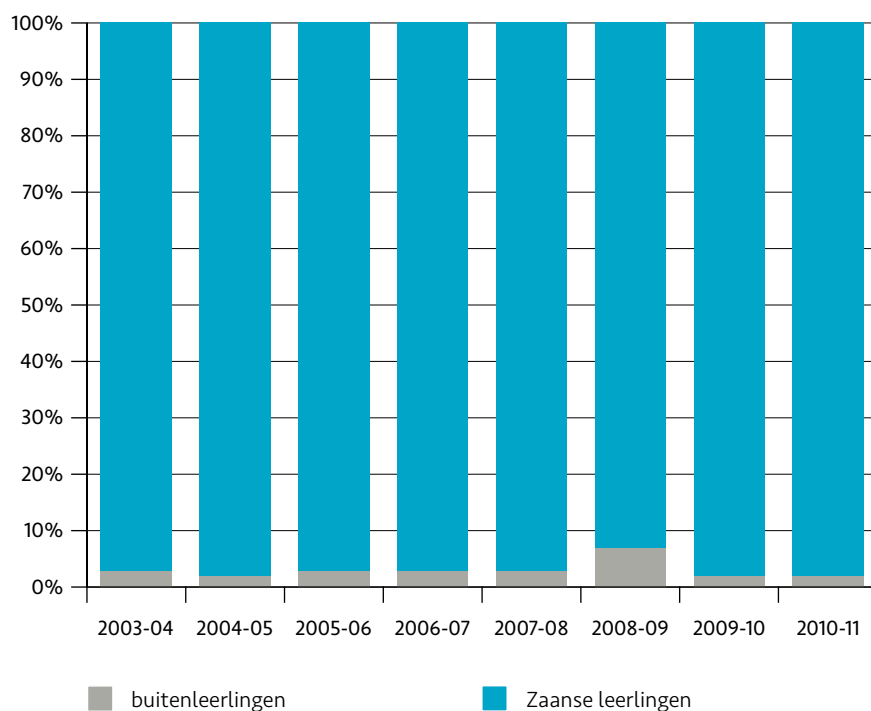
4.2 Leerlingen uit Zaanstad en buitenleerlingen

Het aantal Zaanse leerlingen berekenen we op basis van de leerlingen die volgens de gemeentelijke basisadministratie (GBA) in Zaanstad wonen en die een basisschool in Zaanstad bezoeken. Leerlingen die van buiten Zaanstad komen, maar wel naar een basisschool in Zaanstad gaan noemen we buitenleerlingen. In grafiek 4.1 op de volgende bladzijde geven we voor de periode 2003-10 weer hoe de verdeling is in het basisonderwijs wat betreft Zaanse leerlingen en buitenleerlingen.

⁶ Het gaat om de voormalige LOM- en MLK-scholen, die in de jaren negentig van de vorige eeuw zijn omgevormd tot SBO-scholen. De vier huidige SBO-scholen in Zaanstad zijn De Boei (Koog a/d Zaan), Sjalom (Zaandijk), Het Dok (Zaandam) en de Petraschool (Zaandam).

⁷ SO/VSO-scholen in Zaanstad zijn het Altra College (cluster 4), Dynamica Onderwijs (cluster 3), Signis (cluster 2). Al deze scholen hebben zowel leerlingen in de leeftijd van het primair onderwijs als van het voortgezet onderwijs.

Grafiek 4.1 Zaanse leerlingen en buitenleerlingen, scholen Primair Onderwijs, periode 2003-2010.

Het PO-deel van de Onderwijsmonitor bevat over de periode 2003-10 jaarlijks gegevens van tussen de 14.000 en 17.000 leerlingen. Het percentage buitenleerlingen ligt tussen de 2% en 3% ⁸.

Op 1 oktober 2010 telde de Gemeentelijke Basisadministratie 14.296 kinderen in de leeftijd van 4-12 jaar. Het aantal Zaanse leerlingen in de PO-monitor is in datzelfde jaar 14.894, 14.583 Zaanse en 311 buitenleerlingen ⁹.

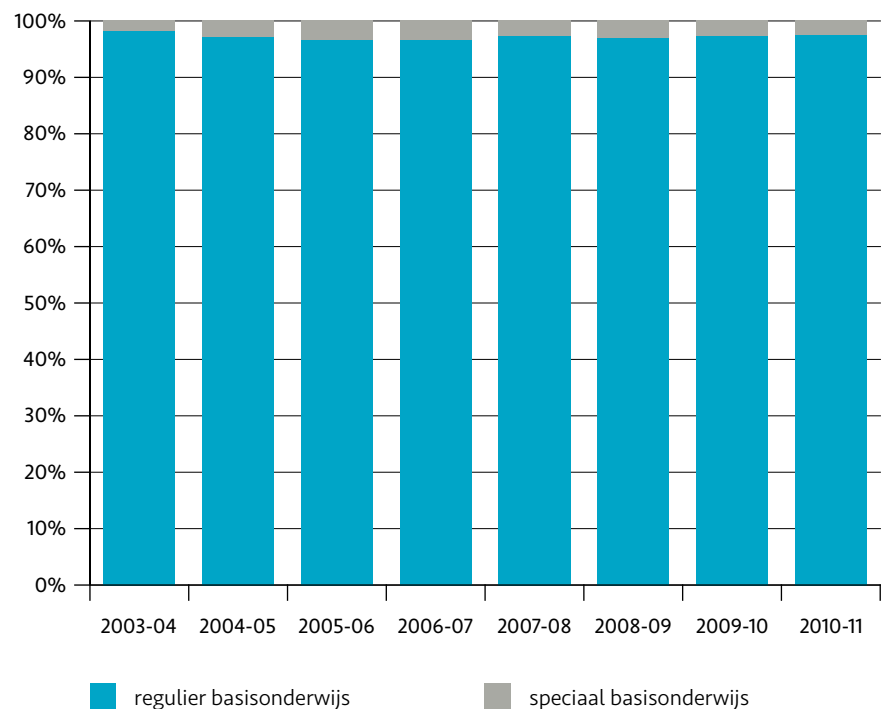
4.3 Deelname aan SBO

In Zaanstad zijn vier scholen voor speciaal basisonderwijs. Onderstaande grafiek laat zien welk deel van de leerlingen jaarlijks naar het speciaal basisonderwijs gaat en welk deel naar het regulier basisonderwijs.

⁸ Een uitzondering doet zich voor in het schooljaar 2008-09, in dit jaar vinden we 7% 'buitenleerlingen'. Een precieze verklaring hiervoor hebben we niet kunnen vinden, maar we vermoeden dat het te maken heeft met de overstap die in die periode is gemaakt naar andere administratiesystemen bij de besturen voor het primair onderwijs.

⁹ Dat het aantal Zaanse leerlingen in de PO-monitor hoger is dan het aantal Zaanse leerlingen volgens GBA komt doordat sommige leerlingen in de loop van de leeftijdsgroep 4-12 verhuizen uit Zaanstad maar nog wel een basisschool in Zaanstad blijven bezoeken. In de Onderwijsmonitor is een leerling geregistreerd als Zaans als hij/zij ooit in Zaanstad heeft gewoond. De groep Zaanse leerlingen in grafiek 4.1 bevat dus ook een klein deel ex-Zaanse leerlingen.

Grafiek 4.2 Leerlingen in het regulier basisonderwijs en het speciaal basisonderwijs, periode 2003-2010.

Het percentage leerlingen in het SBO schommelt en ligt jaarlijks tussen de 1.7% en de 2.8%.

4.4 Leerlingen naar leerlinggewicht en sociaal-etnische achtergrond

De landelijke overheid voert al enkele decennia een beleid gericht op de bestrijding van onderwijsachterstanden. Het doel daarvan is de vermindering van de ongelijkheid in kansen op onderwijssucces die samenhangt met sociaal milieu en etnische achtergrond. Het basisonderwijs vervult in dit beleid een sleutelrol. Scholen met leerlingen uit achterstandsgroepen krijgen extra middelen, zodat ze extra inspanningen kunnen leveren om leerlingen uit deze groepen ('doelgroepleerlingen') hun talenten te laten ontplooiën. Het hoofdbestanddeel van die extra middelen is de zogenaamde gewichtenregeling. Basisscholen met voldoende leerlingen uit achterstandsgroepen (de regeling kent een drempel) hebben recht op meer formatie. Die extra formatie wordt berekend door doelgroepleerlingen zwaarder mee te laten wegen bij het bepalen van de hoeveelheid formatie waarop een basisschool recht heeft. Afhankelijk van de mate van achterstand, krijgen de doelgroepleerlingen meer of minder extra gewicht.

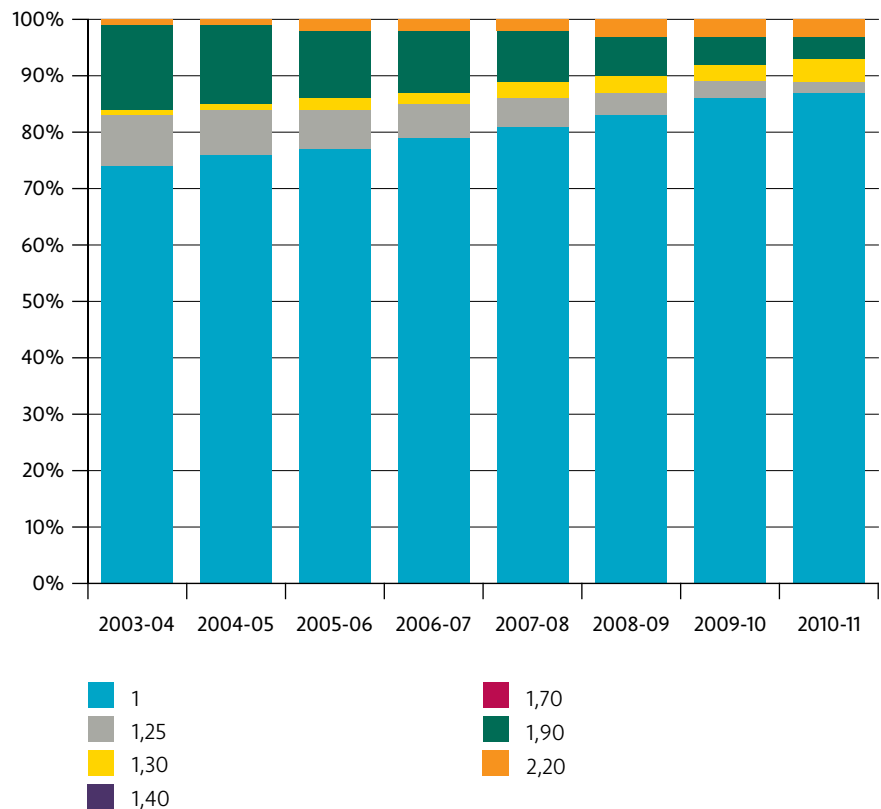
Tot en met het schooljaar 2005-06 werd het gewicht van leerlingen bepaald op basis van het opleidingsniveau en de etnische herkomst van de ouders. De drie belangrijkste gewichten in deze periode waren het 1.00 gewicht (voor leerlingen die niet tot de doelgroep behoren, zij telden gewoon voor 1), het 1.25 gewicht (voor autochtone leerlingen met laag opgeleide ouders) en het 1.90 gewicht (voor allochtone leerlingen met laag opgeleide ouders). In 2006 is het systeem van toekennen van gewichten veranderd. Sindsdien telt alleen het opleidingsniveau van de ouders mee en niet meer de etnische herkomst. Het aantal gewichten is teruggebracht naar twee en ook de manier

van aanduiden is veranderd. De kinderen die niet tot de doelgroep horen krijgen nu het gewicht 0.0, kinderen met ouders die ten hoogste een opleiding vmbo beroepsgericht hebben gevolgd het gewicht 0.3 en kinderen van wie de ouders ten hoogste basisonderwijs hebben gevolgd het gewicht 1.2 (de doelgroepkinderen wegen dus respectievelijk 30% en 120% zwaarder).

De scholen kregen de tijd om in een periode van vier jaar de nieuwe gewichten in te voeren. Dat betekent dat in de periode tussen oktober 2005 en oktober 2009 zowel de oude als de nieuwe gewichten op basisscholen kunnen voorkomen.

De nieuwe gewichtenregeling heeft in veel gemeenten consequenties gehad voor het aantal doelgroepleerlingen op de scholen ¹⁰. Ook in Zaanstad is dat het geval. De volgende grafiek laat dat zien.

Grafiek 4.3 Leerlingen op basisscholen naar leerlinggewicht. Schooljaren 2003-04 tot en met 2010-11 ¹¹.

Wat vooral opvalt in deze grafiek is dat het aandeel leerlingen zonder gewicht (leerlingen met gewicht 0 of 1) stelselmatig stijgt. In de vorige Zaans

¹⁰ Zie Claassen, A. & Mulder, L. (2011). *Een afgewogen weging? De effecten van de gewijzigde gewichtenregeling in het basisonderwijs*. Nijmegen: ITS.

¹¹ Voor de vergelijkbaarheid over de jaren duiden we in deze grafiek de nieuwe gewichten 0.3 en 1.2 aan met 1.3 en 2.2. In de oude regeling werd er voor het gewicht 'geteld' vanaf 1, in de nieuwe regeling vanaf 0. We volgen hier dus de oude wijze van aanduiding. Dit maakt de zwaarte van de gewichten het meest inzichtelijk.

Onderwijs in Cijfers was dat al zichtbaar, nu zien we dat de stijging verder doorzet. Het aandeel leerlingen met een gewicht is in 2010-11 nog maar 13%. De 'oude' gewichten (1.90, 1.25) komen in de registraties van de scholen in 2010-11 nog steeds voor; de verwachting was eigenlijk dat dit niet meer het geval zou zijn. Bij de 'nieuwe' gewichten (2.2, 1.3) zien we zoals verwacht een geleidelijke toename, conform de geleidelijke invoering van deze nieuwe gewichten.

De vermindering van het aandeel gewichtenleerlingen kan deels verklaard worden uit de veranderingen in de gewichtenregeling, vooral uit het verlaten van het criterium etnische herkomst. Een andere mogelijke verklaring is de algemene stijging van het opleidingsniveau van de bevolking. Het aandeel laagopgeleide ouders neemt landelijk gezien namelijk af. We zijn daarom nagegaan of dat ook in Zaanstad het geval is.

Daartoe presenteren we hieronder gegevens over de verdeling naar sociale en etnische achtergrond van de leerlingen in het primair onderwijs van Zaanstad, met de categorieën die we ook in het vorige hoofdstuk over de VVE hebben gebruikt.

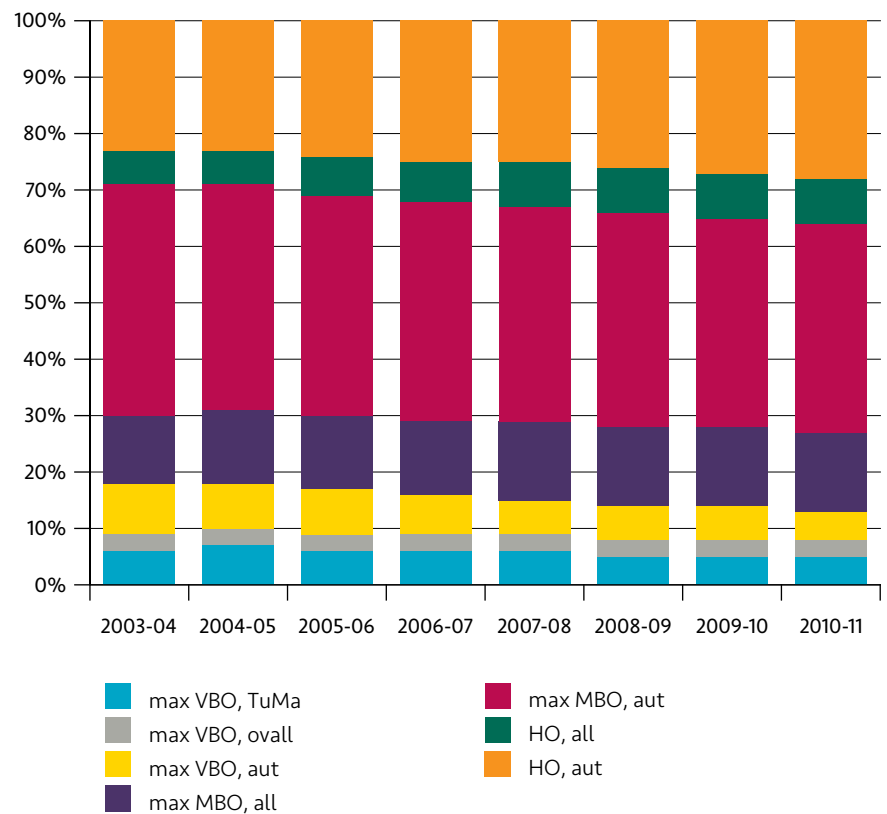
De gebruikte indeling voor de sociale en etnische achtergrond staat in schema 4.1. We geven daarbij net als in schema 3.1 (zie het VVE-hoofdstuk) aan welke leerlingen wel en niet tot de doelgroep van het onderwijsachterstandenbeleid behoren. We gaan nu echter niet uit van de Zaanse VVE-definitie, maar van de landelijke definitie die voor wat betreft het primair onderwijs ook in Zaanstad wordt gebruikt.

Schema 4.1 Indeling leerlingen naar sociaal-etnische achtergrond.

Sociaal-etnische achtergrond	Doelgroepleerling
opleiding maximaal VBO, etnische herkomst Turks/Marokkaans	Ja
opleiding maximaal VBO, overige allochtonen	Ja
opleiding maximaal VBO, autochtonen	Ja
opleiding maximaal MBO, allochtonen	Nee
opleiding maximaal MBO, autochtonen	Nee
opleiding HBO/WO, allochtonen	Nee
opleiding HBO/WO, autochtonen	Nee

Grafiek 4.4 laat zien hoe leerlingen in het basisonderwijs verdeeld zijn naar dit achtergrondkenmerk.

Grafiek 4.4 Leerlingen op basisscholen naar sociaal-etnische herkomst. Schooljaren 2003-04 tot en met 2010-11.

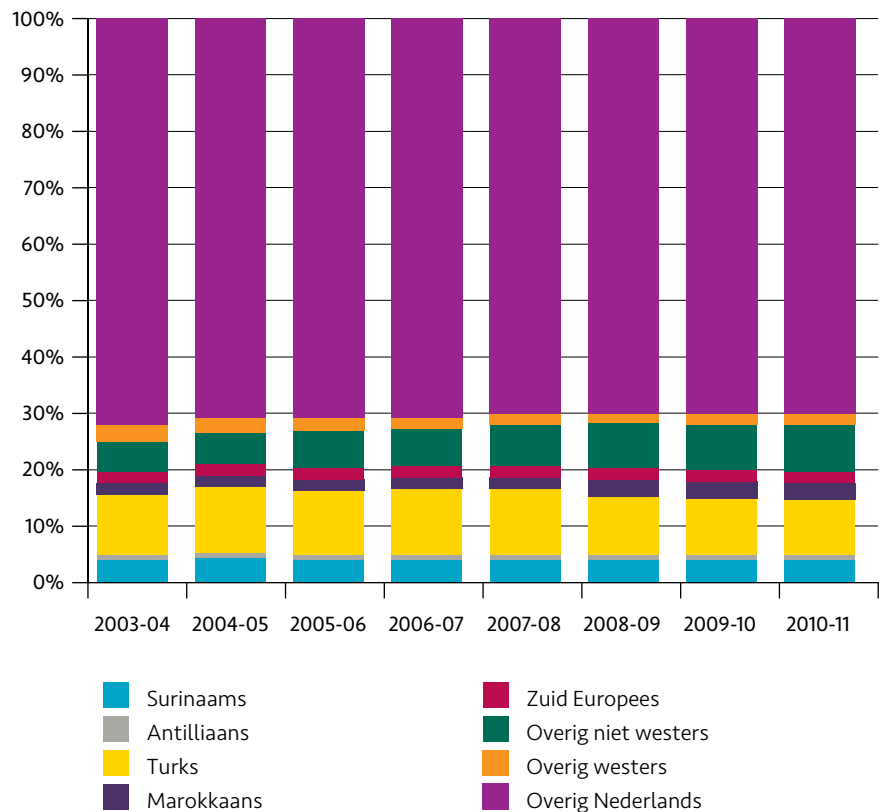
Het aandeel leerlingen van hoger opgeleide ouders in het basisonderwijs groeit van 29% in 2003 tot 37% in 2010. Deze groei zien we zowel bij ouders van autochtone als van allochtone afkomst. Het totaal aandeel leerlingen van MBO-opgeleide ouders daalt licht van 53% in 2003 tot 50% in 2010. Die daling vindt vooral plaats bij de leerlingen met autochtone MBO-opgeleide ouders, het aandeel leerlingen met allochtone MBO-opgeleide ouders blijft ongeveer gelijk. Het totaal aandeel leerlingen van VBO-opgeleide ouders daalt van 18% in 2003 tot 12% in 2010. Hierbinnen daalt het aandeel van de autochtone kinderen met VBO-opgeleide ouders het meest. We zien dus dat het gemiddelde opleidingsniveau van de ouders in Zaanstad stijgt, voor ouders van alle sociaal-etnische herkomsten. Het aandeel leerlingen uit achterstandsgroepen daalt in Zaanstad navenant.

Het onderwijsachterstandenbeleid in het basisonderwijs omvat meer dan alleen de gewichtenregeling. Andere onderdelen zijn de vroegschoolse periode in het VVE-beleid (zie hoofdstuk 3), de extra financiering via de impulsgebieden (zie hoofdstuk 2) en de schakelklassen. Schakelklassen zijn klassen waarin leerlingen uit het basisonderwijs, die te kampen hebben met grote taalachterstanden, een jaar lang intensief taalonderwijs krijgen tijdens de reguliere schooltijd of na schooltijd. De bedoeling is dat zij daarna het onderwijs op een beter (hoger) niveau kunnen vervolgen. In Zaanstad zijn er vier schakelklassen voor leerlingen met taalachterstanden in groep 3, drie schakelklassen voor leerlingen met taalachterstanden in de groepen 5, 6 en 7 en een schakelklas (Kernschool) voor neveninstromers. Neveninstromers zijn leerlingen die rechtstreeks uit het buitenland komen en die eerst op de Kernschool een jaar of langer de Nederlandse taal leren en worden voorbereid op de overstap naar een gewone basisschool.

4.5 Leerlingen naar geboorteland ouders

In deze paragraaf kijken we nog wat specifieker naar de verschillende etnische herkomstgroepen. Grafiek 4.5 laat de verdeling zien van de leerlingen op de Zaanse basisscholen naar het geboorteland van hun ouders.

**Grafiek 4.5 Leerlingen op basisscholen naar geboorteland ouders.
Schooljaren 2003-04 tot en met 2010-11.**

Uit de grafiek blijkt dat de verdeling naar etnische herkomst in de onderzochte periode vrijwel constant blijft. Het aandeel overig Nederlandse leerlingen daalt heel licht, van 71% naar 70%. Het aandeel Turkse leerlingen neemt eveneens licht af, tot 10.8% in 2010. De grootste stijging zien we bij de groep 'overig niet westers', die stijgt van 5.5% in 2003 tot 8.0% in 2010.

4.6 De leervorderingen van de leerlingen

In Zaanstad wordt het Cito Leerling- en OnderwijsVolgSysteem (Cito-LOVS) op de meeste basisscholen gebruikt. Dit is een systeem waarmee de leervorderingen van de leerlingen gevolgd kunnen worden voor de vakken rekenen, lezen, woordenschat en spelling. Daarvoor worden twee maal per jaar gestandaardiseerde toetsen afgenomen. Voor de kleuters zijn er toetsen voorbereidend lezen (Taal voor Kleuters) en voorbereidend rekenen (Ordenen). Omdat het om gestandaardiseerde toetsen gaat, kunnen de leervorderingen van leerlingen over scholen heen met elkaar worden vergeleken. Dit stelt ons in staat een beeld te geven van de prestaties van de leerlingen op de Zaanse basisscholen.

Voor de Onderwijsmonitor ontvangen we van de scholen de gegevens zoals die aan het begin van een schooljaar, op 1 oktober, staan geregistreerd. We hebben de gegevens ontvangen tot en met het schooljaar 2010-11¹².

We gebruiken in dit rapport alleen de gegevens uit de groepen 2, 5 en 8 voor de vakken taal/lezen en rekenen. Door hiervoor te kiezen, kunnen we Zaanstad vergelijken met de uitkomsten van een landelijk representatief onderzoek, het Cohortonderzoek Onderwijsloopbanen voor leerlingen van vijf tot achttien (afgekort COOL⁵⁻¹⁸), waarin ook deze toetsen voor deze leerjaren worden gebruikt¹³. Verder laten we voor de Zaanse gegevens zien of de toetsprestaties van de kinderen in de tijd zijn veranderd.

Vaardigheidsscores en toetsversies

De Cito-LOVS toetsen worden in principe op twee momenten in een schooljaar afgenomen. De score die een leerling behaalt wordt aangeduid met een (gestandaardiseerde) vaardigheidsscore. Deze score maakt het mogelijk de (ruwe) scores van verschillende toetsen uit verschillende leerjaren op één onderliggende schaal te plaatsen, waardoor de groei in vaardigheid kan worden weergegeven.

We geven in deze paragraaf de scores voor Taal voor Kleuters en Ordenen (groep 2), en voor Rekenen-Wiskunde en Begrijpend Lezen (groep 5 en 8). De vermelde scores betreffen steeds de toetsen die halverwege het schooljaar worden afgenomen (M-versies). Omdat in het Cito LOVS momenteel toetsen worden vervangen door het Cito (nieuwe versies komen in de plaats voor oude), komen in de scholen naast elkaar nieuwe en oude toetsen voor. Deze toetsversies kunnen niet tot elkaar worden herleid, omdat ze inhoudelijk te veel verschillen. Daarom geven we in de grafieken in deze paragraaf waar nodig de gegevens apart weer voor oude en nieuwe toetsen.

¹² Door een ommissie in de datalevering ontbreken echter voor het schooljaar 2008-2009 de toetscores van de scholen die vallen onder Zaan Primair. In de grafieken in dit hoofdstuk staan voor dit schooljaar dus alleen de gegevens van de Agora-scholen. In een volgende ZOIC zal dit worden hersteld.

¹³ Dit onderzoek volgt prestaties en onderwijsloopbanen van leerlingen in PO en VO. In het PO nemen er ruim 500 scholen aan deel, daarbinnen de leerlingen uit de groepen 2, 5 en 8. We baseren ons hier voor de vergelijking met Zaanstad op de gegevens uit de COOL-meting van 2007-08. Zie voor meer gegevens over dit onderzoek Driessen e.a. (2009), *Cohortonderzoek COOL5-18. Technisch rapport basisonderwijs, eerste meting 2007/08*. Nijmegen/Amsterdam: ITS/Kohnstamm Instituut.

Onderscheid naar sociaal-etnische herkomst

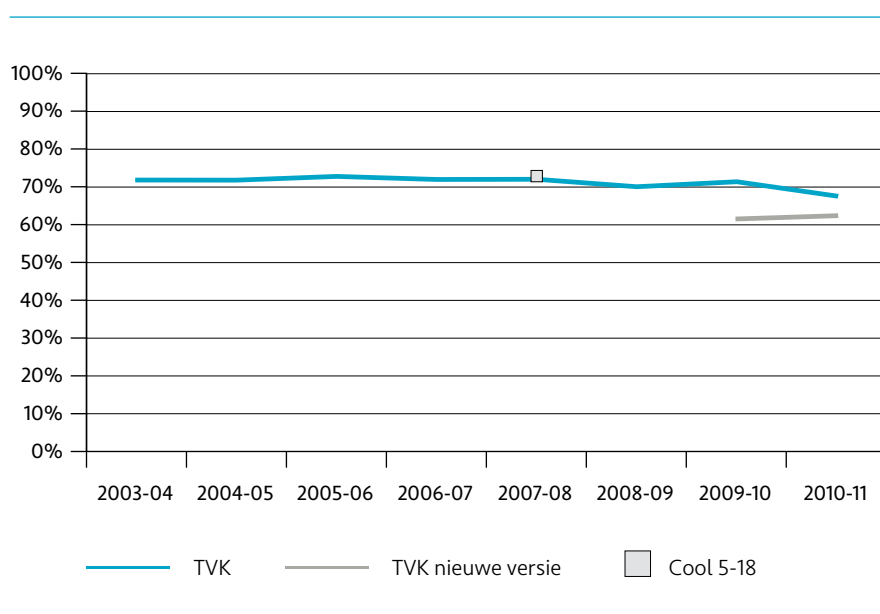
In deze en de volgende paragraaf laten we steeds eerst zien hoe de Zaanse leerlingen in het basisonderwijs gemiddeld scoren en maken we vervolgens een uitsplitsing naar de sociaal-etnische herkomst van de leerlingen. Hiermee kan zichtbaar worden of alle groepen leerlingen zich evenveel ontwikkelen. Door dit ook te doen in de vergelijking met het landelijk beeld wordt het beeld nog completer.

Taal voor Kleuters (groep 2)

In de volgende twee grafieken staan de scores op de toets Taal voor Kleuters, eerst het algemeen Zaans gemiddelde (grafiek 4.6.1) en dan de uitsplitsing naar sociaal-etnische herkomst (grafiek 4.6.2). In de grafiek met het algemeen Zaans gemiddelde is ter vergelijking ook de landelijk gemiddelde score in het schooljaar 2007-08 opgenomen, ontleend aan COOL⁵⁻¹⁸ (grijze blokje).

Grafiek 4.6.1 Gemiddelde vaardigheidsscore Taal voor Kleuters, groep 2, periode 2003/04 - 2010/11.

Afnamemoment: M2. Zaanse PO-scholen.

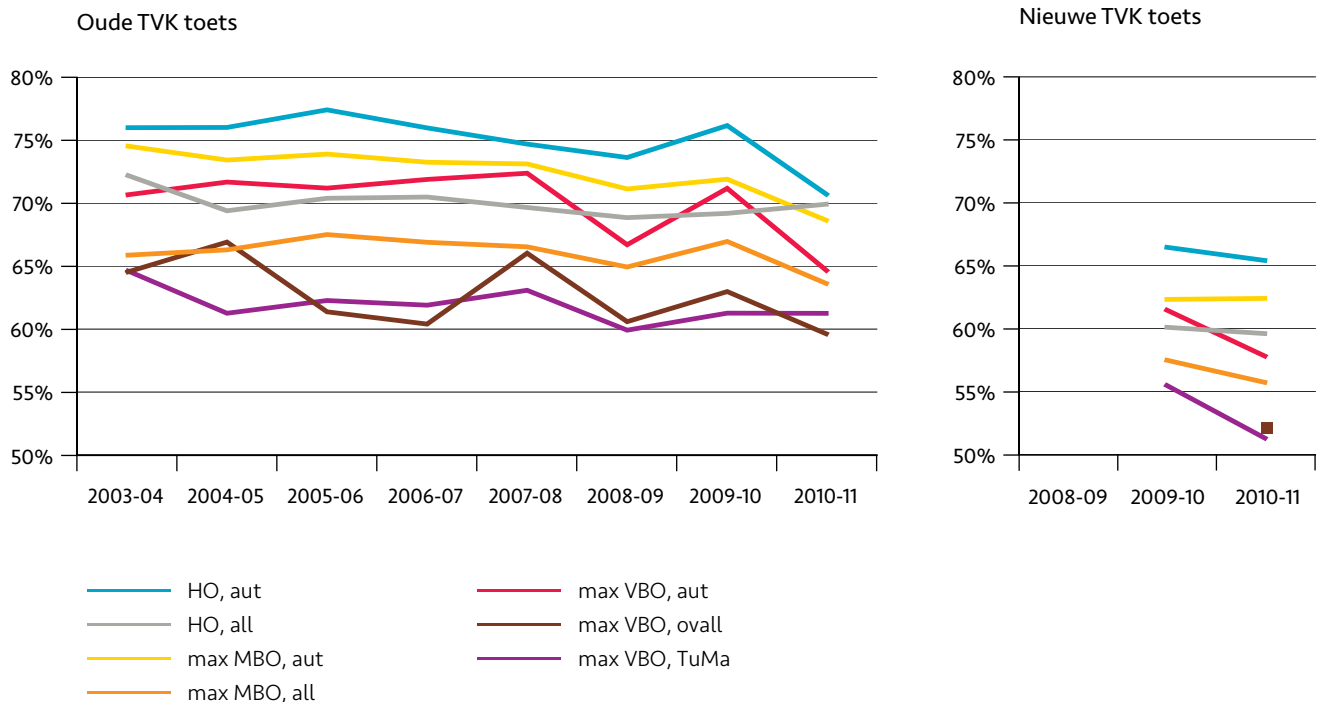
Het gemiddelde op de toets Taal voor Kleuters (TVK) ligt voor alle leerlingen samen tussen 2003 en 2010 rond vaardigheidsscore 70 (grafiek 4.6.1).

Vanaf 2009-10 heeft het Cito een nieuwe versie van TVK geïntroduceerd, met een nieuwe normering. Zoals vermeld is de nieuwe toets niet vergelijkbaar met de oude toets, daarom geven we deze apart weer. We zien dat de scores van de nieuwe toets gemiddeld lager uitkomen dan die van de oude. Dit komt doordat de nieuwe toetsen moeilijker zijn gemaakt door het Cito. Eén van de redenen om de toetsen te vernieuwen is namelijk dat het Cito de oude toetsen als (inmiddels) te makkelijk voor de huidige generatie leerlingen heeft beoordeeld.

Door scholen wordt vanaf 2009-10 gebruik gemaakt van de nieuwe toets. De leerlingen op scholen die in 2010-11 nog gebruik maken van de oude toets scoren gemiddeld lager dan in voorgaande jaren. Mogelijk komt dit doordat de scholen die de oude toets nog gebruiken vaker scholen zijn met meer leerlingen uit achterstandsgroepen.

In 2007-08 ligt het Zaanse gemiddelde in groep 2 precies op het landelijk gemiddelde.

Grafiek 4.6.2 Gemiddelde vaardigheidsscore Taal voor Kleuters (TVK), groep 2, periode 2003/04 - 2010/11.
Afnamemoment: M2. Uitgesplitst naar sociaal-etnische herkomst.

In grafiek 4.6.2 staan de gemiddelde toetsscores voor de leerlingen ingedeeld naar sociaal-etnische herkomst. Het tijdsbeeld is voor sommige groepen nogal grillig, wat mogelijk te maken heeft met kleine aantallen. Wat vooral opvalt, is dat de patronen voor autochtone en allochtone leerlingen verschillen. Autochtone leerlingen halen in alle ouderlijke opleidingscategorieën hogere scores dan allochtone leerlingen, zowel op de oude als op de nieuwe toetsen. Autochtone kinderen met laag opgeleide ouders halen zelfs hogere scores dan allochtone kinderen met middelbaar opgeleide ouders. En allochtone kinderen met hoog opgeleide ouders doen het op deze taaltoets minder goed dan autochtone kinderen met middelbaar opgeleide ouders. Dit beeld is niet specifiek voor Zaanstad, ook in landelijk onderzoek is dit al geconstateerd ¹⁴.

Ordenen (groep 2)

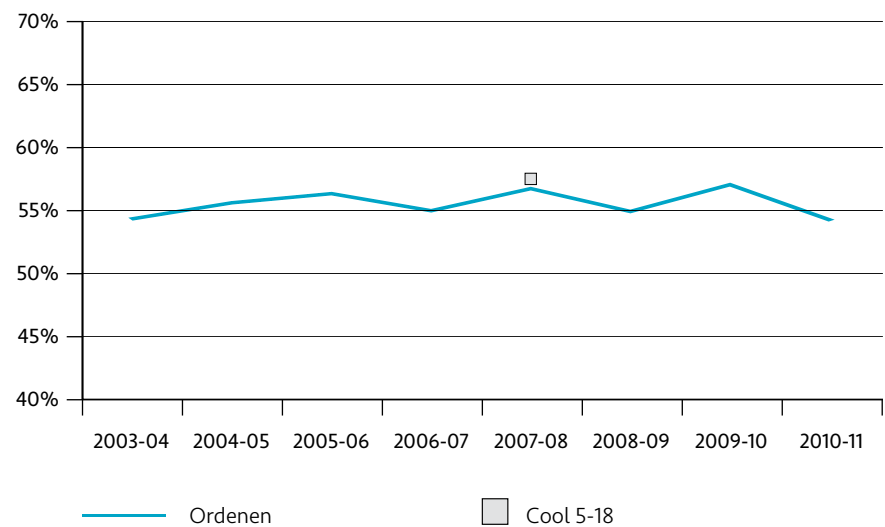
De toets Ordenen (voorbereidend rekenen) kent nog geen nieuwe versie, we presenteren hier dus alleen gegevens voor één toetsversie.

In de volgende grafiek staan eerst weer de Zaanse gemiddelde scores op de toets Ordenen voor groep 2.

¹⁴ Zie Ledoux, G., Roeleveld, J., Driessen, G., Cuppen, J. & Meijer, J. (2011). *Prestaties en loopbanen van doelgroep leerlingen in het basisonderwijs*. Amsterdam/Nijmegen: Kohnstamm Instituut/ITS.

Grafiek 4.6.3 Gemiddelde vaardigheidsscore Ordenen, groep 2, periode 2003/04 - 2010/11.

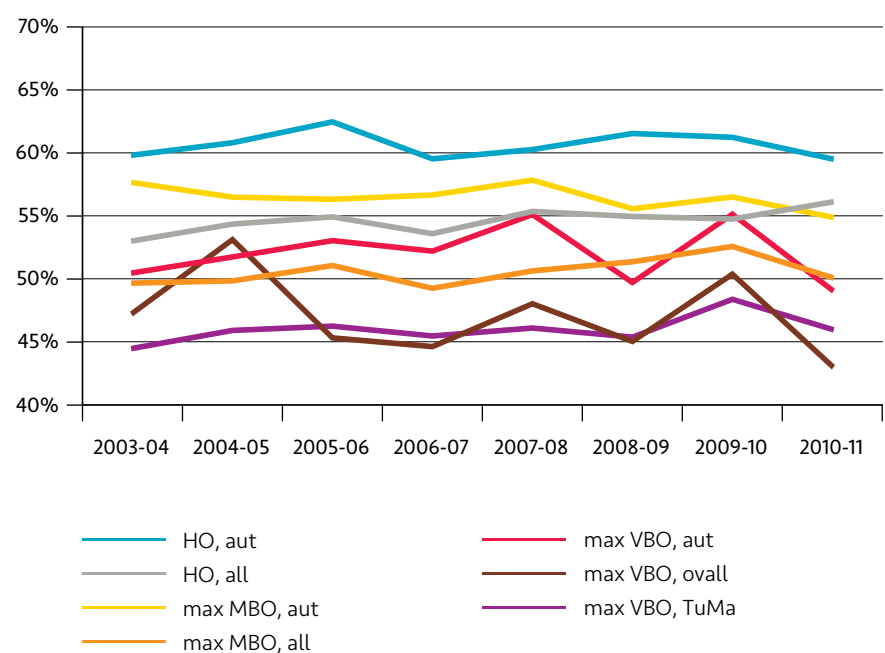
Afnamemoment M2. Zaanse PO-scholen.

Het gemiddelde op de toets Ordenen schommelt tussen 2002 en 2010 rond de 55; het niveau blijft dus ongeveer gelijk in de tijd. Ook bij deze toets ligt het Zaanse gemiddelde vrijwel op het landelijk gemiddelde.

Grafiek 4.6.4 Gemiddelde vaardigheidsscore Ordenen, groep 2, periode 2003/04 - 2010/11.

Afnamemoment: M2. Uitgesplitst naar sociaal-etnische herkomst.

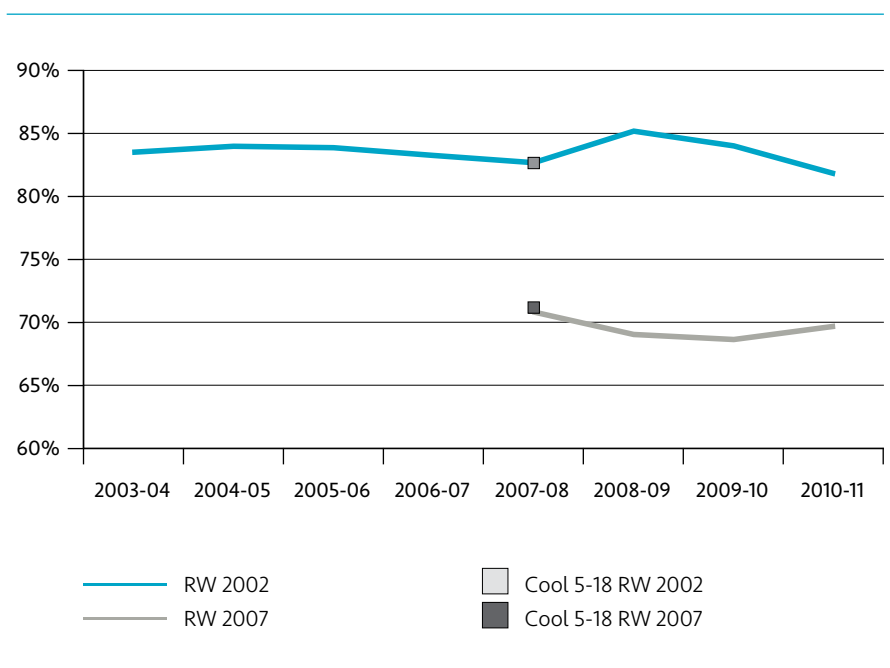

In grafiek 4.6.4 staan de gemiddelde toetsscores voor de leerlingen ingedeeld naar sociaal-etnische herkomst. Bij deze toets zien we een soortgelijk patroon als bij de toets Taal voor Kleuters. In de bovenste helft van de grafiek vinden we de leerlingen met hoog opgeleide ouders, zowel autochtone als allochtone, en autochtone leerlingen met MBO-opgeleide ouders. In de onderste helft vinden we allochtone leerlingen met MBO-opgeleide ouders, en de leerlingen van VBO-opgeleide ouders, zowel autochtone als allochtone.

Rekenen-Wiskunde (groep 5)

In de volgende grafiek staan de scores op Rekenen-Wiskunde in groep 5.

Grafiek 4.6.5 Gemiddelde vaardigheidsscore Rekenen-Wiskunde Algemeen (RW), groep 5, periode 2003/04 - 2010/11.
Afnamemoment: M5.

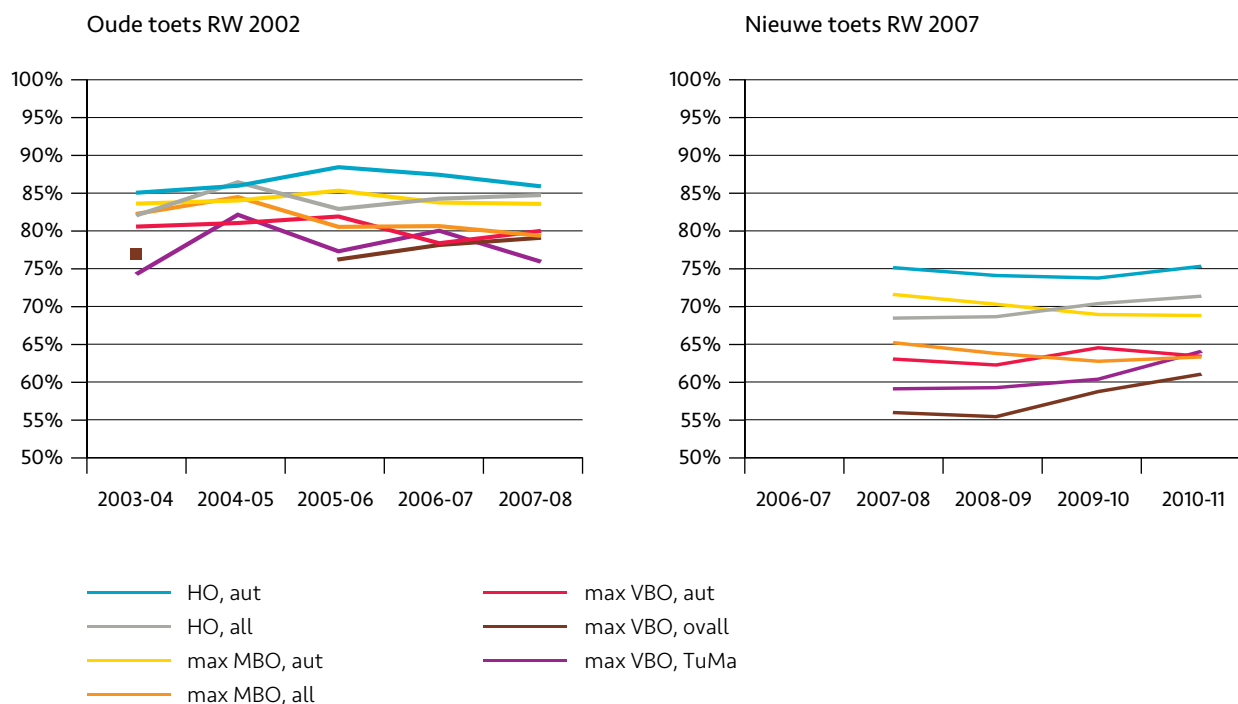

Het gemiddelde op de toets Rekenen-Wiskunde (oude versie) ligt in groep 5 tussen 2003 en 2010 rond de 82 en blijft in de tijd stabiel op deze hoogte. Vanaf 2007-08 heeft het Cito een nieuwe versie van Rekenen-Wiskunde geïntroduceerd, met een nieuwe normering. We geven deze weer apart weer. Door scholen wordt vanaf 2007-08 gebruik gemaakt van de nieuwe toets. De scores op de nieuwe toets liggen rond de 70. Dit komt doordat de nieuwe toets moeilijker is gemaakt.

Zowel voor de oude als de nieuwe toets liggen de Zaanse gemiddelden in 2007-08 precies op het landelijk gemiddelde.

Grafiek 4.6.6 Gemiddelde vaardigheidsscore Rekenen-Wiskunde Algemeen, groep 5, periode 2003/04 - 2010/11.

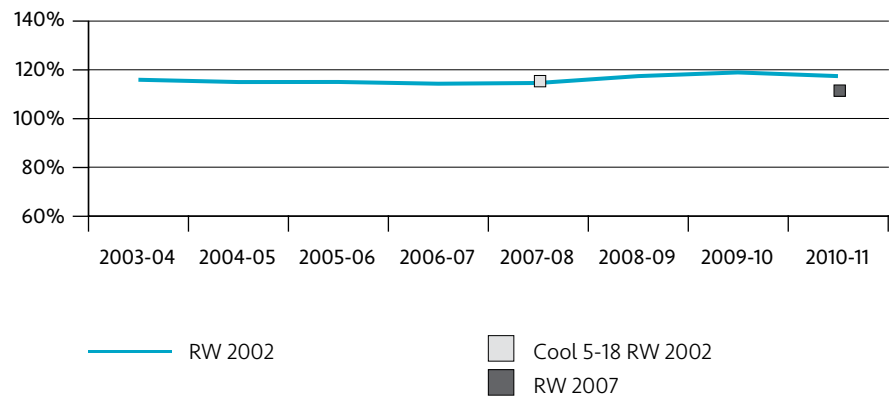
Afnamemoment: M5. Uitgesplitst naar sociaal-etnische herkomst.

In grafiek 4.6.6 geven we de gemiddelde toetsscores weer voor de leerlingen ingedeeld naar sociaal-etnische herkomst. Ook hier zien we dezelfde tweedeling als bij Taal voor Kleuters en Ordenen. Aan de bovenkant vinden we de leerlingen met hoog opgeleide ouders, zowel autochtone als allochtone, en autochtone leerlingen met MBO-opgeleide ouders. Aan de onderkant vinden we allochtone leerlingen met MBO-opgeleide ouders, en de leerlingen van VBO-opgeleide ouders, zowel autochtone als allochtone. Ook bij de nieuwe toets blijft dezelfde tweedeling aanwezig.

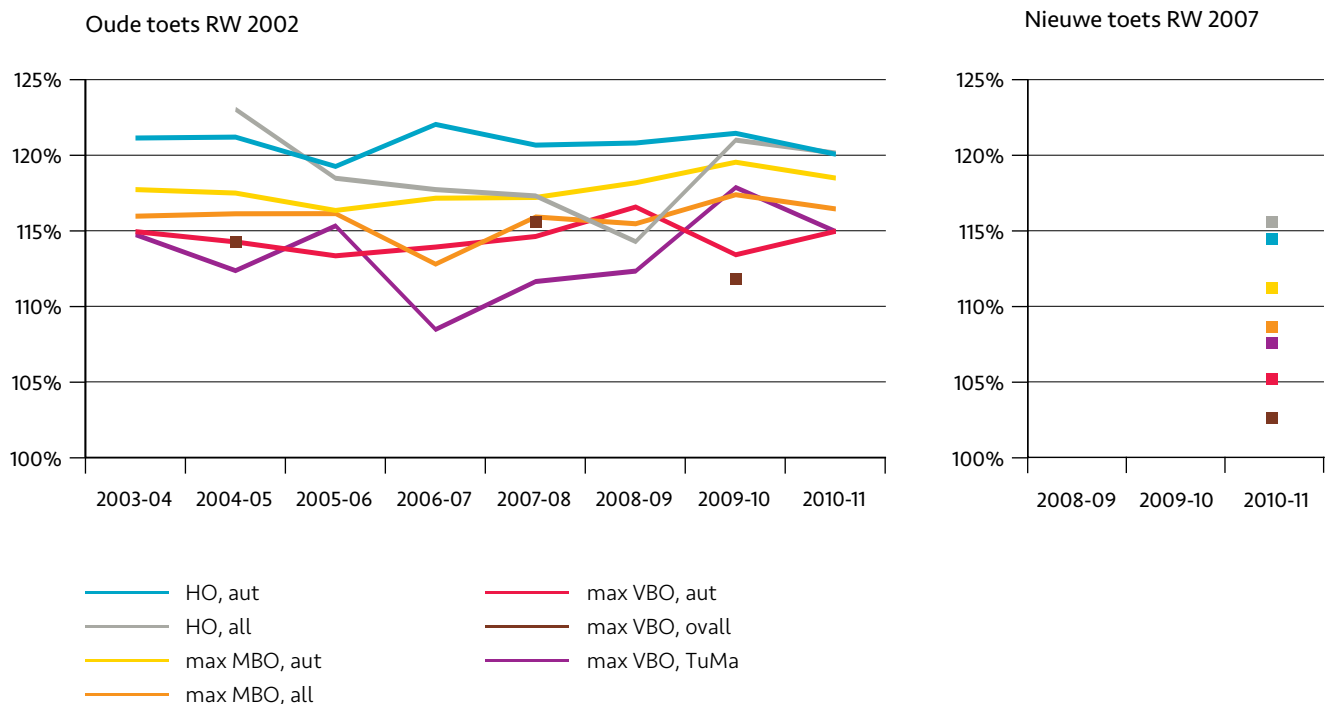

Grafiek 4.6.7 Gemiddelde vaardigheidsscore Rekenen-Wiskunde Algemeen (RW), groep 8, periode 2003/04 - 2010/11.
Afnamemoment: M8.

Het gemiddelde op de toets Rekenen-Wiskunde (oude versie) ligt in groep 8 tussen 2003 en 2010 rond de 120. Vanaf 2010-11 komen we de nieuwe versie van Rekenen-Wiskunde, met een nieuwe normering, in de administratie tegen. Ook bij deze nieuwe toets zien we dat de gemiddelde score wat lager ligt, doordat de nieuwe toets moeilijker is gemaakt. Voor deze nieuwe toets zijn er nog geen landelijke vergelijkingscijfers.

Grafiek 4.6.8 Gemiddelde vaardigheidsscore Rekenen-Wiskunde Algemeen, groep 8, periode 2003/04 - 2010/11.
Afnamemoment: M8. Uitgesplitst naar sociaal-etnische herkomst.

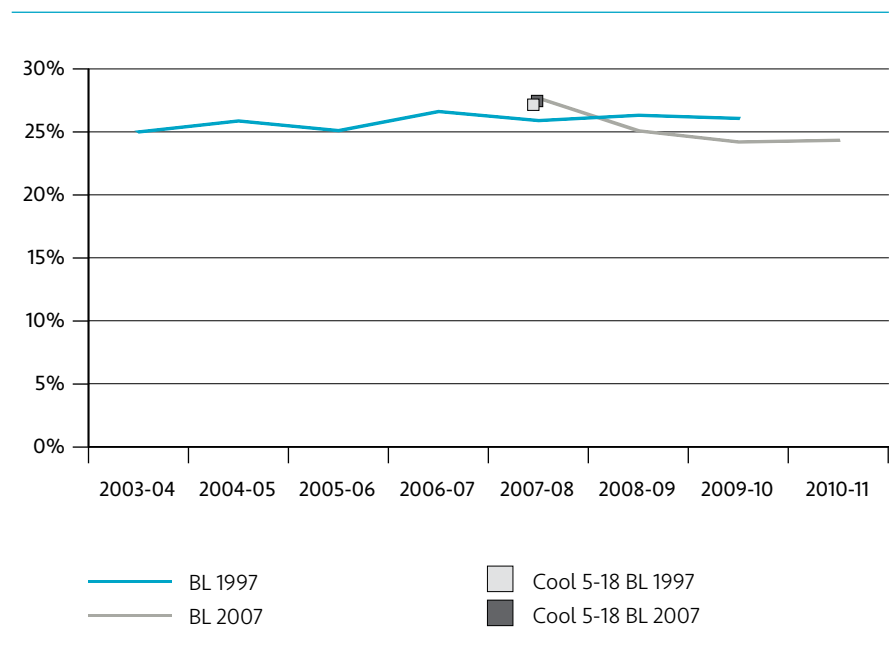
In grafiek 4.6.8 staan de gemiddelde toetsscores voor de leerlingen ingedeeld naar sociaal-etnische herkomst. De verdeling die we vinden lijkt weer op die van de groepen 2 en 5 bij Rekenen, maar de scores liggen hier dichter bij elkaar. Het prestatiepatroon verloopt hier meer dan in de andere groepen volgens het opleidingsniveau van de ouders; etnische herkomst speelt minder een aparte rol.

Begrijpend Lezen (groep 5)

In de volgende grafiek staan de scores op Begrijpend Lezen in groep 5.

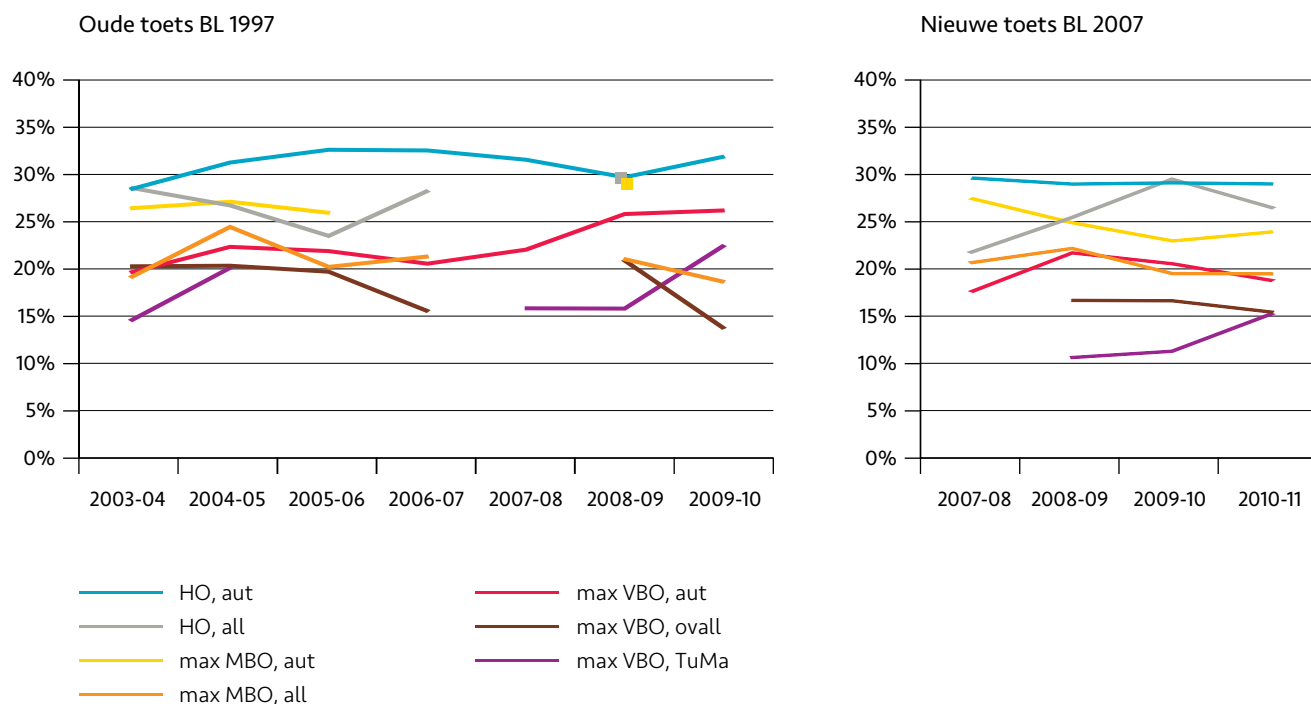
Grafiek 4.6.9 Gemiddelde vaardigheidsscore Begrijpend Lezen (BL), groep 5, periode 2003/04 - 2010/11.

Afnamemoment: M5.

Het gemiddelde op de toets Begrijpend Lezen (oude versie) in groep 5 ligt tussen 2003 en 2010 rond de 26 en vertoont een lichte stijging. Vanaf 2007-08 komen we de nieuwe versie van Begrijpend Lezen tegen, met een nieuwe normering (ook dit is weer een moeilijker toets dan de oude versie). Het gemiddelde van de nieuwe toets ligt in 2010-11 net onder de 25 en vertoont een dalende lijn. Mogelijk komt dit doordat in 2007-08, toen de nieuwe toets voor het eerst gebruikt is in Zaanstad, nog maar weinig scholen deze toets gebruikten en het beeld in dat jaar dus niet representatief was.

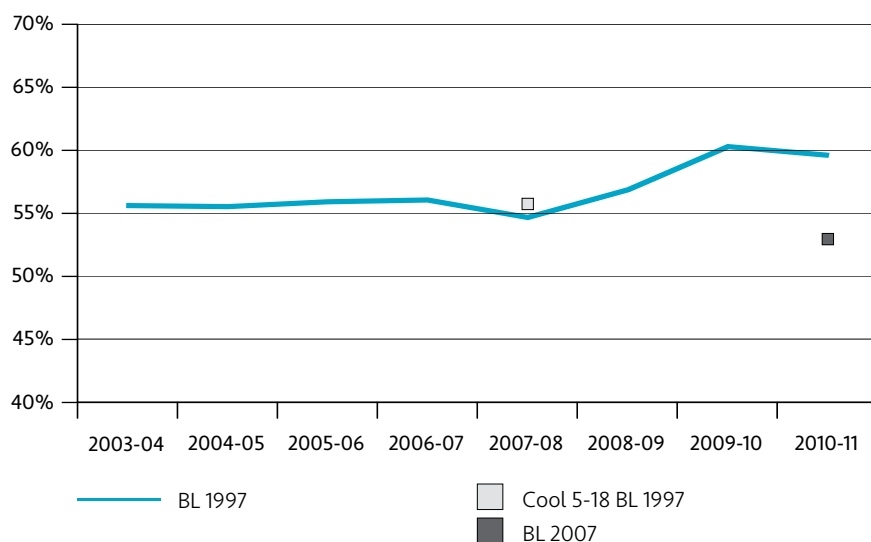
Grafiek 4.6.10 Gemiddelde vaardigheidsscore Begrijpend Lezen (BL), groep 5, periode 2003/04 - 2010/11.
Afnamemoment: M5. Uitgesplitst naar sociaal-etnische herkomst.

In grafiek 4.6.10 staat de gemiddelde toetscore Begrijpend Lezen groep 5 voor de leerlingen ingedeeld naar sociaal-etnische herkomst. In de tijd bezien zijn de patronen weer vrij grillig.

Begrijpend Lezen (groep 8)

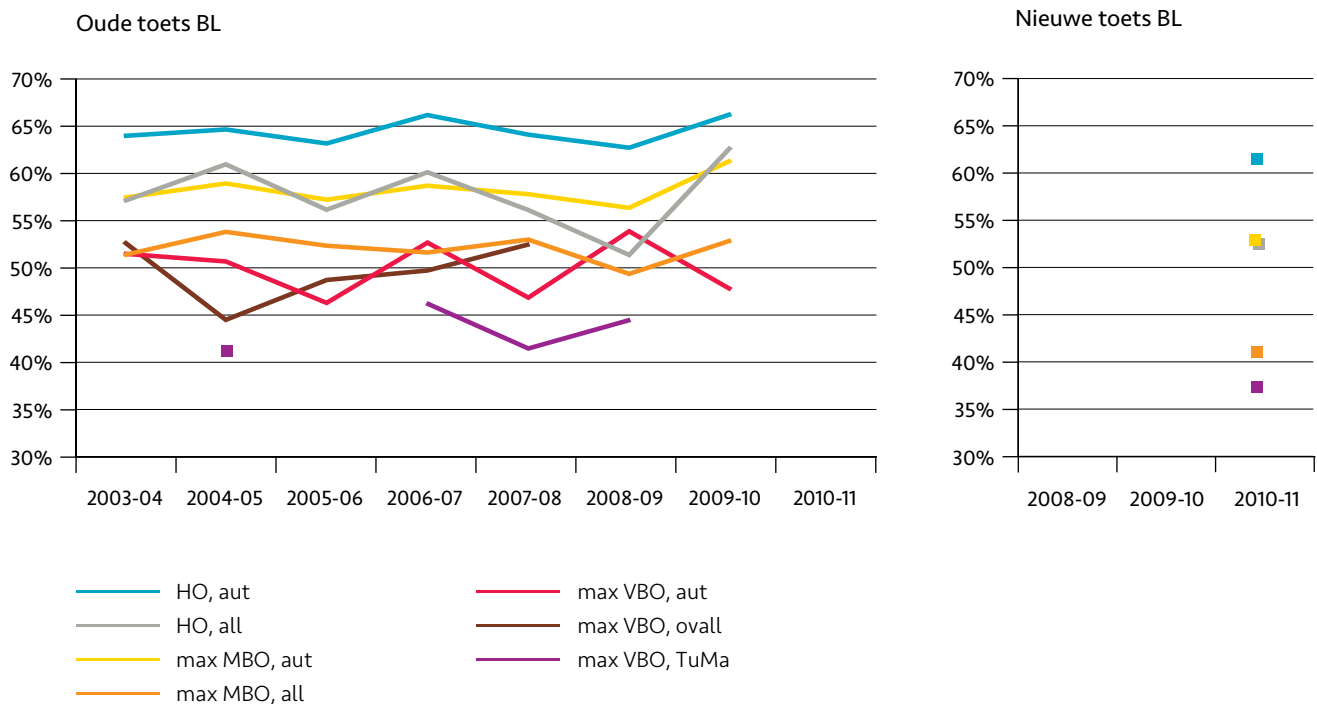
Grafiek 4.6.11 Gemiddelde vaardigheidsscore Begrijpend Lezen (BL), groep 8, periode 2003/04 - 2010/11.
Afnamemoment: M8.

Het gemiddelde op de toets Begrijpend Lezen (oude versie) in groep 8 is tussen 2003 en 2008 stabiel en komt in 2008 overeen met het landelijk gemiddelde. Daarna zien we in Zaanstad een lichte stijging. Vanaf 2010-11 komen we de nieuwe versie van Begrijpend Lezen tegen, deze geven we weer apart weer.

Grafiek 4.6.12 Gemiddelde vaardigheidsscore Begrijpend Lezen (BL), groep 8, periode 2003/04 - 2010/11.

Afnamemoment: M8. Uitgesplitst naar sociaal-etnische herkomst.

In grafiek 4.6.12 staan weer de gemiddelde toetsscores voor de leerlingen ingedeeld naar sociaal-etnische herkomst. We zien hier weer de eerder genoemde tweedeling: hogere scores voor autochtone en allochtone leerlingen van hoog opgeleide ouders en voor autochtone leerlingen met MBO-opgeleide ouders, lagere scores voor de overige groepen.

4.7 Vergelijking toetsscores Zaanstad-Nederland

In het landelijke onderzoek COOL⁵⁻¹⁸ wordt een representatief beeld geschetst van de prestaties en de schoolloopbanen van diverse categorieën leerlingen. In de Onderwijsmonitor Zaanstad onderscheiden we dezelfde categorieën. De indeling in sociaal-etnische herkomst volgt de indeling van COOL⁵⁻¹⁸.

Als alleen de overall gemiddelden op de toetsen van Nederland en Zaanstad worden vergeleken, wordt het beeld onhelder, omdat de samenstelling naar sociaal milieu in Zaanstad van die in Nederland kan afwijken.

Door voor de afzonderlijke categorieën leerlingen de prestaties te vergelijken tussen Zaanstad en de landelijke representatieve steekproef, kan de stand van zaken in het onderwijs in Zaanstad wel goed in beeld worden gebracht.

In COOL⁵⁻¹⁸ worden om de drie jaar de leerlingen getoetst in de groepen 2, 5 en 8. De meest recente meting die van COOL⁵⁻¹⁸ beschikbaar is, is die van 2007-08. In het schooljaar 2007-08 kan dus voor de groepen 2, 5 en 8 een vergelijking Zaanstad-Nederland worden uitgevoerd.

In de volgende tabellen en grafieken geven we voor de toetsen Taal voor Kleuters, Ordenen, Rekenen-Wiskunde en Begrijpend Lezen de uitkomsten van de vergelijking weer.

Voor Rekenen-Wiskunde komen twee versies voor (2002 en 2007), die onderling niet vergelijkbaar zijn. De scores voor Taal voor Kleuters en Ordenen zijn de middenafnames in groep 2 (M2).

De scores voor Rekenen-Wiskunde en Begrijpend Lezen in de groepen 5 en 8 betreffen de middenafnames in deze groepen, M5 en M8.

De tabellen bevatten steeds de uitkomsten in percentages. De bijbehorende grafieken geven de visuele weergave.

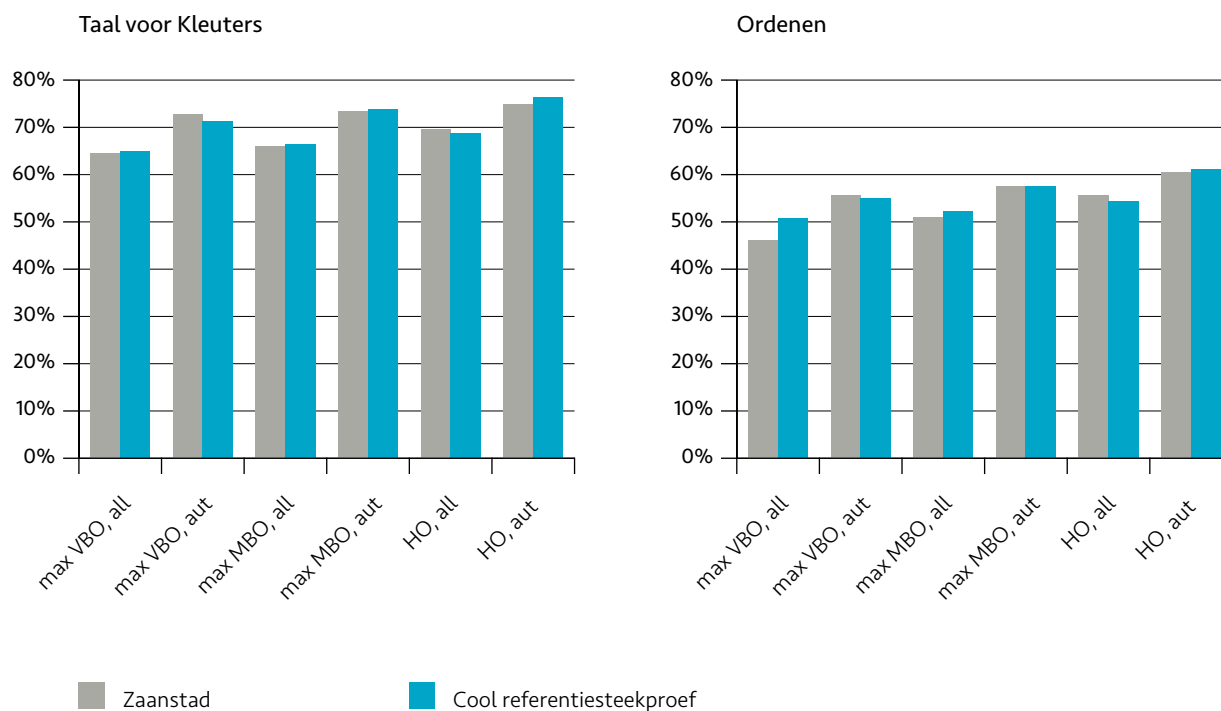
Taal voor Kleuters en Ordenen, groep 2

Tabel 4.7.1 Vergelijking TVK en Ordenen Zaanstad-Nederland, naar sociaal-etnische herkomst. Schooljaar 2007-08.

	Zaanstad	landelijk ¹⁵	Zaanstad	landelijk
groep 2	Taal voor Kleuters		Ordenen	
maxVBO, all	64.1	64.9	46.9	50.8
maxVBO, aut	72.4	71.3	55.3	54.7
maxMBO, all	66.5	66.9	50.9	52.0
maxMBO, aut	73.1	73.9	58.1	57.9
HO, all	69.7	69.0	55.6	54.8
HO, aut	74.7	76.1	60.5	61.7

¹⁵ De landelijke cijfers zijn dus afkomstig uit COOL 5-18. Dit onderzoek kent twee steekproeven, een landelijk representatieve (circa 400 scholen) en een aanvullende steekproef met extra veel scholen met veel gewichtenleerlingen (ca. 100 scholen). Voor de hier gepresenteerde vergelijking is gebruik gemaakt van de landelijk representatieve steekproef.

Grafiek 4.7.1 **Vergelijking TVK en Ordenen Zaanstad-Nederland, naar sociaal-etnische herkomst. Schooljaar 2007-08.**

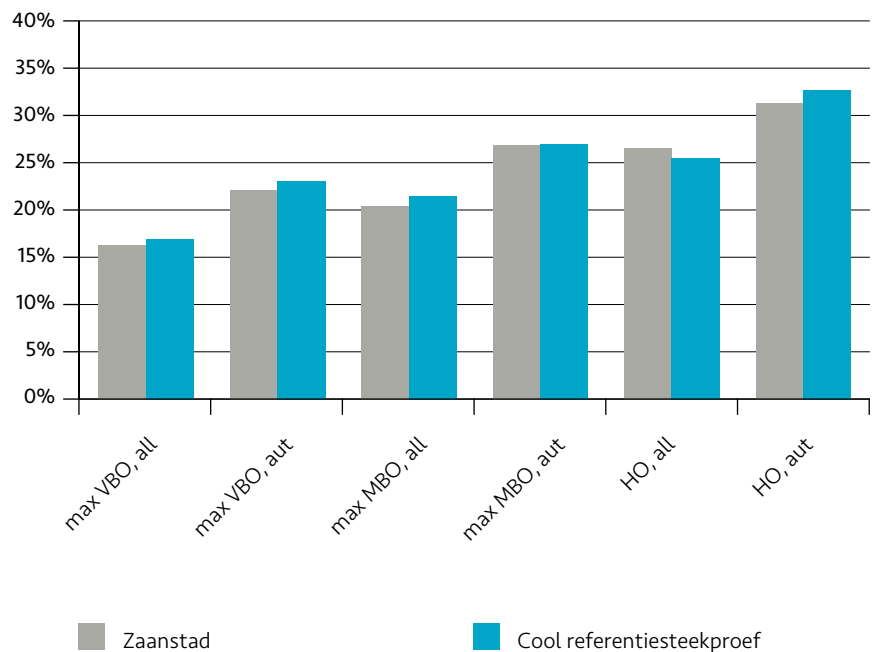
We zien hier dat bij de toets Taal voor Kleuters de scores van de Zaanse leerlingen vrijwel die van het landelijke beeld volgen. Voor Ordenen blijven alleen de scores voor de allochtone leerlingen van laag opgeleide ouders iets achter bij de landelijke cijfers.

Begrijpend Lezen groep 5

Tabel 4.7.2 **Vergelijking Begrijpend Lezen, Zaanstad-Nederland, naar sociaal-etnische herkomst. Schooljaar 2007-08.**

	Zaanstad	landelijk
groep 5	Begrijpend Lezen	
maxVBO, all	16.4	17.0
maxVBO, aut	22.3	23.2
maxMBO, all	20.5	21.6
maxMBO, aut	27.0	27.2
HO, all	26.7	25.7
HO, aut	31.6	32.9

Grafiek 4.7.2 Vergelijking Begrijpend Lezen, Zaanstad-Nederland, naar sociaal-etnische herkomst. Schooljaar 2007-08.

Ook bij deze toets volgen de scores van de Zaanse leerlingen nagenoeg die van het landelijke beeld. De Zaanse leerlingen scoren gemiddeld steeds een fractie lager, behalve bij de allochtone leerlingen van hoog opgeleide ouders.

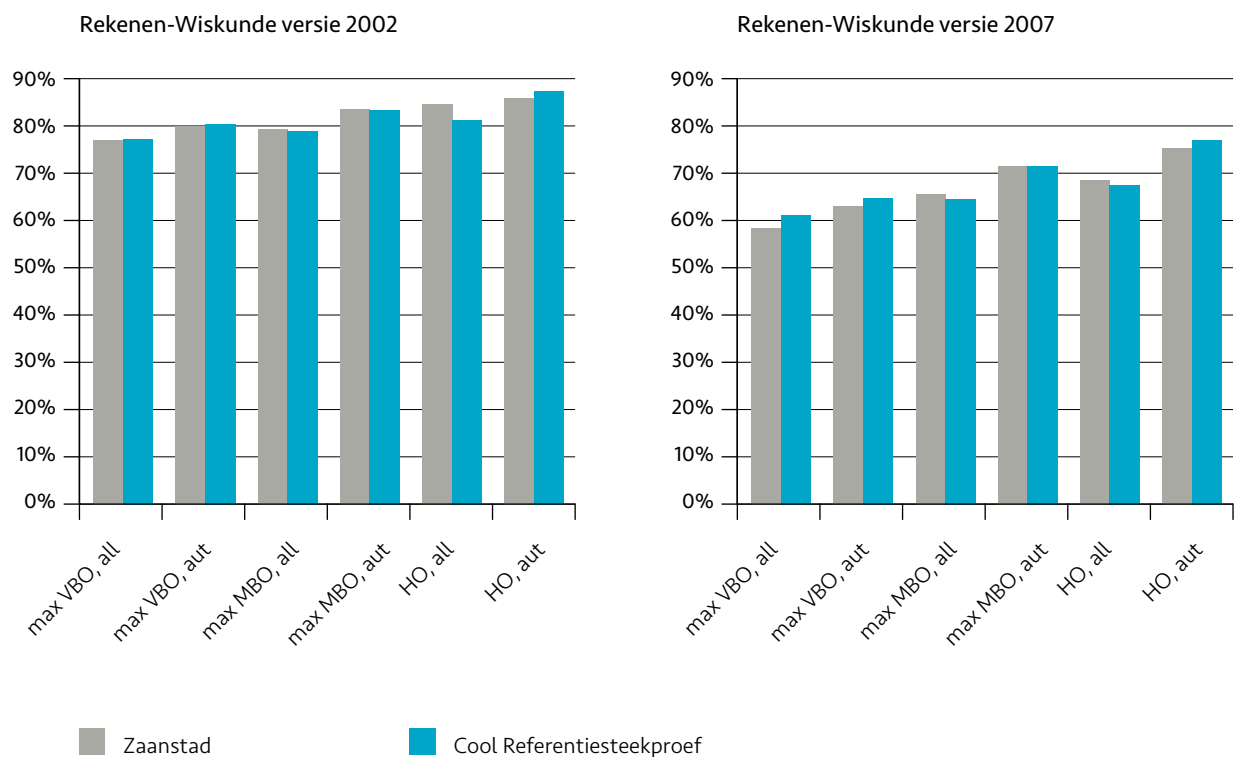
Rekenen-Wiskunde groep 5

Ook bij Rekenen-Wiskunde in groep 5 zien we dat de scores van de Zaanse

Tabel 4.7.3 Vergelijking Rekenen-Wiskunde, versies 2002 en 2007, Zaanstad-Nederland, naar sociaal-etnische herkomst. Schooljaar 2007-08.

	Zaanstad	landelijk	Zaanstad	landelijk
groep 5	Rekenen-Wiskunde versie 2002		Rekenen-Wiskunde versie 2007	
maxVBO, all	77.1	77.3	58.8	61.6
maxVBO, aut	80.0	80.3	63.5	65.3
maxMBO, all	79.4	78.9	65.6	64.6
maxMBO, aut	83.6	83.3	71.7	71.7
HO, all	84.7	81.2	68.7	67.6
HO, aut	85.9	87.4	75.1	76.9

Grafiek 4.7.3 Vergelijking Rekenen-Wiskunde, versies 2002 en 2007, Zaanstad-Nederland, naar sociaal-etnische herkomst. Schooljaar 2007-08.

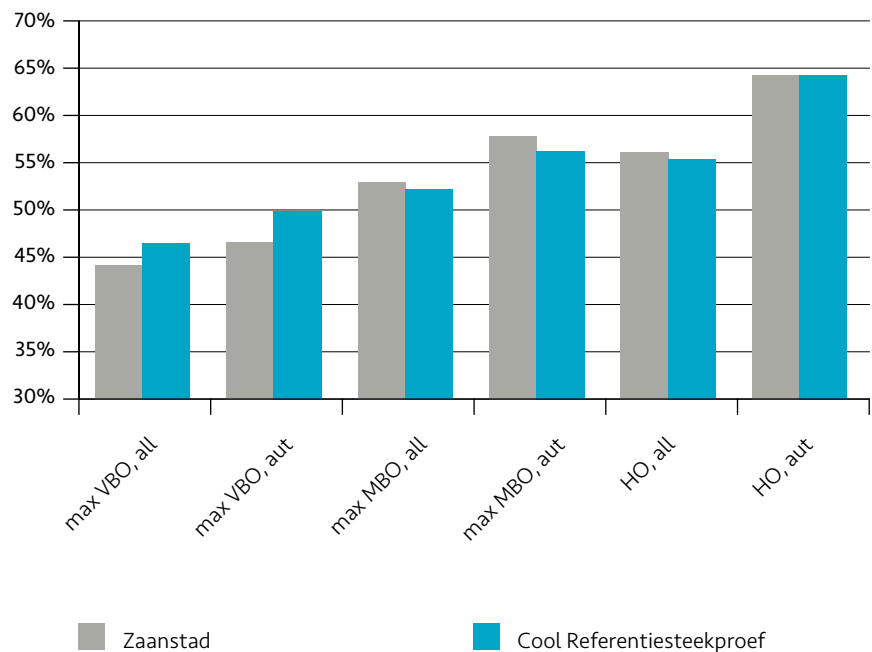
leerlingen die van het landelijke beeld volgen. Alleen bij de kinderen van de laagst opgeleide allochtone ouders blijven ze wat achter, met name bij de nieuwe toets.

Begrijpend Lezen groep 8

Tabel 4.7.4. Vergelijking Begrijpend Lezen, Zaanstad-Nederland, naar sociaal-etnische herkomst. Schooljaar 2007-08.

	Zaanstad	Cool referentiesteekproef
groep 8	Begrijpend Lezen	
maxVBO, all	44.3	46.6
maxVBO, aut	46.7	49.9
maxMBO, all	52.9	52.2
maxMBO, aut	57.7	56.1
HO, all	56.0	55.3
HO, aut	64.0	64.0

Grafiek 4.7.4 Vergelijking Begrijpend Lezen, Zaanstad-Nederland, naar sociaal-etnische herkomst. Schooljaar 2007-08.

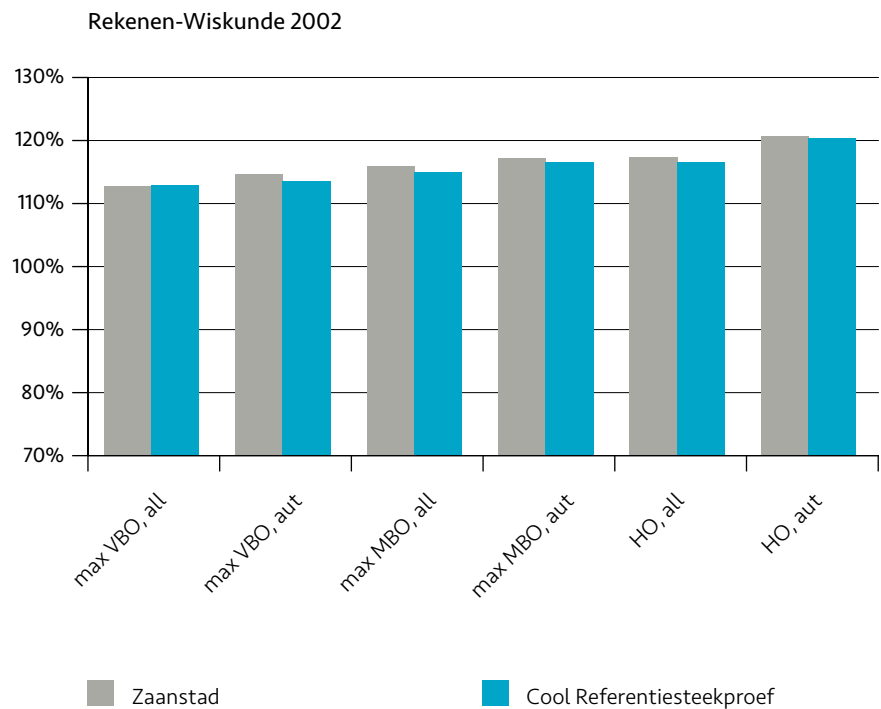
Bij de toets Begrijpend Lezen in groep 8 volgen de scores van de Zaanse leerlingen wederom die van het landelijke beeld, maar de kinderen van de laagst opgeleide ouders blijven wat achter.

Rekenen-Wiskunde groep 8

Tabel 4.7.5 Vergelijking Rekenen-Wiskunde, versies 2002, Zaanstad-Nederland, naar sociaal-etnische herkomst. Schooljaar 2007-08.

	Zaanstad	landelijk
groep 8	Rekenen-Wiskunde versie 2002	
maxVBO, all	112.9	113.1
maxVBO, aut	114.8	113.7
maxMBO, all	116.1	115.1
maxMBO, aut	117.4	116.8
HO, all	117.5	116.8
HO, aut	120.9	120.5

Grafiek 4.7.5 Vergelijking Rekenen-Wiskunde, versie 2002, Zaanstad-Nederland, naar sociaal-etnische herkomst. Schooljaar 2007-08.

Bij de toets Rekenen-Wiskunde in groep 8 volgen de scores van de Zaanse leerlingen opnieuw die van het landelijke beeld. Bij de meeste groepen liggen de scores van de Zaanse leerlingen een fractie boven het landelijke gemiddelde.

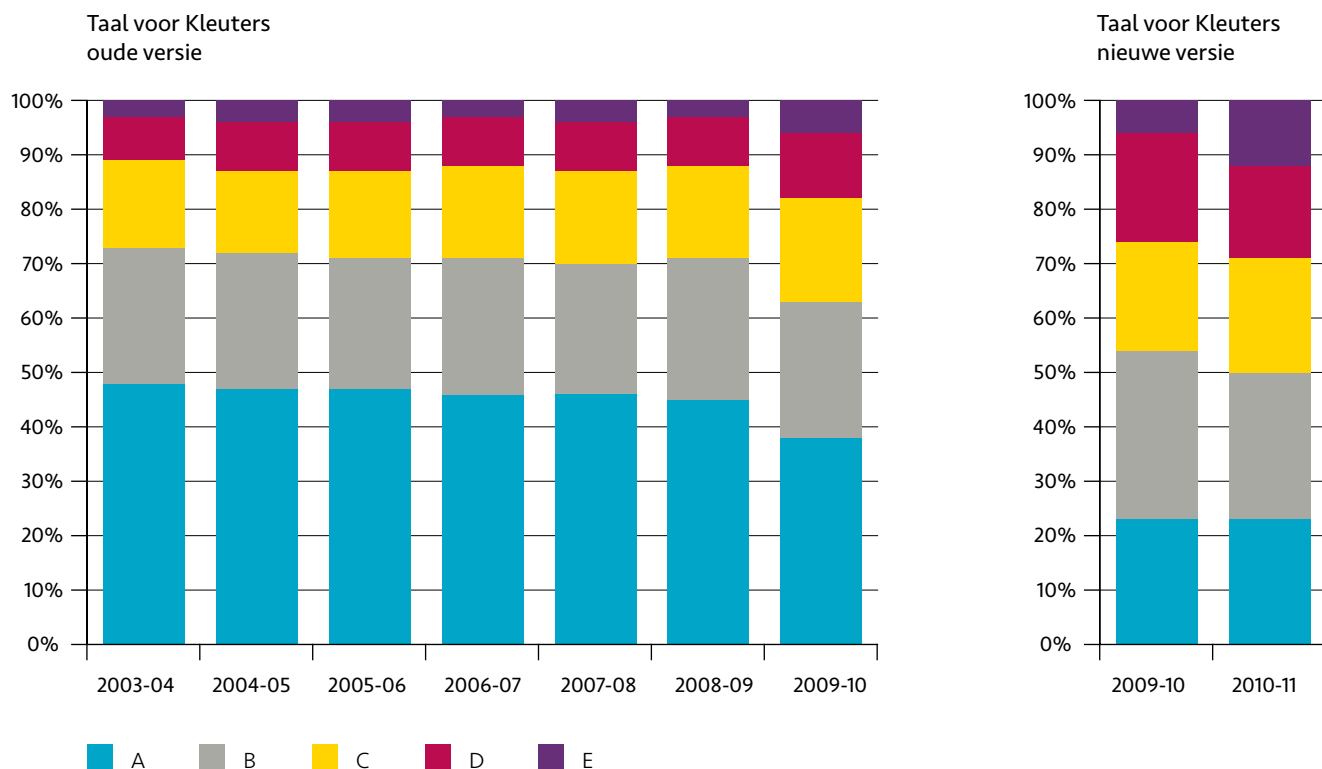
4.8 De leervorderingen van de leerlingen in niveau-scores

In de vorige Zaans Onderwijs in Cijfers zijn de toetsscores van de leerlingen niet weergegeven in vaardigheidsscores, maar volgens een niveau-indeling die gemaakt is door het Cito en die door de scholen veel gebruikt wordt om het prestatieniveau van hun leerlingen te volgen. Voor de vergelijkbaarheid met Zaans Onderwijs in Cijfers I geven we die niveau-indelingen ook hier weer, ditmaal met cijfers tot en met 2010-11.

Het gaat om een landelijk genormeerde indeling in vijf niveaus, die aangeduid worden met letters. Volgens deze landelijke norm haalt 25% van de leerlingen niveau A, 25% niveau B, 25% niveau C, 15% niveau D en 10% niveau E.

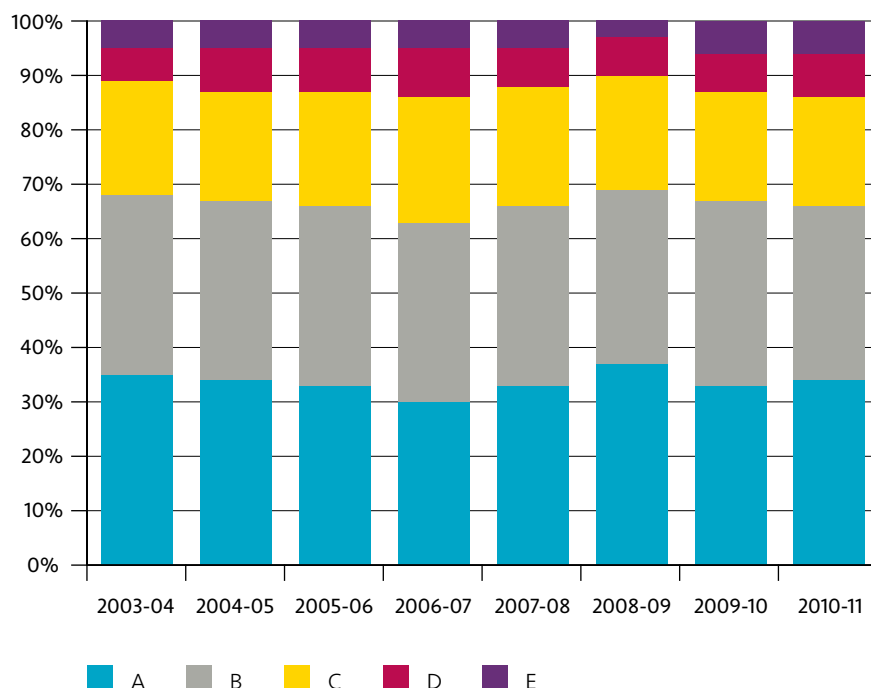
In de volgende grafieken staan de toetsscores van de Zaanse leerlingen ingedeeld in deze niveaus, per toets en per schooljaar. Oude en nieuwe versies van de toetsen worden weer apart weergegeven.

Grafiek 4.8.1 Niveau-scores Taal voor Kleuters, oude en nieuwe versie, per schooljaar, groep 2. Zaanstad. Periode 2003-10.

Voor de toets Taal voor Kleuters in groep 2 zien we tot en met 2008-09 een vrij stabiel beeld, met relatief hoge percentages A-leerlingen en relatief lage percentages D- en E-leerlingen. In 2009-10 lijken de taalprestaties bij de oude toetsversie te dalen, maar dit is mogelijk een vertekend beeld. In dat jaar werd de oude toetsversie namelijk nog maar bij een minderheid van de leerlingen afgenomen en deze groep is wellicht niet meer representatief. Om diezelfde reden is in dat jaar de score op de nieuwe toets wat minder betrouwbaar. In 2010-11 blijken de scholen geheel overgestapt op de nieuwe (moeilijker) toets. Conform het landelijk beeld heeft Zaanstad dan 50% A- en B-leerlingen, maar is het aandeel D- en E-leerlingen wat hoger dan landelijk, namelijk bijna 30%.

Grafiek 4.8.2 Niveau-scores Ordenen per schooljaar, groep 2. Zaanstad. Periode 2003-2010.

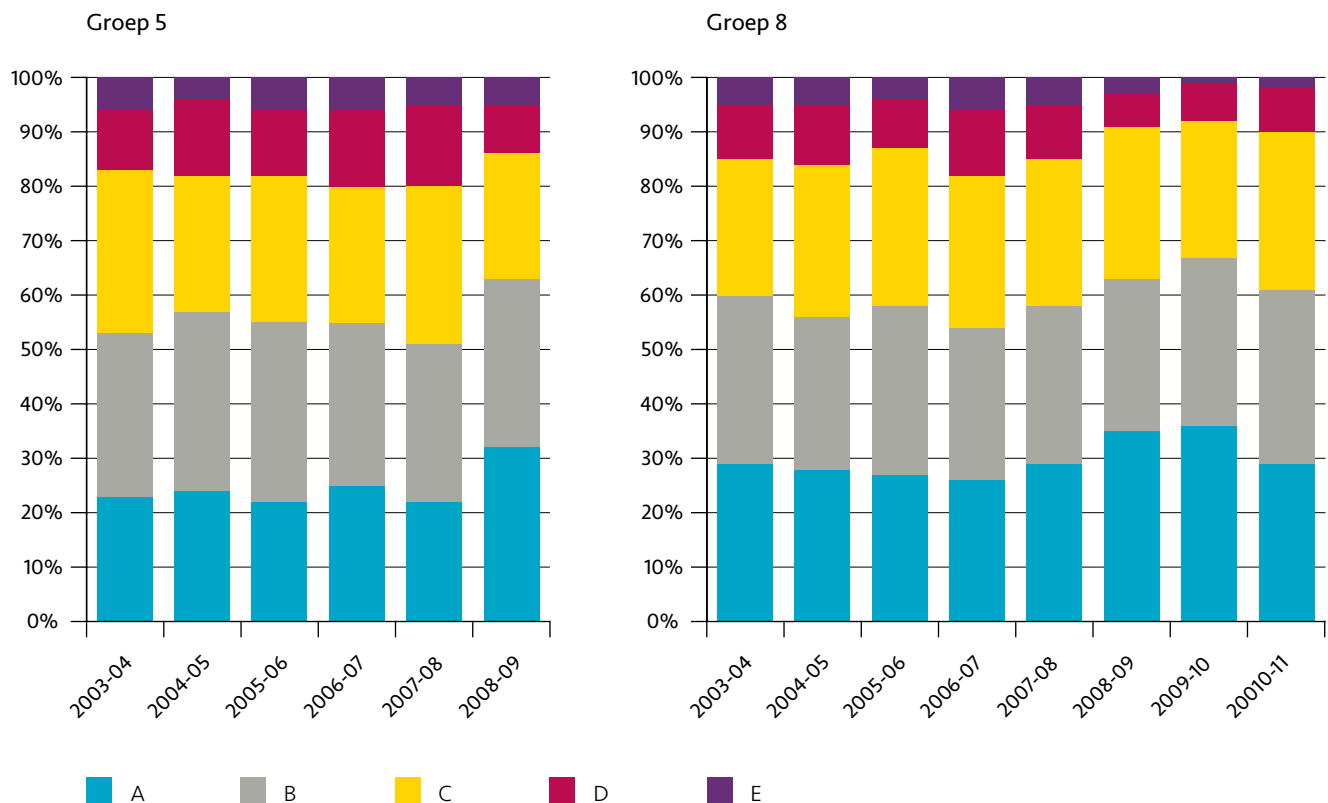

De rekentoets Ordenen in groep 2 kent nog geen nieuwe versie, de resultaten zijn dus over de hele periode onderling vergelijkbaar. Er zijn per jaar wat lichte schommelingen, maar zonder een specifieke trend. In de hele periode zien we vrij hoge percentages A- en B-leerlingen (boven de 60%, tegen 50% landelijk) en een bescheiden deel D- en E-leerlingen (maximaal 15%, tegen landelijk 25%). Relatief gunstige scores dus voor Zaanstad op de (voorbereidend) rekentoets in groep 2. Of dat ook nog het geval zal zijn als er ook voor rekenen in groep 2 wordt overgestapt naar een nieuwe toets, moet worden afgewacht ¹⁶.

In de volgende twee grafieken staan de rekenscores voor de groepen 5 en 8. Grafiek 4.8.3 geeft de resultaten voor de oude versie van de toets, grafiek 4.8.4 voor de nieuwe versie. In groep 5 komen in de schooljaren 2007-08 en 2008-09 nog oude en nieuwe versies naast elkaar voor, daarna zijn er alleen scores voor de nieuwe versie. De resultaten voor de schooljaren 2007-08 en 2008-09 zijn dus in beide grafieken gebaseerd op slechts een deel van alle leerlingen. Vooral de uitkomsten van 2008-09 op de oude toets zijn mogelijk in groep 5 niet meer representatief. In groep 8 vindt de overgang naar de nieuwe toetsversie plaats in 2009-10 en 2010-11. De aantallen leerlingen die in deze jaren de oude of de nieuwe toets maken zijn ongeveer gelijk.

¹⁶ Het Cito is de toetsen uit het leerling- en onderwijsvolgsysteem onder meer gaan vernieuwen omdat men vond dat de normering verouderd was en de toetsen te makkelijk waren geworden. Het kan dus zijn dat de relatief hoge scores op de toets Ordenen verklaard worden door die wat verouderde normen. Bij de toets Taal voor Kleuters is immers ook zichtbaar dat bij de oude toets de prestaties relatief hoog zijn, maar bij de nieuwe toets niet meer.

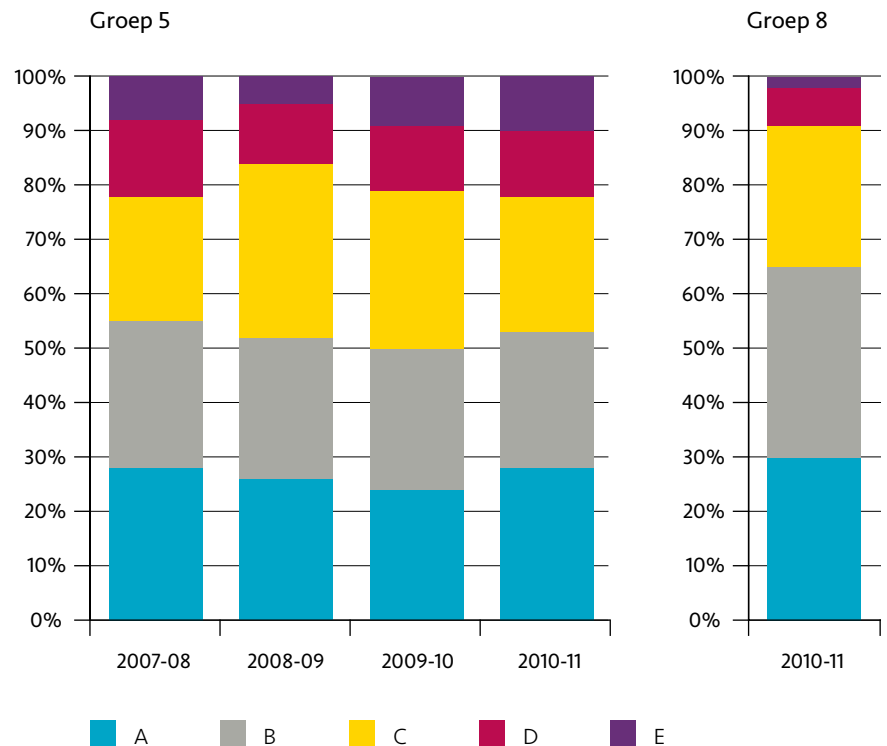
Grafiek 4.8.3 Niveau-scores Rekenen-Wiskunde, oude versie, per schooljaar, groepen 5 en 8. Zaanstad. Periode 2003-2010.

Bij de oude versies van de toets Rekenen-Wiskunde zien we in groep 5 tot en met 2007-08 een beeld dat redelijk goed overeenkomt met de landelijke verdeling, met over het algemeen iets minder leerlingen in het D- en E-gebied dan landelijk.

In groep 8 is dat beeld nog sterker: vergeleken met de landelijke verdeling heeft Zaanstad bij de oude toetsversie meer A- en B-leerlingen en minder D- en E-leerlingen.

Grafiek 4.8.4 Niveau-scores Rekenen-Wiskunde, nieuwe versie, per schooljaar, groep 5 en 8. Zaanstad. Periode 2003-2010.

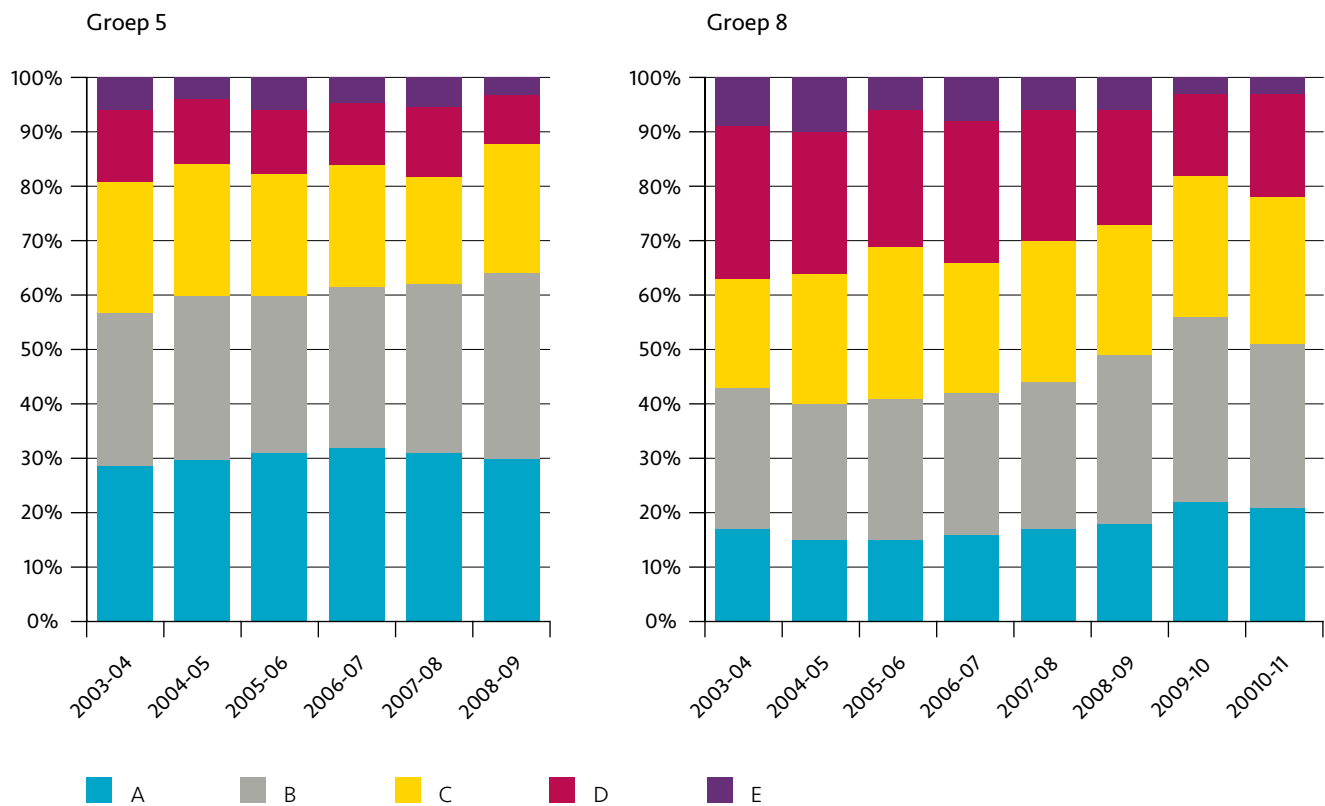
Bij de nieuwe rekentoets zien we in groep 5, vooral in de laatste twee schooljaren, een verdeling die vrijwel overeenkomt met de landelijke verdeling. Nog steeds heeft Zaanstad iets minder D- en E-leerlingen dan landelijk gemiddeld in deze groep.

In groep 8 is dat beeld wederom sterker: we zien meer A- en B-leerlingen en minder D- en E-leerlingen in Zaanstad dan landelijk gemiddeld.

Net als in groep 2 zijn dus in de groepen 5 en 8 de rekenresultaten relatief goed; dit geldt het sterkst voor groep 8.

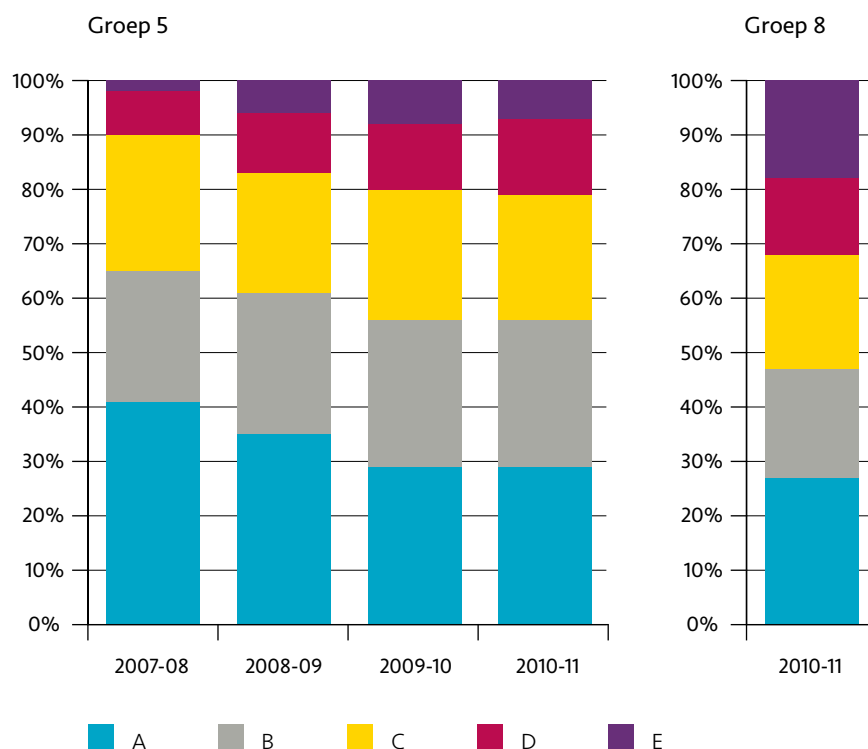
In de volgende twee grafieken staan de niveau-scores voor Begrijpend Lezen in de groepen 5 en 8. Ook hier is weer sprake van oude en nieuwe toetsversies. De nieuwe versie in groep 5 komt in 2007-08 voor het eerst voor, maar dan nog maar bij weinig leerlingen. Na 2008-09 is iedereen overgestapt op de nieuwe toetsversie. In groep 8 vindt de overgang naar een nieuwe toets plaats vanaf 2010-11; in dat jaar maken de meeste leerlingen echter nog de oude toets.

Grafiek 4.8.5 Niveau-scores Begrijpend Lezen, oude versie, per schooljaar, groepen 5 en 8. Zaanstad. Periode 2003-2010.

In groep 5 zien we bij de oude toets een licht stijgende lijn in de verdeling: het aandeel A- en B-leerlingen neemt geleidelijk iets toe. De gegevens voor het schooljaar 2008-09 zijn daarbij door lagere leerlingaantallen mogelijk minder betrouwbaar. De verdeling in de scores is in groep 5 weer iets gunstiger dan landelijk gemiddeld: we zien hogere percentages A- en B-leerlingen en lagere percentages D- en E-leerlingen dan landelijk, in alle onderzochte schooljaren. In groep 8 zien we eveneens, vooral in de laatste drie schooljaren, een toename van het aandeel A- en B-leerlingen. Ook zien we daar een duidelijke afname van het aandeel D- en E-leerlingen. Vergelijken met het landelijk beeld waren de scores op de toets Begrijpend Lezen in groep 8 in Zaanstad aanvankelijk slechter, maar de laatste drie jaar niet meer; ze komen nu overeen met het landelijk gemiddelde. Wel valt op, net als in de vorige Zaanse Onderwijs in Cijfers, dat de prestaties bij deze toets in groep 8 nog steeds wat lager zijn dan in groep 5.

Grafiek 4.8.6 Niveau-scores Begrijpend Lezen, nieuwe versie, per schooljaar, groepen 5 en 8. Zaanstad. Periode 2003-2010.

Bij de nieuwe toets zijn in groep 5 de uitkomsten voor het schooljaar 2007-08 mogelijk minder betrouwbaar, door lage aantallen. Vanaf 2008-09 zien we in deze groep dat de resultaten zich iets boven het landelijk gemiddelde bewegen. In groep 8 is het beeld bij de nieuwe toets in 2010-11 nog niet representatief, eveneens door lage aantallen.

4.9 Samenvatting

Zaanstad telt 50 basisscholen; deze vallen bijna allemaal onder de twee grote schoolbesturen Zaan Primair en Agora. Op één school na doen al deze scholen mee aan de Onderwijsmonitor.

Verreweg de meeste leerlingen op deze scholen zijn ook woonachtig in Zaanstad, slechts 2-3% woont in een andere gemeente.

Een klein deel van de leerlingen in de basisschoolleeftijd gaat naar een school voor speciaal basisonderwijs. Dit percentage ligt jaarlijks tussen de 1.7% en de 2.8% (landelijk is het ongeveer 2%).

Vanwege het onderwijsachterstandenbeleid ontvangt Zaanstad voor een deel van de basisschoolleerlingen extra middelen van het Rijk, volgens de zogenaamde gewichtenregeling. Dit houdt in dat leerlingen uit de doelgroepen van het onderwijsachterstandenbeleid (kinderen van laag opgeleide ouders) extra zwaar wegen in de formatieberekening, zodat scholen met veel van deze leerlingen extra formatie (meer personeel) krijgen. In de loop van de jaren blijkt het aandeel doelgroep-leerlingen (leerlingen met een gewicht) in Zaanstad te verminderen. In 2010-11 gaat het om minder dan 13% van alle leerlingen, in 2003-04 betrof het nog ruim een kwart van alle leerlingen (26%). Hiervoor zijn twee oorzaken. In de eerste plaats zijn in de onderzochte periode veranderingen doorgevoerd in de gewichtenregeling, waardoor minder leerlingen dan voorheen voor een extra gewicht in aanmerking komen (dit zijn vooral allochtone leerlingen). In de tweede plaats stijgt in

de onderzochte periode het opleidingsniveau van de bevolking, waardoor er minder kinderen zijn die in de doelgroep vallen. Het aandeel leerlingen van hoger opgeleide ouders (HBO of WO) in het Zaanse basisonderwijs groeit van 29% in 2003 tot 37% in 2010. Deze groei zien we zowel bij ouders van autochtone als van allochtone afkomst. Het aandeel leerlingen van MBO-opgeleide ouders daalt licht van 53% in 2003 tot 50% in 2010. Die daling vindt vooral plaats bij de autochtone leerlingen in deze groep. Het aandeel leerlingen van laag opgeleide ouders (maximaal VBO) daalt van 18% in 2003 tot 12% in 2010. Hierbinnen daalt het aandeel van de autochtone kinderen met VBO-opgeleide ouders het meest. We zien dus dat het gemiddelde opleidingsniveau van de ouders in Zaanstad stijgt, voor ouders van alle sociaal-etnische achtergronden. Het aandeel leerlingen uit achterstandsgroepen daalt daarmee navenant.

De verdeling naar geboorteland van de ouders blijft in de onderzochte periode vrijwel constant. De grootste groep allochtone leerlingen is nog steeds de groep leerlingen van Turkse afkomst (ca. 11% van alle basisschoolleerlingen in Zaanstad). Een stijging is aanwezig bij de groep 'overig niet-westers', van 5.5% in 2003 tot 8.0% in 2010.

De leervorderingen van de leerlingen in de basisscholen zijn in deze Zaanse Onderwijs in Cijfers wat specifiek onderzocht dan in de vorige Zaanse Onderwijs in Cijfers. Er is nu een vergelijking gemaakt met landelijke cijfers en er is apart gekeken naar de toetsprestaties van leerlingen van verschillende sociaal-etnische achtergrond.

De vergelijking met de landelijke cijfers laat zien dat de Zaanse leerlingen in het schooljaar 2007-08 (het jaar waarvoor de vergelijking mogelijk was) gemiddeld steeds vrijwel exact op het landelijk gemiddelde scoren. Dat geldt zowel voor de prestaties van jonge kinderen (groep 2), als voor de prestaties van kinderen in het midden van het basisonderwijs (groep 5) en aan het eind (groep 8). Het geldt ook zowel voor leerlingen van laag, middelbaar als hoog opgeleide ouders. De afwijkingen tussen de landelijke gemiddelden en de Zaanse gemiddelden zijn steeds heel klein. Alleen voor leerlingen met laag opgeleide ouders zien we bij een paar toetsen (niet bij alle) dat de prestaties in Zaanstad wat achterblijven bij het landelijk gemiddelde.

Verder blijven de Zaanse gemiddelden in de tijd behoorlijk constant, ook in de meer recente schooljaren. Alleen voor toetsscores Begrijpend Lezen in groep 8 zien we een lichte stijging in de laatste jaren.

Uit analyses die gaan over de verdeling van de scores (percentages kinderen die hoger of lager scoren) komt naar voren dat in Zaanstad relatief goed gepresteerd wordt bij rekenen, vooral in groep 8. In Zaanstad zijn meer hoogpresterende en (vooral) minder laagpresterende kinderen dan landelijk. Bij taal is het beeld echter anders. In groep 2 (Taal voor Kleuters) is in het meest recente jaar het percentage laagpresterende kinderen iets hoger dan landelijk. De scoreverdelingen in groep 5 en 8 liggen in het meest recente jaar iets boven (groep 5) of op (groep 8) het landelijk gemiddelde voor de hoog- en laagpresterders. Net als in de vorige Zaanse Onderwijs in Cijfers zijn de prestaties in Begrijpend Lezen in groep 8 nog steeds wat lager dan in groep 5. Wel is er in beide groepen, maar vooral in groep 8, sprake van een stijging in prestaties in de laatste schooljaren.

Tussen de leerlingen van verschillende sociaal-etnische achtergrond zijn er verschillen in prestatieniveau. Bij veel van de onderzochte toetsen laten de uitkomsten ruwweg een tweedeling zien. Aan de bovenkant vinden we de leerlingen met hoog opgeleide ouders, zowel autochtone als allochtone, en autochtone leerlingen met MBO-opgeleide ouders. Aan de onderkant vinden we allochtone leerlingen met MBO-opgeleide ouders, en de leerlingen van VBO-opgeleide ouders, zowel autochtone als allochtone. Vooral bij de groep

leerlingen met MBO-opgeleide ouders zien we dus nog een duidelijk verschil naar etnische herkomst (lagere scores bij de allochtone leerlingen). Alleen bij rekenen in groep 8 is dat vrijwel niet meer het geval, daar is geen extra achterstand meer bij de allochtone leerlingen.

Deze prestatieverschillen zijn eveneens niet uniek voor Zaanstad. Ook uit landelijk onderzoek blijkt dat over het algemeen allochtone leerlingen lager presteren in lezen en rekenen dan autochtone leerlingen, ook als het opleidingsniveau van hun ouders gelijk is. Reden voor extra aandacht is er voor de groep allochtone leerlingen met MBO-opgeleide ouders. Deze leerlingen vallen niet of niet meer onder de gewichtenregeling en de scholen krijgen voor hen dus geen extra middelen. Maar het is wel een groep waar nog onderwijsachterstand bestaat.

Hoofdstuk 5

Monitor Voortgezet Onderwijs

5.1 Inleiding

In Zaanstad zijn in totaal 12 scholen voor voortgezet onderwijs. Het gaat om vier scholen voor havo/vwo (waarvan twee met een gymnasium afdeling), vijf scholen voor vmbo, twee scholen voor praktijkonderwijs en het OPDC (zie voor meer informatie over het OPDC paragraaf 5.3).

In de periode 2003-2011, waarover nu wordt gerapporteerd, is het aantal VO-scholen niet steeds constant geweest. Een aantal scholen is gefuseerd, er is bestuurlijke samenwerking aangegaan, en sommige locaties waren voorheen zelfstandig maar zijn nu samengevoegd met een andere school of locatie. Voor deze Zaans Onderwijs in Cijfers heeft dat verder geen consequenties. We rapporteren hier alleen over leerlingen van verschillende schooltypen, niet van scholen.

De gegevens van het voortgezet onderwijs die we hier gebruiken zijn grotendeels afkomstig van de scholen voor voortgezet onderwijs. Het betreft gegevens van de klassen waar de kinderen in zitten, het schooltype, achtergrondgegevens en de adviezen van de basisschool. Verder is van deze leerlingen ook bekend wat de onderliggende gegevens voor het advies zijn

(NIO-score, leerachterstanden, SVL-score, zie paragraaf 5.3). Deze zijn voor een deel afkomstig van een onderzoeksbureau dat in Zaanstad een ondersteunende rol speelt bij het opstellen van de adviezen van de basisschool voor het voortgezet onderwijs, en voor een deel van de basisscholen. Ten slotte maken we in dit hoofdstuk gebruik van cijfers uit Vensters voor Verantwoording, een openbaar systeem waarin scholen voor voortgezet onderwijs (ook die uit Zaanstad) gegevens presenteren over kenmerken en resultaten van hun onderwijs.

In het voortgezet onderwijs is het, landelijk en in Zaanstad, minder gebruikelijk dan in het basisonderwijs om jaarlijks gestandaardiseerde toetsen af te nemen ¹⁷. We kunnen daardoor voor het voortgezet onderwijs niet rapporteren over leerresultaten in termen van toetsscores. Wel zijn er gegevens over de profielen en de behaalde diploma's beschikbaar in de monitor. Deze zijn nog in bewerking en er wordt daarom nog niet over gerapporteerd in deze ZOIC II.

In deze tweede ZOIC rapporteren we voor het voortgezet onderwijs de volgende gegevens:

- Aantallen leerlingen uit Zaanstad en buitenleerlingen
- Adviezen van de basisschool
- Aantallen leerlingen met leerwegondersteuning
- Onderwijsniveau na drie jaar
- Onderwijsrendement na drie jaar
- Slaagpercentages

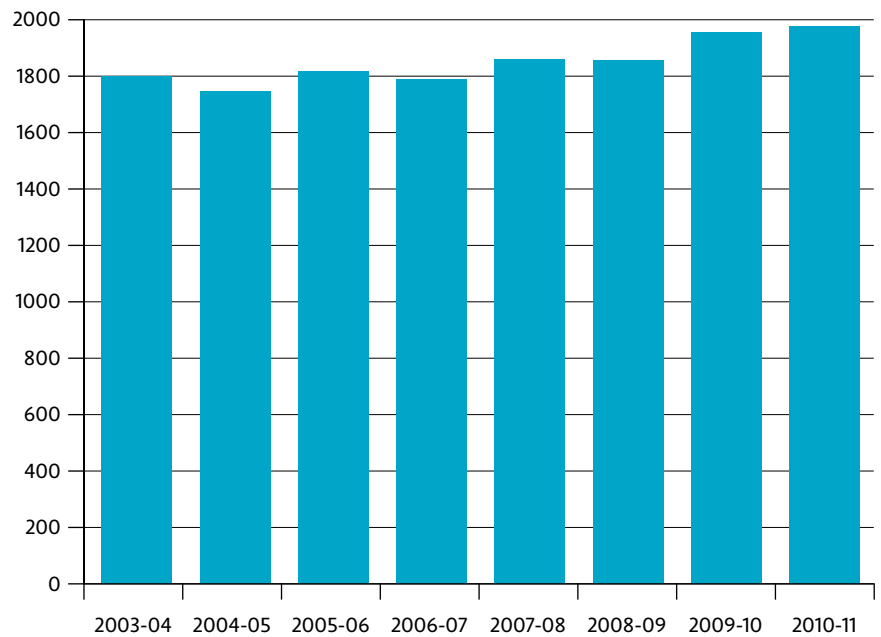
De gegevens beslaan de periode 2003-11.

5.2 Leerlingen uit Zaanstad en buitenleerlingen

In grafiek 5.1 op de volgende bladzijde vermelden we het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs (VO) in elk jaar per cohort. Een cohort is een groep leerlingen die in een bepaald schooljaar start in de 1^e klas van het voortgezet onderwijs. Het 'cohort 2003' bestaat dus uit leerlingen die in het schooljaar 2003-04 zijn ingestroomd in leerjaar 1. Van hen kan de verdere schoolloopbaan worden gevolgd tot het einde van het VO, zolang zij in Zaanstad woonachtig blijven. Elk schooljaar begint dus weer een nieuw cohort in de monitor. In de hierna volgende grafieken zijn de cijfers verwerkt in een VO-cohort. Met behulp van VO-cohorten kunnen ontwikkelingen beter worden gevolgd.

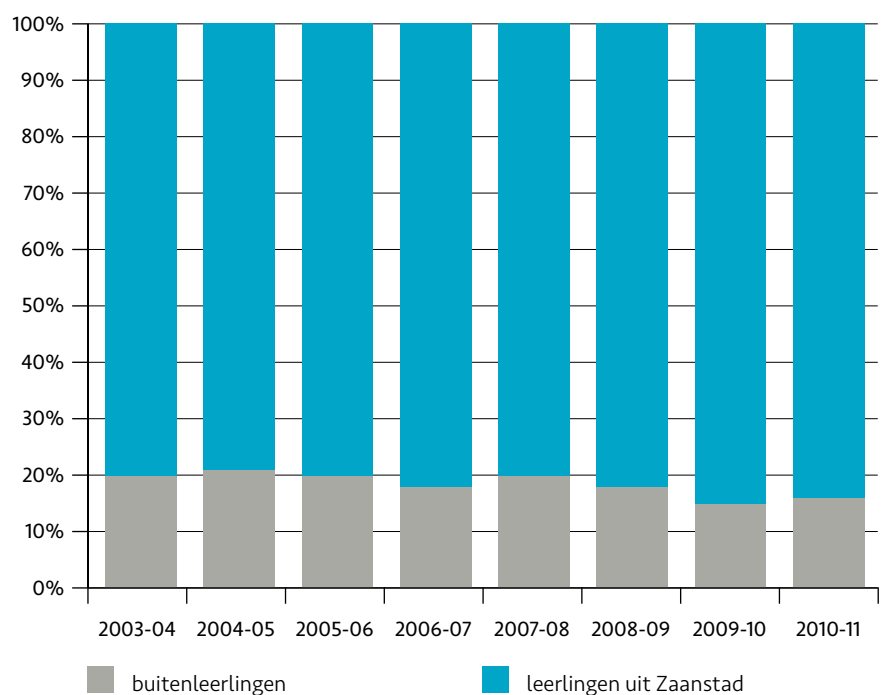
¹⁷ Er zijn wel VO-scholen in Zaanstad die dergelijke toetsen afnemen. Maar het gebruik daarvan is (nog) niet algemeen genoeg om hiervan in de Onderwijsmonitor gebruik te kunnen maken.

Grafiek 5.1 VO-cohorten en aantal leerlingen per VO-cohort. Zaanstad, periode 2003-2011.

Grafiek 5.1 laat zien dat in Zaanstad jaarlijks rond de 1800 leerlingen starten in het voortgezet onderwijs. Het aantal schommelt enigszins, maar in de periode 2007-11 is er sprake van een lichte stijging.

Grafiek 5.2 Buitenleerlingen in het Zaanse VO, per VO-cohort. Schooljaren 2003-04 tot en met 2010-11.

Een deel van deze leerlingen woont niet in Zaanstad, dit noemen we de buitenleerlingen. Het zijn ondermeer leerlingen uit Wormerland en Oostzaan. Grafiek 5.2 laat zien hoe de verdeling is naar Zaanse leerlingen en buitenleerlingen, voor elk cohort.

Het aandeel buitenleerlingen was tot en met 2008-09 redelijk constant, maar blijkt in de afgelopen twee jaren iets te zijn afgenomen.

Er zijn ook Zaanse leerlingen die na het primair onderwijs de keuze maken voor een school voor voortgezet onderwijs buiten Zaanstad. Deze leerlingen kunnen we in de monitor niet zichtbaar maken, omdat we geen gegevens hebben van VO-scholen buiten Zaanstad.

5.3 Adviezen van de basisschool

Bij de overgang van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs krijgen de leerlingen een advies van de basisschool. De basisscholen baseren zich hierbij op de ervaringen die de leerkrachten met de kinderen hebben, en op de leervorderingen die de leerlingen op de basisschool hebben gemaakt. De wet schrijft voor dat er naast het advies van de basisschool ook een zogenaamd 'tweede gegeven' noodzakelijk is. In Zaanstad gebruikt men hiervoor het NIO-onderzoek. Bij alle leerlingen in groep 8 wordt de NIO-toets afgenomen. Het resultaat daarvan is een IQ-score. Naast deze score wegen nog enkele andere gegevens mee in het advies en bij de toelating, zie hiervoor het kader over de overgang PO-VO in Zaanstad.

Overgang PO-VO in Zaanstad

In Zaanstad wordt de NIO-toets gebruikt als eindtoets in groep 8. NIO staat voor Nederlandse Intelligentietest voor Onderwijsniveau. Het verschil tussen de NIO en de meer bekende CITO Eindtoets Basisonderwijs is ruwweg dat de CITO-toets meet wat kinderen in 8 jaar onderwijs hebben geleerd (de feitelijke schoolprestaties) en de NIO bepaalt wat kinderen als mogelijkheden hebben (de mogelijke leerprestaties). Voor de feitelijke schoolprestaties kijkt men in Zaanstad naar de CITO-LOVS-toetsen die op grote schaal in het Zaanse basisonderwijs worden afgenomen (zie hoofdstuk 4). NIO en CITO Eindtoets verschillen nauwelijks van elkaar als het gaat om de voorspelling van onderwijssucces in het VO. De beste voorspeller, zo blijkt steeds weer uit onderzoek, ook uit onderzoek in Zaanstad, is het advies van de basisschool.

Bij de toelating tot het voortgezet onderwijs krijgen de VO-scholen de volgende gegevens uit het basisonderwijs:

- de IQ score van de NIO;
- gegevens over leervorderingen: begrijpend lezen, inzichtelijk rekenen, spelling en technisch lezen;
- de scores op de Schoolvragenlijst (een vragenlijst over schoolbeleving); voor de toelating wordt vooral de score op de onderdelen motivatie en zelfconcept belangrijk gevonden;
- het Onderwijskundig Rapport (OKR), met daarin onder meer gegevens over werkhouding en gedrag.

De scholen voor VO wegen bij hun toelatingsbeslissingen dit geheel aan informatie. Daarbij gelden voor toelating tot het havo/vwo bepaalde afspraken over welke scores als voldoende, twijfelachtig of onvoldoende/risicovol worden beschouwd. Dit staat sinds 2008 bekend als het 'verkeerslichtenmodel'. Elke school heeft daarbij wel zelf de vrijheid om uiteindelijke toelatingsbeslissingen te nemen. >>

>> De basisscholen geven een advies voor één van de volgende onderwijstypen: praktijkonderwijs, vmbo basisberoepsgericht, vmbo kaderberoepsgericht, vmbo theoretische leerweg, havo en vwo. Wanneer een leerling geen eenduidig advies voor vmbo-t of havo of voor havo of vwo kan krijgen, is er een mogelijkheid voor een twijfeladvies. Met het basisonderwijs is afgesproken dat dit advies slechts bij uitzondering wordt gegeven. Bij twijfel tussen vmbo-t en havo, is er altijd overleg tussen de basisschool en de school waar de leerling zich heeft aangemeld.

Voor leerlingen die leerachterstanden hebben of om andere redenen volgens de basisschool in het voortgezet onderwijs extra begeleiding nodig hebben, bestaat de mogelijkheid een beschikking voor praktijkonderwijs of leerwegondersteuning in het vmbo aan te vragen. Deze wordt verleend door een onafhankelijke instantie (RVC). Hiervoor gelden specifieke criteria wat betreft aanleg, leervorderingen en sociaal-emotionele problemen.

In Zaanstad bestaat een structureel overleg tussen vertegenwoordigers van alle scholen voor primair onderwijs en voortgezet onderwijs in Zaanstad, Oostzaan en Wormerland, in de vorm van de Werkgroep POVO. Deze werkgroep maakt afspraken over de overstap van leerlingen van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs. Zie voor meer informatie www.povo-zaanstreek.nl.

Tot het schooljaar 2008-09 konden basisscholen in Zaanstad de volgende VO-adviezen geven:

- praktijkonderwijs
- vmbo kleine groep (voor leerlingen die extra zorg/begeleiding nodig hebben, zie kader)
- vmbo-1, basisberoepsgerichte leerweg
- vmbo-2, kaderberoepsgerichte en theoretische leerweg
- havo/vwo

Vanaf het schooljaar 2008-09 is Zaanstad overgestapt op een nieuwe indeling van de VO-adviezen¹⁸. De nieuwe indeling komt tegemoet aan het bezwaar dat de tot dan toe geldende indeling in adviescategorieën te breed was (met name als het gaat om vmbo-2 en havo/vwo) en daardoor te weinig houvast gaf voor uitspraken over het onderwijsrendement op de VO-scholen in Zaanstad. Het onderwijsrendement wordt namelijk berekend door na te gaan hoeveel leerlingen na drie jaar voortgezet onderwijs in het type voortgezet onderwijs zitten dat door de basisschool is geadviseerd. Hoe nauwkeuriger het advies van de basisschool is, hoe nauwkeuriger ook het rendement van de VO-school kan worden vastgesteld.

Vanaf het schooljaar 2008-09 konden basisscholen in Zaanstad de volgende adviezen geven¹⁹:

- praktijkonderwijs
- vmbo basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-b), in drie varianten: kleine groep, met extra zorg, zonder extra zorg
- vmbo kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo-k), in twee varianten: met of zonder extra zorg.

¹⁸ Ledoux, G. Koopman, P. (2007). *Voorstel voor herziening van de procedure overgang POVO in Zaanstad*. Amsterdam, SCO-Kohnstamm Instituut.

¹⁹ Werkgroep PO-VO Zaanstreek, *Informatiebrochure overgang van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs*, schoolverlaters juli 2008.

- vmbo theoretische leerweg (vmbo-t), in twee varianten: met of zonder extra zorg
- twijfel vmbo-t/havo
- havo
- havo/vwo
- vwo
- gymnasium

Vanaf schooljaar 2010-11 heeft er een aanpassing in de richtlijnen voor advisering plaatsgevonden. De basisschool geeft aan de leerling nu één van de volgende adviezen voor het VO ²⁰:

- praktijkonderwijs
- vmbo basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-b)
- vmbo kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo-k)
- vmbo theoretische leerweg (vmbo-t)
- twijfel vmbo-t/havo
- havo
- havo/vwo
- vwo
- gymnasium
- ISK ²¹

Los van het advies geeft de basisschool op het aanmeldingsformulier aan of de leerling specifieke begeleiding in het VO nodig heeft.

Er zijn dus nog twee combinatieadviezen mogelijk, twijfel vmbo-t/havo en havo/vwo. Deze zijn bedoeld voor leerlingen bij wie de basisschool echt nog twijfelt over de slaagkansen van het kind in het ene of andere schooltype. Bij een twijfel vmbo-t/havo advies vindt verplicht overleg plaats tussen de basisschool en de havo/vwo-school, nadat een leerling bij een havo/vwo school is aangemeld. Leerlingen kunnen door de basisschool ook worden aangemeld voor het voortgezet speciaal onderwijs of een internationale schakelklas (zie voetnoot 21). Tot voor kort konden basisscholen ook een advies geven voor OPDC ²². Tegenwoordig kan het PO voor het OPDC alleen een aanbeveling geven.

Deze Zaans Onderwijs in Cijfers gaat deels over de periode waarin de 'oude' adviescategorieën nog golden en deels over de periode met de nieuwe categorieën en de laatste aanpassing. Grafiek 5.3 maakt dit zichtbaar. Ter toelichting op deze grafiek nog het volgende. Omdat we nu steeds meer beschikken over nauwkeurige adviezen, is besloten om ook voor de jaren vóór de invoering van

²⁰ Werkgroep PO-VO Zaanstreek, *Informatiebrochure overgang van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs* (deel 2 Stappenplan), 4 november 2011. Te vinden op www.povo-zaanstreek.nl.

²¹ ISK=Internationale Schakelklas. Bedoeld voor leerlingen die uit het buitenland komen en nog te kort in Nederland zijn om het voortgezet onderwijs in Nederland al meteen te kunnen volgen.

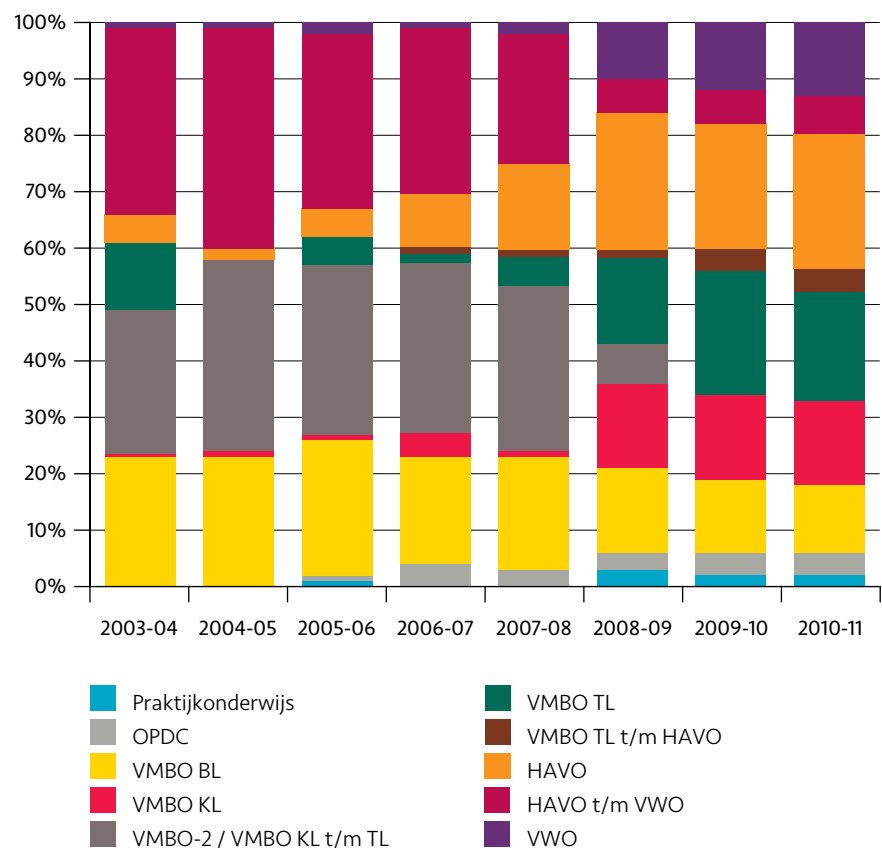
²² Het Ortho Pedagogisch Didactisch Centrum (OPDC) verzorgt onderwijs en begeleiding voor leerlingen die problemen hebben met leren en/of sociaal functioneren. Het OPDC heeft een schakelklas, waar kinderen geplaatst worden die een grote achterstand hebben opgelopen in het basisonderwijs. De schakelklas duurt 1 jaar. Daarnaast is er de vmbo-onderbouw, waar leerlingen geplaatst worden die een leerachterstand hebben in combinatie met sociaal-emotionele problematiek. De leerlingen volgen het onderbouwprogramma van het vmbo en krijgen daarnaast extra ondersteuning. Het uitgangspunt is dat de leerlingen na twee of drie jaar het onderwijs op het reguliere vmbo kunnen vervolgen.

Het OPDC komt als advies voor sinds het schooljaar 2008-09. Ruim 3% van de leerlingen krijgt dit advies. Vanaf 2010-11 is OPDC als advies komen te vervallen. Het PO kan uitsluitend naast het advies voor de leerweg een aanbeveling geven voor het OPDC.

de nieuwe categorieën van zo nauwkeurig mogelijke adviezen uit te gaan, dat wil zeggen van adviezen die slechts één schooltype betreffen of een twijfeladvies tussen twee schooltypen. In de vorige ZOIC is dat niet gedaan, toen is voor de jaren tot en met 2007-08 nog het oude systeem als leidend genomen en is vooral over verzamelcategorieën gerapporteerd (havo en vwo samen, vmbo-k en vmbo-t samen, etc.). Voor een goede vergelijking met de huidige situatie is het echter beter om ook voor die eerdere jaren van de afzonderlijke adviezen uit te gaan, waar mogelijk ²³.

Dat betekent wel dat de grafiek 5.3 uit de vorige ZOIC niet goed meer naast de huidige grafiek 5.3 kan worden gelegd, omdat dus het gehanteerde principe voor indeling van adviezen verschilt.

Grafiek 5.3 VO-adviezen, per VO-cohort. VO-cohorten 2003-04 tot en met 2010-11.

Bij de advisering werd zoals vermeld tot en met 2009-10 ook een extra onderscheid gemaakt naar al of niet extra zorg. Dit onderscheid is in deze grafiek niet apart weergegeven.

Verder zijn de oude vmbo-kleine setting adviezen met terugwerkende kracht gheredefinieerd als vmbo-b-adviezen. Leerlingen met een ISK-advies zijn niet meegenomen. Praktijkonderwijs en OPDC zijn wel meegenomen. Hoewel OPDC sinds 2010-11 geen officiële adviescategorie meer is, zien we dat het

²³ We merken daarbij wel op dat in deze periode die afzonderlijke adviezen mogelijk minder betrouwbaar zijn, omdat het in het systeem met twijfelcategorieën minder uitmaakte welk afzonderlijk advies werd vermeld.

toch nog wordt gebruikt in dit jaar. De categorie vmbo-kl t/m vmbo-tl is het oude vmbo-2 advies. Dit kan officieel vanaf het schooljaar 2008-09 niet meer voorkomen, maar we zien dat het in sommige gevallen toch nog gebruikt is ²⁴. Omdat we dit niet eenduidig kunnen herdefiniëren blijft dit een breed combinatieadvies.

We zien in de grafiek dat de adviezen voor havo en vwo samen lange tijd een redelijk stabiel aandeel hadden. In de VO-cohorten 2006-07 tot en met 2009-10 kreeg 40-41% van de leerlingen een havo en/of vwo advies. In 2010-11 zien we een lichte stijging naar 43% havo en/of vwo advies. Het aandeel vmbo-adviezen daalt van 61% in 2003-04 naar 51% in 2010-11. Vooral het aandeel vmbo-bl adviezen neemt af. Verder zien we een toename van het aandeel leerlingen met een twijfeladvies vmbo-t/havo.

Landelijk is er sprake van een stijging in het aandeel havo en/of vwo adviezen van 41% in 2007-08 tot 45% in 2010-11 ²⁵. Zaanstad blijft hierbij dus nog iets onder het landelijk gemiddelde. Het is niet waarschijnlijk dat dit ligt aan het niveau van de leerprestaties in het basisonderwijs; zoals vermeld komen die vrijwel overeen met het landelijke gemiddelde.

In andere grotere gemeenten, die qua omvang en bevolkingssamenstelling redelijk vergelijkbaar zijn (de zogenaamde G32 waar Zaanstad ook bij hoort), is er eveneens een stijging van het gemiddelde aandeel havo en/of vwo adviezen, namelijk van 45% in 2007-08 tot 49% in 2010-11 ²⁵. Binnen de G32 scoort Zaanstad in de periode 2007-08 tot 2010-11 op het percentage havo en/of vwo adviezen steeds op de zevende plaats van onderen en dus relatief laag.

Hoe het komt dat in Zaanstad minder leerlingen een havo en/of vwo advies krijgen dan landelijk en vooral dan in andere steden, is een onderwerp voor nader onderzoek voor het Zaans primair en het voortgezet onderwijs gezamenlijk.

5.4 Leerlingen met lwoo

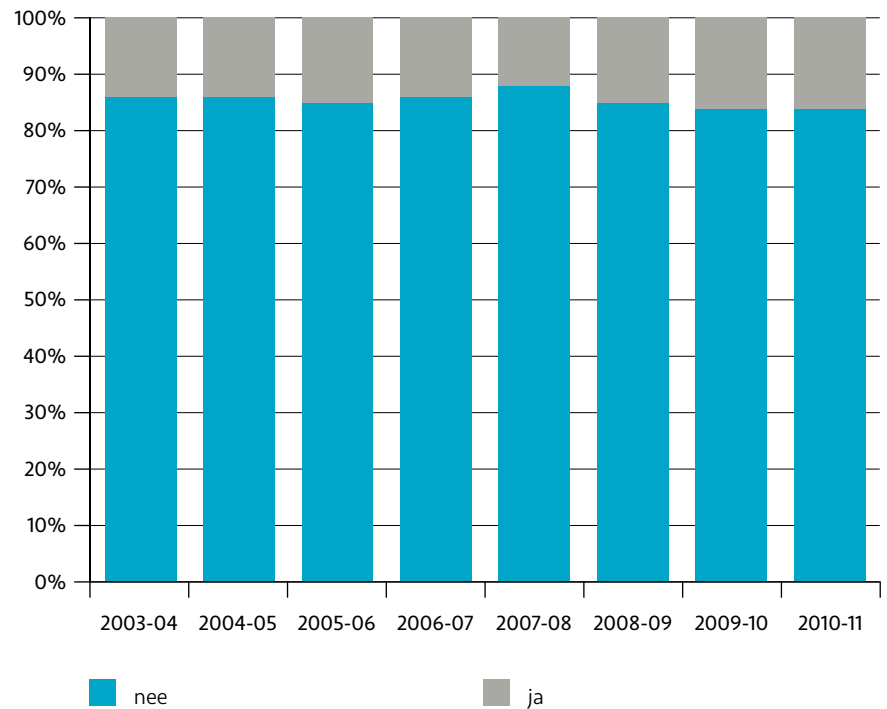
Er zijn leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben om hun schoolloopbaan in het vmbo succesvol te maken. Voor deze leerlingen kan een vmbo-school een beschikking aanvragen voor leerwegondersteunend onderwijs (lwoo). Leerwegondersteunend onderwijs is geen aparte onderwijsvoorziening, maar het biedt ondersteuning binnen alle leerwegen van het vmbo. Met behulp van de lwoo bekostigingsregeling wordt deze ondersteuning gefaciliteerd.

In grafiek 5.4 staat het aandeel leerlingen met lwoo, voor de periode 2003-04 tot en met 2010-11.

²⁴ Mogelijk het gevolg van invoervergissingen.

²⁵ bron: Inspectie, Kwaliteitskaarten en Opbrengstenoordelen 2008 tot en met 2011. Eigen berekening Kohnstamm Instituut.

Grafiek 5.4 LWOO beschikkingen, VO-populatie, 2003-04 tot en met 2010-11.

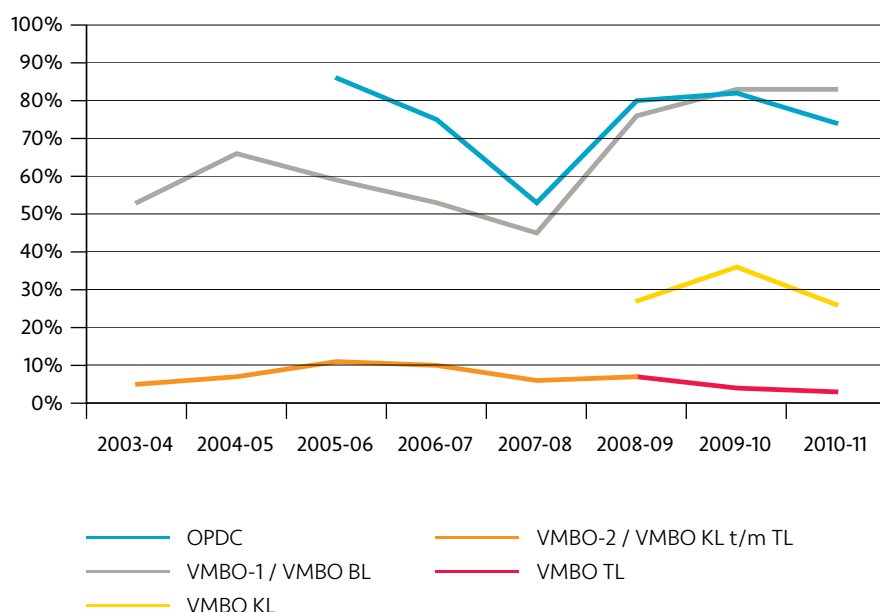
We geven hier, anders dan in de rest van de paragraaf, de percentages weer voor de gehele leerlingpopulatie in het VO in plaats van per VO-cohort. De reden hiervoor is dat de cijfers dan beter vergelijkbaar zijn met de cijfers zoals ze worden berekend voor de bekostiging²⁶.

We zien dat het percentage lwoo-leerlingen enigszins fluctueert, maar over het geheel genomen licht toeneemt. Vanaf 2009-10 ligt het redelijk constant op circa 16% van de leerlingen in het VO.

Grafiek 5.5 laat zien hoeveel leerlingen lwoo-ondersteuning krijgen in de verschillende leerwegen van het vmbo (en in het OPDC). Leerlingen met lwoo zijn hier geordend naar gegeven advies.

²⁶ De lwoo-bekostiging is gebaseerd op cijfers van DUO, de organisatie die voor het Ministerie van OCW kerncijfers over het onderwijs verzamelt en produceert. DUO berekent het percentage lwoo-leerlingen op basis van de gehele leerlingpopulatie in het VO in het samenwerkingsverband VO waarvan naast Zaanstad ook Wormerland en Oostzaan deel uitmaken. In grafiek 5.4 staan alleen de cijfers voor Zaanstad en niet die voor Wormerland en Oostzaan. Daardoor wijken de hier vermelde percentages in heel lichte mate af van die voor het hele samenwerkingsverband (in Zaanstad zijn ze een fractie hoger).

Grafiek 5.5 Vo-advies en plaatsing in het LWOO. Vo-cohorten 2003-10.

De grafiek laat zien dat de meeste lwoo-leerlingen te vinden zijn in het vmbo-b (voorheen vmbo-1) en het OPDC. In het vmbo-b heeft de laatste jaren een stijging plaatsgevonden; in 2010-11 heeft bijna 80% van de leerlingen lwoo-ondersteuning. Dat betekent dat de overgrote meerderheid van de leerlingen in deze leerweg extra begeleiding nodig heeft en krijgt. In het vmbo-k ligt het percentage leerlingen met lwoo-ondersteuning in 2010-11 iets onder de 30%. In het vmbo-t is het aandeel lwoo-leerlingen laag (3% in 2010-11). In de periode dat nog het advies vmbo-2 werd gegeven (tot 2008-09) was het aandeel lwoo-leerlingen met dit advies eveneens laag²⁷.

5.5 Onderwijsniveau na drie jaar

In deze paragraaf kijken we naar de onderwijspositie van leerlingen in het derde jaar van het VO. In het derde jaar is immers volledig duidelijk wat het onderwijsniveau voor elke leerling is geworden, omdat er dan geen combinatieklassen meer zijn in het voortgezet onderwijs.

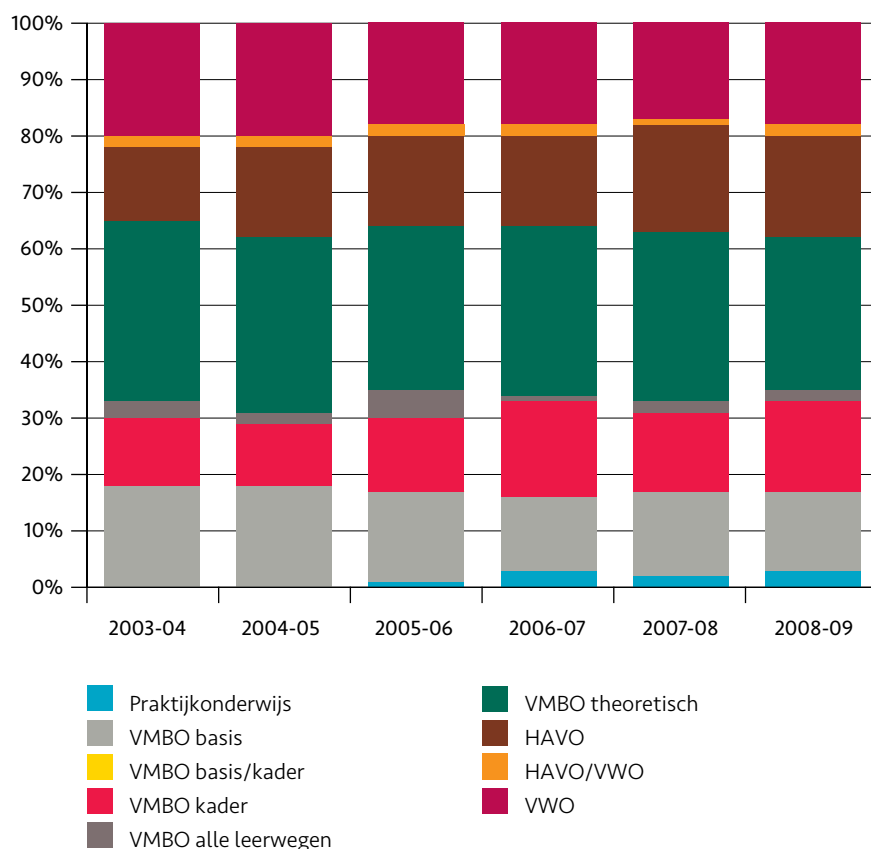
Voor de afdeling waarin een leerling onderwijs volgt gebruiken de scholen de elementcodes, zoals die door het Ministerie van Onderwijs worden gehanteerd. Deze codes geven het niveau aan waarop leerlingen onderwijs volgen, zoals:

- Praktijkonderwijs
- Vmbo-basisberoepsgerichte leerweg (B)
- Vmbo-kaderberoepsgerichte leerweg (K)
- Vmbo-theoretische leerweg (T)
- Havo (H)
- Vwo (V)

²⁷ In vergelijking met omliggende schooljaren zien we in 2007-08 in twee lijnen een knik. Dit komt doordat er op twee scholen in dat jaar sprake is van lagere aantallen lwoo-leerlingen dan in andere jaren. Mogelijk heeft dit een administratieve oorzaak. Als op deze twee scholen het aandeel leerlingen met lwoo in het schooljaar 2007-08 gelijk zou zijn aan de omliggende schooljaren, zou de knik in de grafiek verdwijnen.

Brugklassen duiden we aan met de combinatie van de niveaus. In de volgende grafiek geven we voor de leerlingen van de cohorten vanaf 2003-04 weer op welk onderwijsniveau ze na drie jaar zijn terechtgekomen. Omdat we hier onderwijsposities na drie jaar VO in beschouwing nemen, is het meest recente cohort dat we kunnen weergeven het cohort 2008-09 (de leerlingen die in 2008-09 aan het VO zijn begonnen en in 2010-11 in leerjaar 3 zitten).

Grafiek 5.6 Op welk onderwijsniveau zijn de leerlingen na 3 jaar terechtgekomen? VO-cohorten 2003-04 tot en met 2008-09.

Na drie jaar VO zitten niet alle leerlingen in het derde leerjaar. Sommige leerlingen blijven zitten of stromen af en bevinden zich daardoor na drie jaar nog maar in het tweede leerjaar. Dat is de reden dat er in grafiek 5.6 ook nog onderwijsniveaus voorkomen die een combinatie aangeven (vmbo-b/k, vmbo alle leerwegen, havo/vwo).

We zien dat van het cohort 2008-09 na drie jaar 18% van de leerlingen in vwo zit, 18% in havo, 27% in vmbo-t, 16% in vmbo-k, 14% in vmbo-b en 3% in het praktijkonderwijs. Bij in totaal 3% van de leerlingen is het onderwijsniveau na drie jaar nog een combinatieniveau. Het aandeel leerlingen dat in het derde leerjaar in het vwo zit neemt met de tijd iets af. Het aandeel leerlingen dat in het derde leerjaar in het havo zit neemt juist iets toe. Het totale aandeel havo/vwo-leerlingen en dus ook het totale aandeel vmbo-leerlingen, blijft in de tijd tamelijk stabiel. Binnen het vmbo zijn er voor de verschillende leerwe-

gen wel schommelingen, maar geen duidelijke trends. Het aandeel leerlingen dat in het derde leerjaar in het praktijkonderwijs zit, is gestegen tussen 2005-06 en 2006-07, maar is sindsdien stabiel.

5.6 Rendement na drie jaar voortgezet onderwijs

De Onderwijsinspectie stelt van de scholen in Nederland een opbrengstenordeel op. Hierin staat de informatie over de resultaten van de school, waaronder het onderwijsrendement in de onderbouw. De manier waarop wij het rendement in Zaanstad berekenen sluit aan bij de systematiek die de inspectie hanteert. Die komt in het kort op het volgende neer.

Berekeningswijze rendement onderbouw VO

Als een leerling in het derde jaar van het VO onderwijs volgt op het niveau van het advies van de basisschool is het rendement 100% (voorbeeld: het advies basisschool was vmbo-t en in het derde jaar zit een leerling in vmbo-t). Komt een leerling een vol niveau lager uit dan het advies, dan is het rendement 50% (voorbeeld: advies was vmbo-t maar de leerling zit in het derde jaar in vmbo-k). Een jaar vertraging (doubleren) leidt ook tot 50% rendement. Bij een vol niveau hoger is het rendement 150% (voorbeeld: advies was vmbo-t maar na drie jaar zit een leerling in het havo). Voor combinatie-adviezen en voor brugklassen wordt gerekend met het gemiddelde van de samenstellende delen. Een leerling die met een vmbo-t/havo advies in het vmbo-t terecht komt daalt dan een half niveau en heeft dan een rendement van 75%. Een leerling die met hetzelfde advies na drie jaar in het havo zit, stijgt een half niveau en heeft dan een rendement van 125%.

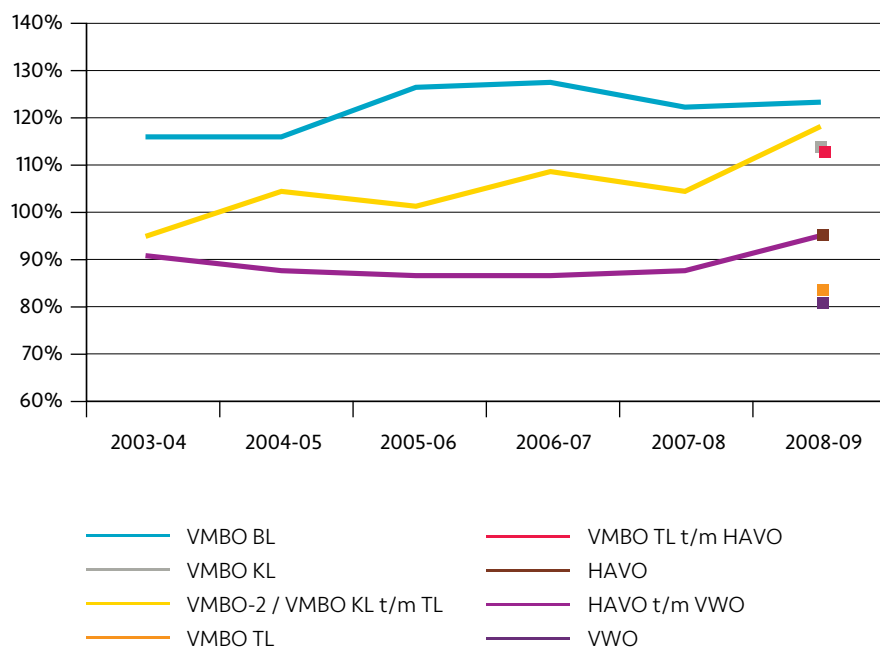
In de hierna volgende grafiek laten we zien tot welke uitkomsten deze rendementsberekening leidt voor de VO-cohorten 2003-04 tot en met 2008-09.

De uitkomsten zijn gepresenteerd naar adviescategorie.

Omdat in de jaren tot 2008-09 de leerlingen nog binnen gekomen zijn met oude adviezen, zijn hier de oude adviezen als uitgangspunt genomen²⁸. Alleen voor het cohort van 2008-09 kunnen we voor het rendement een uitsplitsing maken naar de nieuwe adviescategorieën. Deze staan dus als losse punten helemaal rechts in de grafiek.

²⁸ Vmbo kleine setting is daarbij hergedefinieerd naar vmbo-b.

Grafiek 5.7 Rendement per VO-advies (zonder praktijkonderwijs en vmbo-t/havo) en per VO-cohort.

Grafiek 5.7 laat zien dat het rendement in vmbo-b stabiel hoog is en ten opzichte van het eerste meetjaar ook nog wat gestegen. Dat is op zich niet zo verrassend: afstroom naar een lager schooltype kan voor leerlingen met vmbo-b advies nauwelijks voorkomen en zittenblijven vindt in dit schooltype ook weinig plaats. In het vmbo-k/t (het oude vmbo-2 advies) zien we een wat grillig beeld, maar overal een duidelijke stijging in rendement. De rechterkolom laat hier zien dat het rendement binnen deze groep voor het cohort 2008-09 het hoogst is voor de leerlingen met een twijfeladvies, iets minder hoog voor leerlingen met een vmbo-k advies en fors lager voor leerlingen met een vmbo-t advies. Bij leerlingen die in het VO binnenkomen met een vmbo-t advies vindt dus relatief veel afstroom en/of zittenblijven plaats. Bij leerlingen met een havo/vwo advies zien we eerst een dalend rendement, maar in 2008-09 is er weer sprake van een stijging tot ruim boven de 90%. In de havo/vwo-groep is het rendement het hoogst voor leerlingen die binnenkomen met een twijfeladvies of met een havo-advies. Leerlingen met een vwo-advies halen een relatief laag rendement. Dat verschil komt onder meer doordat opstroom voor leerlingen met een twijfeladvies en een havo-advies nog mogelijk is, maar voor leerlingen met een vwo-advies niet. Het gemiddelde rendement van het VO in Zaanstad is 101%²⁹.

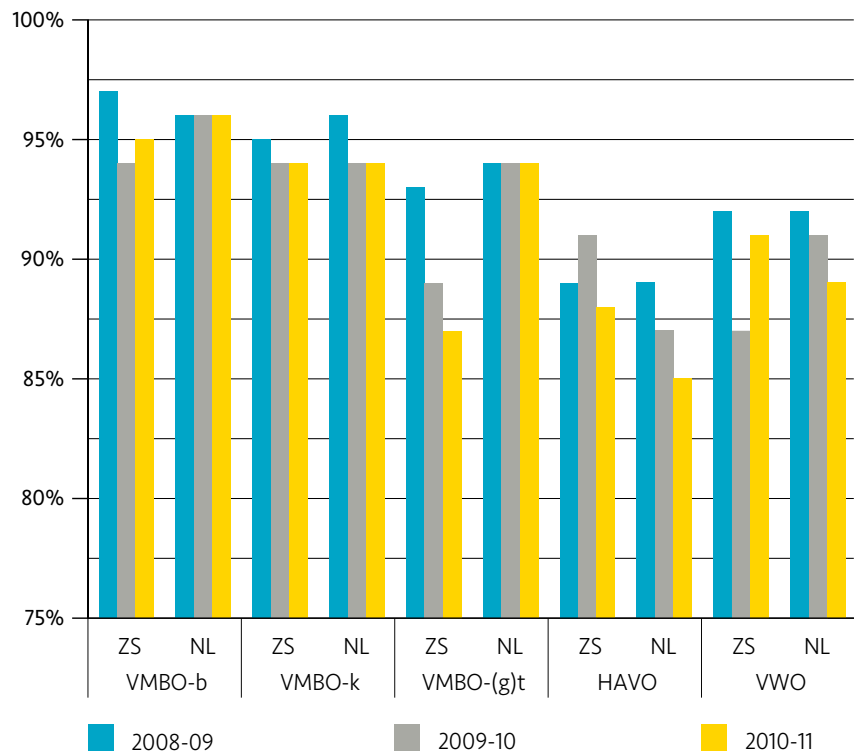
5.7 Slaagpercentages

Tot slot geven we in dit hoofdstuk informatie over het percentage leerlingen dat slaagt voor het diploma van het schooltype dat ze volgen. De gegevens hierover ontleen we aan Vensters voor Verantwoording; deze gegevens zijn via de Zaanse VO-scholen geleverd aan de Onderwijsmonitor. Het slaagpercentage geeft weer welk deel van de leerlingen die deelnemen

²⁹ OPDC niet meegerekend.

aan het eindexamen daadwerkelijk slaagt. Het gaat om gegevens uit de schooljaren 2008-09 tot en met 2010-11. Onderstaande grafiek bevat de cijfers.

Grafiek 5.8 Percentage geslaagden op VO-scholen in Zaanstad, per onderwijstype, schooljaren 2008-09 t/m 2010-11.
Bron: Vensters voor Verantwoording.

De grafiek laat zien dat de slaagpercentages in Zaanstad in het vmbo-bl iets onder het landelijk gemiddelde liggen en in het vmbo-kl vrijwel op het landelijk gemiddelde. In het vmbo-t in Zaanstad is een dalende trend te zien: in 2008-09 liggen de slaagpercentages nog vrijwel op het landelijk gemiddelde, maar in de twee daarop volgende jaren is het percentage geslaagden respectievelijk 6% en 7% lager dan het landelijk gemiddelde.

In het havo en vwo is er op landelijk niveau sprake van een licht dalende trend in de slaagcijfers. In Zaanstad is er geen daling of stijging. De slaagpercentages in het havo zijn in Zaanstad gemiddeld iets hoger dan het landelijk gemiddelde, waarbij er tussen de schooljaren fluctuaties zijn van 1% lager in 2008-09 tot 4% hoger in 2009-10.

In het vwo zijn de slaagpercentages in Zaanstad soms lager, soms hoger dan het landelijk gemiddelde. Tussen de schooljaren zijn er fluctuaties van 4% lager in 2009-10 tot 2% hoger in 2010-11.

5.8 Samenvatting

Bij de overgang van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs krijgen de leerlingen een advies van de basisschool. Dit gebeurt in Zaanstad volgens gemeenschappelijk opgestelde regels, de zogenaamde PO-VO procedure. Geruime tijd is daarin gewerkt met brede adviescategorieën. Enkele jaren geleden is daarvan afgepast, omdat met deze brede categorieën onvoldoende nauwkeurig kon worden bepaald wat het rendement is van de VO-scholen. Sindsdien geven de basisscholen een zo precies mogelijk advies. Bij twijfel kan nog wel een advies (twijfel) vmbo-t/havo en een advies havo/vwo worden gegeven.

De adviezen voor havo en vwo gezamenlijk hadden geruime tijd een vrij stabiel aandeel van 40% van alle leerlingen. In 2010-11 is echter sprake van een toename van deze adviezen tot 43% van alle leerlingen. Het aandeel vmbo-adviezen daalt, van 61% in 2003-04 naar 51% in 2010-11. Vooral het aantal vmbo-bl adviezen neemt af. Er is over de hele linie dus een tendens naar hogere VO-adviezen. Ook het aandeel leerlingen met een twijfeladvies tussen vmbo-t en havo neemt toe. Landelijk gaat tegenwoordig ongeveer 45% van de leerlingen naar havo of vwo. Zaanstad blijft hierbij qua advisering iets achter. Het is niet waarschijnlijk dat dit ligt aan het niveau van de leerprestaties in het basisonderwijs; zoals vermeld komen die vrijwel overeen met het landelijke gemiddelde. Ten opzichte van andere grotere gemeenten (de G32, waar Zaanstad ook deel van uitmaakt) staat Zaanstad wat betreft het percentage havo- en vwo adviezen steeds op de zevende plaats van onderen, en dus relatief laag. Het Zaans primair en voortgezet onderwijs gaan onderzoeken hoe het komt dat in Zaanstad relatief weinig leerlingen een havo of een vwo-advies krijgen.

Van de leerlingen die drie jaar geleden in het voortgezet onderwijs zijn ingestroomd (in 2008-09) blijkt in 2010-11 36% in het havo/vwo te zitten (18% vwo, 18% havo), 58% in het vmbo (27% vmbo-t, 16% vmbo-k, 14% vmbo-b) en 3% in het praktijkonderwijs. Bij in totaal 3% van de leerlingen is het onderwijsniveau na drie jaar nog een combinatieniveau, omdat ze vanwege zittenblijven dan nog in het tweede leerjaar zitten.

Ongeveer 16% van alle leerlingen in het VO krijgt leerwegondersteuning, dat wil zeggen dat ze extra begeleiding nodig hebben en krijgen bij hun loopbaan in het voortgezet onderwijs. Het betreft uitsluitend vmbo-leerlingen (de lwoo-regeling geldt alleen voor het vmbo) en het overgrote deel van deze leerlingen zit in het vmbo-b.

Het rendement van het voortgezet onderwijs na drie jaar (gerealiseerd niveau ten opzichte van het advies) is hoog voor het vmbo-b en vmbo-k: hoger dan 100%, hetgeen betekent dat er in deze schooltypen meer opstroom dan afstroom plaatsvindt. Voor het vmbo-t, het havo en het vwo is het rendement lager dan 100%, hier vindt dus meer afstroom dan opstroom plaats.

Bij leerlingen met een havo/vwo advies zien we eerst een dalend rendement, maar in 2008-09 is er weer sprake van een stijging tot ruim boven de 90%. In de havo/vwo-groep is het rendement het hoogst voor leerlingen die binnenkomen met een twijfeladvies of met een havo-advies. Leerlingen met een vwo-advies halen een relatief laag rendement. Dit komt onder meer doordat vanuit vwo geen opstroom mogelijk is.

Het percentage leerlingen dat slaagt voor het eindexamen vmbo-bl of vmbo-kl ligt op of boven de 90%. Dit is in overeenstemming met het landelijk beeld.

Het percentage leerlingen dat slaagt voor het eindexamen vmbo-tl daalt in de laatste drie schooljaren, van 93% naar 87%. Dit is niet in overeenstemming met het landelijk beeld, waar het percentage geslaagden jaarlijkse 94% blijft.

De slaagcijfers voor het havo en vwo Zaanstad vertonen geen duidelijke trend, ze liggen rond het landelijk gemiddelde, maar met kleine verschillen tussen de jaren. Landelijk is in het havo en vwo sprake van een licht dalende trend in slaagcijfers.

gemeente Zaanstad

Stadhuisplein 100, 1506 MZ Zaandam
Postbus 2000, 1500 GA Zaandam

T 14 075
antwoord@zaanstad.nl
www.zaanstad.nl